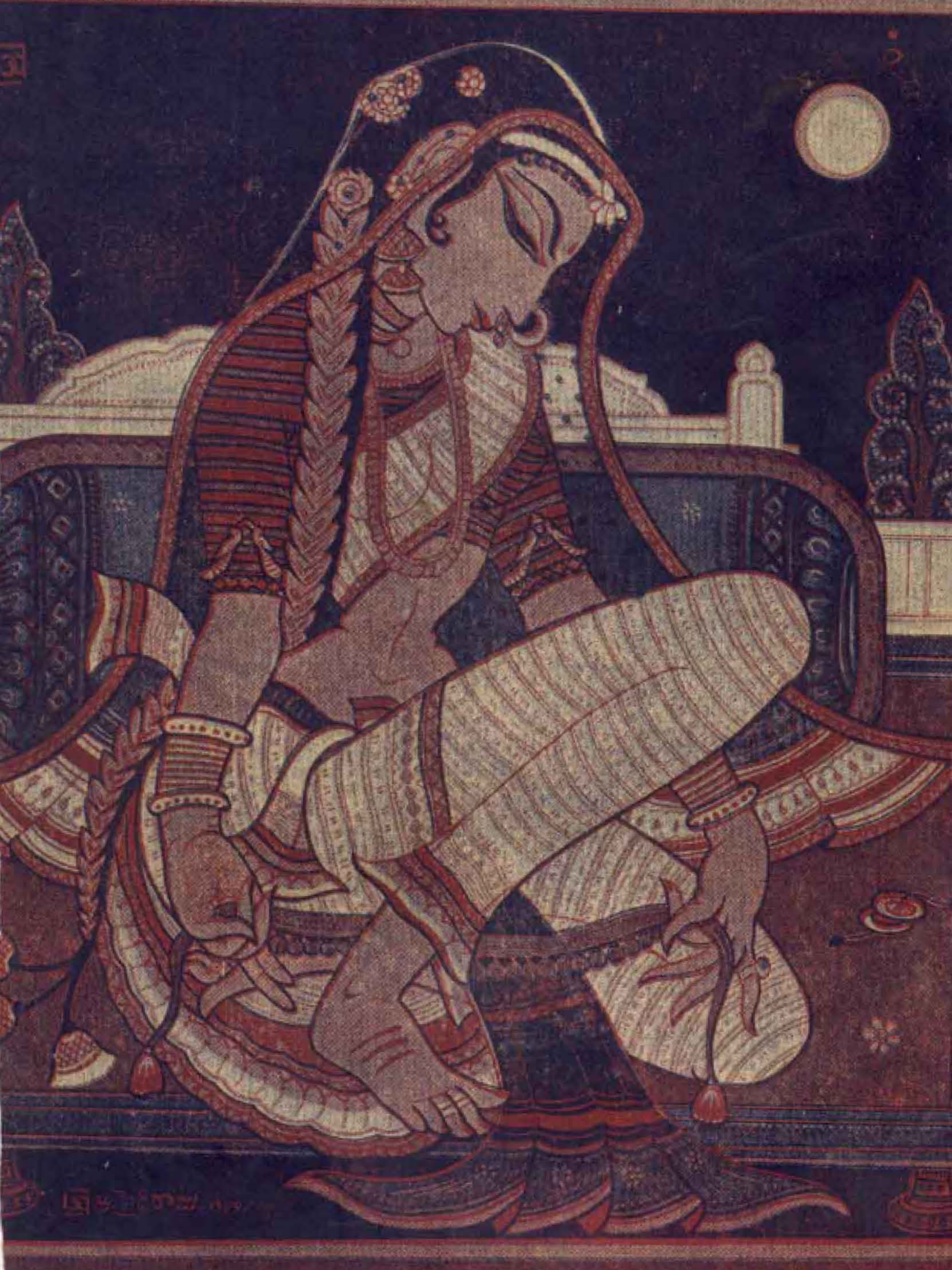
నవభారతి

సాహిత్య సాంస్కృతిక మాస పత్రిక

నవభారతి

సాహిత్య సాంస్కృతిక మాస పత్రిక

7 జూన్ 1960

మూల్యం : రూపాయి

నవభారతి కార్యాలయం

టెలిగ్రామ్స్ : నవభారతి   టెలిఫోన్ : 482

గాంధీనగరం * విజయవాడ-2

విషయ సూచిక

నవభారతి

సాహిత్య సాంస్కృతిక మాస పత్రిక

సంపుటి 2 | విజయవాడ * జూన్ 1960 | సంచిక 9

ప్రజాస్వామికము - అహింస

మహాత్మ గాంధీ

ఒక్క అహింసద్వారానే ప్రజాస్వామికాన్ని కాపాడగలం - అని మీరంటారు. ఎందువల్ల? - అని ఒక అమెరికన్ మిత్రుడు అడిగిన ప్రశ్నకు గాంధీజీ ఈ విధంగా సమాధానం చెప్పారు :

ప్రజాస్వామికం హింసాపూరితమై యున్నంతవరకూ అది బలహీనులను కాపాడనూలేదు, వారికొక రక్షణ కల్పించనూలేదు. ప్రజాస్వామికం అంటే- నాభావం; - ప్రజాస్వామికంలో బలవంతులకు ఏ ఏ అవకాశాలుంటాయో బలహీనులకూ ఆయా అవకాశాలుండాలని - అలా ఉండటానికి ఒక్క అహింసద్వారా తప్ప మరే విధంగానూ సాధ్యంకాదు. ప్రపంచంలో ఈ నాడు ఏదేశంలోకూడా బలహీనులకు ప్రాపకం లేకుండా పోయింది. పోతేపోనీ - బలహీనులు అలా పతనమై పోవలసిందే - అని అంటారు మీరు! మీ విషయమే చూడండి! మీ భూమి ఏకొద్దిమంది పెట్టుబడి దారుల క్రిందనో ఉన్నది. దక్షిణాఫ్రికా విషయంలోకూడా అంతే. మరి ఇంతింత భూమిని స్వంతం చేసుకుని అనుభవిస్తూన్నారూ అంటే అది దౌర్జన్యం కాక మరేమిటి? - ఒక్క దౌర్జన్యం వల్లనే అది వీలవుతుంది. ఆ దౌర్జన్యం బహిరంగంగా కాకపోతే- చాటు మాటుగా కొన సాగిస్తున్నారు - అంతే! ఈ నాడు పనిచేస్తున్న పాశ్చాత్యదేశాల ప్రజాస్వామికం పరిశీలిస్తే అది నాజీ సిద్ధాంతంతోనే లేక ఫ్యాసిస్టు సిద్ధాంతంతోనో చేరియున్నదని స్పష్టమవుతుంది. నాజీ ధోరణులనూ సామ్రాజ్యవాదం తాలూకు ఫ్యాసిస్టు ధోరణులనూ మరుగు పరచడానికి ఈ ప్రజాస్వామికం ఒక చక్కని 'ముసుగు'గా పనిచేస్తున్నది - అంతే! దోపిడిలో భాగం పంచుకోవాలని కాకపోతే ఈ నాడు ఈ యుద్ధాలు దేనికి? బ్రిటను భారతదేశాన్ని బుట్టలో వేసుకున్నదీ అంటే - అది ప్రజాస్వామిక పద్ధతికాదు! దక్షిణాఫ్రికా ప్రజాస్వామ్యానికి అర్థమేమిటి? జన్మతః అక్కడఉండే నల్లవాళ్ళనుంచి తెల్ల వాళ్ళను కాపాడడానికే దక్షిణాఫ్రికా రాజ్యాంగ చట్టం రూపొందించబడింది. అందాకా ఎందుకు? మీదేశ చరిత్రనే చూడండి! మీ ఉత్తర రాష్ట్రాలవారు బానిసత్వాన్ని తొలగించినప్పటికీ కూడా మీ చరిత్ర మరింత మాలిన్య మయిపోయింది! నీగ్రోలపట్ల మీరు ప్రదర్శించిన వైఖరి - చాలా అప్రతిష్ఠ కరమైనదని స్పష్టంగా రుజువైంది. ఇటువంటి ప్రజా

స్వామికాలను నిలబెట్టడం కోసమే యుద్ధాలు చేయవలసి వస్తున్నది. ఇదంతా ఒక విధమైన కపటమూ, మాయ.
ఇప్పుడు నేను అహింసా సిద్ధాంతాన్ని నిర్వచించటం కోసమూ, దౌర్జన్యాన్ని ఉన్న దున్నట్లు వాస్తవ రూపంలో బయటపెట్టటం కోసమూ ప్రయత్నిస్తున్నాను.

భారతదేశం నిజమైన ప్రజాస్వామికాన్ని - అంటే దౌర్జన్య రాహిత్యాన్ని వికసింపచేయటంకోసం ప్రయత్నిస్తున్నది - సత్యాగ్రహం, చరఖా, గ్రామ పరిశ్రమలు, చేతిపనులద్వారా ప్రాథమిక విద్య, అస్పృశ్యతానివారణ, కులాలమధ్య సామరస్యం, మద్యపాననిషేధం, అహింస్మదాబాదులో ఉన్నటువంటి అహింసా యుతమైన శ్రామిక సంస్థలూ - ఇవే మా ఆయుధాలు. అంటే ప్రజా బాహుళ్యం యొక్క కృషి, సామాజిక శిక్షణ. ఈ కార్యక్రమాలు నిర్వహించటానికి మాకు పెద్ద పెద్ద సంస్థలున్నాయి. అవన్నీ స్వేచ్ఛా స్వాతంత్ర్యాలు కలవి. హీనులకూ దీనులకూ సేవచేయటమే వాటిపని.

అహింసయొక్క శాశ్వతమైనకృషిఇది. ఈ కృషివల్ల సహాయ నిరాకరణ, శాసనోల్లంఘనం మొదలయినవి కొనసాగించేశక్తి ఉద్భవిస్తుంది. ప్రజా బాహుళ్యం, శిస్తులు, పన్నులు చెల్లించడానికి నిరాకరిస్తుంది. అహింసాయుతంగా ప్రతిఘటనోద్యమం కొనసాగిస్తుంది. సహాయనిరాకరణ, శాసనోల్లంఘనం- మేము చాలా భారీ ఎత్తుననూ, చాలా విజయవంతంగానూ కొనసాగించామని మీకు తెలుసు. మున్ముందు అద్భుతమైన భవిష్యత్తు కలదని ఈ మా ప్రయోగం రుజువు చేసింది. అయినా మాది బలహీనులు సాగించే ప్రతిఘటన. ఇది బలవంతుల ప్రతిఘటనగా అభివృద్ధి చెయ్యాలనే మాలక్ష్యం. మీ యుద్ధాలు ప్రజాస్వామికానికి ఎప్పటికీ క్షేమకరంకావు. ప్రజలు ఈ స్థాయిని అందుకోకలిగిననాడు - మరొక మాటలో చెప్పాలంటే భగవంతుడు ఇందుకు అవసరమైన వివేకమూ శక్తీ నాకు ప్రసాదించిననాడు భారతదేశంచేస్తున్న ఈ ప్రయోగం పరిపూర్ణంగా సాధింపబడుతుంది, సఫలీకృత మవుతుంది.

—హరిజన్ : మే 18, 1940

యోగదర్శనము

శ్రీ వేలూరి శివరామశాస్త్రి

౧౦

శబ్ద స్పర్శరూప రస గంధములను గ్రహించుచుండుట చిత్తమునకు స్వభావము. వేయేల, సర్వార్థములను అనగా విషయములను గ్రహించుటయే దానిపని. సర్వార్థత చిత్తధర్మము. ఈ ధర్మమువలన ప్రత్యయములును (ఇది కుండ ఇది కొండ యీ మొదలగు జ్ఞానములు) ఈ ప్రత్యయములవలన సంస్కారములును కలుగుచుండును.

చిత్తముమీద జ్ఞానముగాని క్రియగాని హత్తుకొనిన యెడల అవి సంస్కారము లగును. జ్ఞాన సంస్కారానుభవము స్మృతి. క్రియాసంస్కారానుభవము స్వారసికక్రియ. పూర్వసంస్కారమును పూర్తిగా త్రోసివైచిన యెడల ఎరుగబడు ఎరుకయు చేయబడు పనియు స్వతంత్రముగా ఉండగలవని ఊహింప నవకాశము లేదు. ఇటులు చిత్తము ప్రత్యయ సంస్కారోభయాత్మకము.

గుణముల యిలివృత్తము చంచలము. మంచికి బోవునపుడు మంచిగను చెట్టకు బోవునపుడు చెట్టగను తరతమభావములతో నవి పరిణమించుచునే యుండును. కాని ఆ పరిణామమున కొక అవధి యున్నది.

సమాధి పరిణామము

కొలదికాలమేని చిత్త మేకాగ్ర మగునేని దానిని సమాహితచిత్త మని యందుము. ఏకాగ్రతయే సమాధి. ఏకాగ్రత లేని సమాధి లేదు. ఏకాగ్రత సమాధిసామాన్య లక్షణము. యోగారంభమున విభిన్నములగు ప్రత్యయముల నన్నిటి నేకాకార మొనరింపవలసివచ్చును. అటు లొనరించునపుడు సర్వార్థతా ప్రత్యయములును వాని సంస్కారములును అడగి ఏకాగ్రతాప్రత్యయమును దాని సంస్కారమును పొడముచుండును. సమాధి సామాన్యమునందు ఇట్టి పరిణామము సంభవించును. ఇది సమాధి పరిణామము:

ఏకాగ్రభూమికలో చిత్తము కనిపించిన విషయము వెంట బరుగిడక ఒక విషయమునందే నాటుకొనును. ఇటులు అన్ని విషయములకు విలయమును ఒక విషయమునకే ఉదయమును గా గలుగు చిత్తపరిణామము సమాధి పరిణామమని చెప్పబడును. సమాధిలో చిత్తమునకు ఏకవిషయమునందు పరిణతి. పూర్వప్రత్యయ సంస్కారములకు క్షయమును సమాహిత విషయ ప్రత్యయ సంస్కారముల కుదయమును (ఏకాగ్రతా ప్రత్యయ సంస్కారములకు ఉపస్థితి) సమాధి.

× Automatic action.

ఏకాగ్రతా పరిణామము

ఇట్టి అభ్యాసము బలపడినయెడల సమాధి కాలమునందు పూర్వప్రత్యయ మడగి సరిగా అట్టి ప్రత్యయమే పొడముచుండును. అడగిన వృత్తియు పొడమిన వృత్తియు ఏకాకారముగనే యుండును. ఇది సదృశవృత్తి ప్రవాహము. సాధకు డొకడు కొన్ని గంటలపాటు సమాధిలో నుండెనని అందము. అతడు మొదట ఏ వృత్తితో చిత్తమును సమాహిత మొనరించెనో సమాధిభంగమువరకును అతని చిత్త మున అట్టి వృత్తియే పొడముచుండెను. ఆ వృత్తి మారుటయే సమాధిభ్రేషము. ఇది ఏకాగ్రతా పరిణామము లేక ఏకాగ్రతాపరిణామరూప సమాధి.

సమాపత్తి

ఈ భూమిక స్థిరమయిన యెడల చిత్తము విషయములవెంట బోక క్రమక్రమ ముగా ఏకైక విషయమునందు లీన మగును. ఇటులైన సాధకుడు సంప్రజ్ఞాతభూమి నారోహించును. అపు డతని చిత్త మేకాగ్రభూమికము కాగలదు. అందుల కాతడెల్ల పుడును చిత్తమును సమాపన్న మొనరింప జూచుచుండును: అపు డాచిత్తము విషయములను మరగెడి ధర్మమును విడిచి ఎల్లపుడును ఒకే ఒక విషయ మునందు లయ మందు భావనను తాల్ప దొడగును. ఇదియ సమాపత్తి. ఈశ్వర ప్రణిధానాదిక మొనరించి చిత్తము నెల్లపుడును అభీష్ట విషయమునందు తనకు స్వాభావికమయిన చందమున నిశ్చలముగా ఉంచగలుగు నెడల ఆ చిత్తము నిలుకడ చెందిన దని చెప్పుదురు. నిలకడ చెందిన చిత్తమున గలుగు సమాధియే సమాపత్తి. కేవల సమాధికిని సమాపత్తికిని ఇదియే భేదము సమాపత్తి రూపప్రజ్ఞయే సంప్రజ్ఞాత యోగము. దీనిని సంప్రజ్ఞానమనియు నందురు.

ఏకాగ్రత సమాహితత ఏకాగ్రతాపరిణతి సమాపత్తి ఇవి అన్నియు ఏకాగ్ర తాభివృద్ధి క్రమము. మరియు ఈ సమాపత్తి సమాధి పరిణామమే.

నిరోధ పరిణామము

సమాధి పరిణామమునందు చిత్తమునకు పరిపూర్ణమగు నిరోధము కలుగదు. అది వివేకఖ్యాతిసాపేక్షము వివేక ఖ్యాతి పూర్వకమగు పరవైరాగ్యముచే చిత్తాధి కారము కడముట్టును. ఇట్టి యోగ్యత నిరోధభూమికలో.

సంప్రజ్ఞాత సంస్కారము లడగి నిరోధ సంస్కారములు పొడముట నిరోధ పరిణామము. ఈ సంస్కారములు ప్రత్యయముల సూక్ష్మావస్థలేకాని ప్రత్యయములు కావు. సంస్కారము లెట్టివో అట్టి ప్రత్యయములు నిరోధింపబడిన యెడలనే సంస్కార నిరోధ మగునని అనజెల్లదు. బాల్యాద్యవస్థలలో నెన్నియో ప్రత్యయము లడగి యుండును గాని సంస్కారములు మాత్రము పోవు. ఆ సంస్కారములవల్ల యావ నాద్యవస్థలందు ఆ సంస్కారముల కనురూపములగు ప్రత్యయములు చూపట్టు

చుండును. రాగమున్న తరిలో క్రోధప్రత్యయము లడగియుండినంతమాత్రము ననే క్రోధ సంస్కారము లస్తమించునా ? సంస్కారములు సంస్కారముల వలననే అడగును. సంప్రజ్ఞాత సంస్కారములు నిరోధసంస్కారముల వలననే అడగును. ఎటు లనగా క్రోధప్రత్యయోత్థాన సంస్కారములు క్రోధనిరోధసంస్కారముల వలననే అడగును. క్రోధము నక్రోధముచే జయించుటనగా నిదియే.

పరిణామత్రయమున విశేషము

ఏకాగ్రతాపరిణామమున చిత్తమునకు సమాధి. సమాధి పరిణామమున సంప్రజ్ఞాత యోగము. నిరోధపరిణామమున అసంప్రజ్ఞాత యోగము.

ఏకాగ్రతా పరిణామమున సదృశవృత్తి ప్రవాహము. సమాధి పరిణామమున ఒకే ఒక విషయమున చిత్తమునకు లయము. నిరోధ పరిణామమునందు చిత్తమునకు అవసితి.

సమాధివల్ల ప్రజ్ఞోత్పత్తి. ప్రజ్ఞవల్ల ప్రజ్ఞాసంస్కారోత్పత్తి. ప్రజ్ఞాసంస్కారమువల్ల అవిద్యాసంస్కారవిలయము. దాన వివేక ఖ్యాతి. అటు పిదప పురుషప్రజ్ఞ.

నిరుద్ధమగు పిదప చిత్తమునకు పని యుండదు ఆత్మకును గుణములకును వేరిమి తెలిసినందువలన పరవైరాగ్యము కలిగి చిత్తము లీన మగును. ఇది కేవల స్థితి. ఈ స్థితి కలుగగనే గుణపరిణామము ఉండదు. చిత్తమున ప్రత్యయముతో పాటు సంస్కార మిగిరిపోవును చిత్తమే యిక నుండదు: నిరోధాభ్యాసము గట్టి పడినకొలది నిరోధసంస్కారముల కుపచయము కలుగును. ఈ సంస్కార దార్ఢ్యమే నిరోధభూమికాస్థైర్యము. ఈ సంస్కారము సంప్రజ్ఞాతసమాధిలో కలిగిన ప్రత్యయమునకును సంస్కారమునకును విలయము కలిగించును. దానితో చిత్తము నిర్బీజ మగును. అసంప్రజ్ఞాతరూప మగు నిరోధము నిరోధసంస్కారములను పొడమ జేయును. ఈ సంస్కారముచే పరవైరాగ్యము కలుగును. చిత్త మిక మొలకెత్తదు.

యోగైశ్వర్యము

సంప్రజ్ఞాతయోగమున భాసింపని దేదియు నుండదు. ఈ సమాధికతన బుద్ధితత్త్వము మొదలుకొని భూత తత్త్వమువఱకునుగల తత్త్వము లన్నియు ఎరుక పడును. ఈ యోగమున గలిగిన జ్ఞానము సంప్రజ్ఞానము. దీనిచే స్థూల సూక్ష్మ కారణము లన్నియు తెలియును. దీనికి కనబడని విషయ మని ఒకటి ఉండుటకు వీలులేదు. ఇది సమాధి వలన బొడమిన జ్ఞానము. సంశయమేని ఆవరణమేని దీని ముందు నిలువ జాలదు. ఈ సంప్రజ్ఞాతయోగము సృష్టిలోని సోపానముల నన్నిటిని బహిరంగపరచును. సంప్రజ్ఞాత యోగము సృష్టిరహస్యమును ప్రకాశింప జేసి క్లేశములను పోకార్చి కర్మబంధమును సడలించి చిత్తమును నిరోధమున కభిముఖ మొనరించును.

గుణవృత్తము చంచల మని తెలిసికొంటిమికదా! ప్రఖ్యారూపమగు చిత్తసత్త్వము తమోగుణ యుక్తమగునేని అది అధర్మ - అజ్ఞాన - అవైరాగ్య - అనైశ్వర్యముల కాశ్రయ మగును. రజస్తమో గుణయుక్తమాయెనేని అది విషయ - ఐశ్వర్య ప్రియ మగును. మోహావరణము లేని రజోలేశముతో కూడెనేని అది ధర్మ-జ్ఞాన - వైరాగ్య - ఐశ్వర్యముల కాలవాల మగును ఆ లేశముగూడ లేనియెడల ఆ చిత్తమున కపుడు స్వరూప ప్రతిష్ఠ. అపుడు బుద్ధితత్త్వమునకును పురుషతత్త్వమునకును గల భేదము తెలిసిపోవును. రజస్తమోను విద్ధమై ప్రఖ్యారూపమగు చిత్తసత్త్వమునందు క్రియ సూక్ష్మ మగుటవలన ఐశ్వర్యము ధాన మగును. విషయ-ఐశ్వర్య - పరత్వము రజోభిభూతమగు చిత్తక్రియ. తమోభిభూతమగు చిత్తమున ప్రకాశ మించుకయు లేమి అధర్మ - అజ్ఞాన - అవైరాగ్య - అనైశ్వర్యముల కుద్రేకము. ఇవి జ్ఞానమునకును శుద్ధ సత్త్వమునకును విరుద్ధ ధర్మములు. తమస్స్పర్శ లేని రజస్సుతో గూడిన చిత్తమున ధర్మజ్ఞాన వైరాగ్యైశ్వర్యములకు ప్రకాశప్తి. ఇచట రజఃప్రధానమగు సత్త్వమునకు క్రియాశీలత. దీనివలన చిత్తమున ఉత్తమమగు జ్ఞానమునకు వికాసము. ఈ జ్ఞానదర్పణమున నన్నియు ప్రతిఫలించును. మరియు ఈజ్ఞానమున వివేక వైరాగ్యముల కలిమి స్వాభావికము.అట్టియెడ పదార్థజ్ఞానము సునిశ్చితము. విశుద్ధమగు నీవిజ్ఞానమున సూక్ష్మతమమగు శక్తితో పరిచితియు దానిమీద కర్తృత్వమును ఒదవును. ఇదియ యోగైశ్వర్యము. యోగుల కిది విశుద్ధ విజ్ఞానమువలన గలుగు ఫలము. ఇది స్వాభావికము. యోగుల ఇచ్ఛకు ప్రతిఘాత ముండదు. తమోగుణాపచయముచే చిత్తమునకు వెలుగును స్ఫురణమును కలుగును. ఈస్ఫురణమువలననే యోగులకు సహజముగనే సూక్ష్మవిషయముల మూలమూలలు తెలియును. ఇట్టి శక్తి విస్తృతియు స్వాభావికముగనే పొందుపడును. ఇక రజోగుణము క్షీణించి శుద్ధసత్త్వ ముదయింపగనే యోగి ప్రసంఖ్యానమునందును వివేకమునందును ప్రతిష్ఠితుడగును యోగి అటు మీద శక్తిని ఐశ్వర్యమును వికసింప జేయడు. పలయకగా అందుల ప్రకృతి స్పర్శ యుండక తక్కదు. వశిత్వము కామావసాయిత్వము మొదలగు సిద్ధు లన్నియు రజోగుణాశ్రయములు. శుద్ధ సత్త్వముచే జ్ఞానమునకు పెంపు, అవిద్యకు తెంపు

చిత్తమునకు గలుగు పరిణామ స్వరూపమును తెలిపి భాష్యము వేరువేరు సోపానముల నధిరోహించిన యోగులతో మనకు పరిచయ మొనరించినది. శక్తి వికాసము జ్ఞానసోపానమునకు దిగువ. శక్తి వికాసము రజః ప్రధానము. జ్ఞాన-వివేక-వికాసము సత్త్వప్రధానము. శక్తివికాసముచే ఈశ్వరాధికారమువంటి అధికారము. జ్ఞానము వికసించు నెడల ఆ అధికారమునందలి మోహము తొలగిపోవును. ఆ వ్యామోహము తొలగ జారుటయ తడవుగా ప్రసంఖ్యానమును వివేకమును ఉదయించును. అంతట ముక్తికి రాదారి యేర్పడును.

శ్రీ మద్రామాయణ కల్పవృక్షము - శిల్పదృష్టి

అ వ తా ర ఖ ం డ ము

౨

ఉ. వచ్చిన శౌరి దేవతలు వాఁగులు చుట్టి ప్రదక్షిణించి నీ
పచ్చని వెల్గు మా నయనవారిజ కేసర దీప్తి రొమ్ముపై
మచ్చ చరన్మధువ్రతము మా హృదయేశ్వర! కెంపు గంటమౌ
చిచ్చులవిల్లు తేనియలు జిమ్మన లేచిన ధారయున్ ప్రభూ!

దేవతలు విష్ణుమూర్తిని ప్రదక్షించిరి. ఇట్లు స్తోత్రము చేసిరి: భగవంతుని శరీరము నందలి పచ్చని కాంతి - వారి కన్నుల వెలుగు; ఆయన రొమ్ముపై గలమచ్చ - కదలుచున్న తుమ్మెద; ఆయన భుజమున నున్న యగ్ని వంటి ధనుస్సు జిమ్మన లేచిన తేనియలధార. ఇది పద్యము యొక్క అర్థము. చమత్కారము చూడవలయును - తామర పువ్వులు, తుమ్మెద, తేనెధార. తామర పువ్వులు దేవతల కన్నులు. తామర పువ్వునుండి వచ్చుకాంతి భగవంతుని శరీర కాంతి, ఆయన ధనుస్సు తేనెధార. అతని రొమ్ము మీది మచ్చ, వ్రాలుచున్న తుమ్మెద. తామరపూవు యని యొక టుండగా, దానినుండి వెలుగు వచ్చును. దానినుండి తేనె ధారవచ్చును. తామర పువ్వునకు ప్రాధాన్యము. ప్రధాన వస్తువది. అదియుండగా రేకుల కాంతి యుండును. తేనె యుండును. ఇచ్చట ప్రధానమైన వస్తువేది? - దేవతల కన్నులు - అవి తామర పువ్వులు. వాని నుండి సముత్పన్నమైనది భగవచ్ఛరీర కాంతి, తక్కిన రెండును కూడ నింతియే. అనగా - విష్ణు మూర్తి దేవతా సమూహము యొక్క భావనా మూర్తియని యర్థము. వారు భావించినచో భగ వంతు డున్నాడు. భావించనచో లేడు. ఇది అద్వైతమతము. ఈ భావనయొక్క స్వరూపము భగ వత్సంబంధమైన మధుర భావనా సంజనితము - ఆయన విల్లు, తేనెధార కట్టిన స్తంభము. పుష్పమునందు పరమ ప్రధానమైనది, తేనియ. వారు శౌరియొక్క ధనుస్సు నుండి, కాబోవు రావణవధయందు కోరికచేత - ధనుస్సునకు ప్రాముఖ్యము చెప్పినారు. దానిని తేనె జల్లు యొక్క కంబముగా వర్ణించినారు!

సీ. ఓయి హృషీకేశ! దోయిలింతుము నీకు
శార్ఙ్గ ధనూరాజ! స్వాగతంబు
అనిరుద్ధ! నీకు బాదాభి వందనములు
హరివింటి మన్నీఁడ! యంజలియిది
సంకర్షణా! సమర్పలు నమస్సులు నీకుఁ
గార్ముకోత్తమ! నీకుఁ గైమొగుడ్పు
మధుసూదనా! నీకు మంత్రపుష్పము లివ్వి
యద్భుతధనువ! జోహారునీకు

గీ. ఎన్నడెఱుఁగని దర్శనం బిచ్చినారు
తొలిముని భుజమ్ముపై నొప్పె తొలిధనుస్సు

తొలిమహా సుకృతంబులుఁ తోఁచి నట్లు
మరకత శలాక యిది యిద్ది మణిశలాక!

ఈ పద్యమునందు పూర్వ పద్యము నందలి భావన కంటె - విలక్షణమైన యింకొక భావన గలదు. హృషీకేశుడు, అనిరుద్ధుడు సంకర్షణుడు, మధుసూదనుడు, - అన్ననాలుగు సంబోధన లున్నవి. ఇవి విష్ణువును గూర్చిన సంబోధనలు. ఇందుకో ననిరుద్ధ, సంకర్షణ శబ్దములు కలవు. వెనుకటి పద్యములో నద్వైతమును బోధించి రెండవ పద్యములో - నీసంబోధనల చేత కవి - విశిష్టా ద్వైతమును స్పృశించుచున్నాడు. విశిష్టా ద్వైతమునందలి వ్యూహము లలోని నామములు - సంకర్షణ, అనిరుద్ధ శబ్దములు. అద్వైతము భావనా మయమైనది, క్రియా జగత్తునకు వచ్చు నప్పటికి ప్రథమ దశలో - నీ వ్యూహములు భాసించును. ఇది కవి యొక్క అద్వైత, విశిష్టాద్వైత మతముల యందలి సమాన భావము.

ఈ పద్యమందు - సీసపద్యము యొక్క నాలుగు చరణముల యందు - మొదటి సగము, విష్ణువును సంబోధించుట; రెండవ సగము ధనుస్సును సంబోధించుట; - విష్ణువున కెంత ప్రాధాన్యమో ధనుస్సున కంత ప్రాధాన్యము. ఇది రామకథా రహస్యము.

- 'తొలిముని బుజమ్ముపై నొప్పె తొలి ధనుస్సు.' — ఇది శ్రీరామ చంద్రుని యరణ్యవాసము నందలి మూర్తి; మునికి ధనుస్సునకు సంబంధములేదు, రామావతారములోని రహస్యమిది. శాంతమైన ప్రకృతితో దుష్ట శిక్షణకు కావలసిన రజః ప్రకృతి కలిసి యుండుట, రెండును విడివిడివిగా నుండుట - సత్వరజో గుణముల కలయిక. రాముడిట్టి వాడేకదా! పరమ శాంతుడు, పరమ ధర్మ స్వరూపుడు. దైత్య సంహారణ శీలుడు. - 'మరకత శలాక యిది, యిద్ది మణి శలాక!' — ఈ యుపమాలంకారము రమణీయమైనది. పద్యాంతమున నుండి పాఠకుని బుద్ధికి చమత్కారాతి శయమును కలిగించును.

సీ. యాగ సంరక్ష దీక్షాగురుమూర్తి యీ
తొలిబ్రహ్మచారి యెద్దురత వచ్చె
మునిరూపమంది యీ మొదటివేలుపు దిట్ట
వైకుంఠ రాజ్యమ్ము వదలివచ్చె
ఈ శ్రీరమూర్తి యాదృత శివాకృతిమౌని
పరమహాలంకారి యరుగుదెంచె
ధర్మంబునే చంకతాళిగాఁ గొనిస్వామి
యెడఁద మహాలక్ష్మి నడుపుఁగాంచె

గీ. శ్రీవికుంఠ మహానగరీ మరకత
నిభృతకుడ్యాంకుపుంజఁ దననీడఁ బూచి
యిప్పుడీ స్వామి తన్నుఁదా నెఱుఁగఁగలఁడొ!
యెఱుఁగఁజాలఁడొ యనురూపు మెసక మెసఁగె.

ఈ పద్యమందు రామావతార కథలో రాముని చరితము వరుసగా సూచింప బడినవి. ఉన్న విశేషణము లున్నట్లుగా భగవంతునికి సమన్వయ పడుచు, రామకథను సూచించును. యాగ

సంరక్ష దీక్షా గురుమూర్తి - భగవంతుడు సర్వయాగ సంరక్షకుడు. రాముడు విశ్వామిత్ర యాగ సంరక్షకుడు. ఆ సమయమునందు రాముడు బ్రహ్మచారి. భగవంతుని విషయములో బ్రహ్మ నిష్ఠుడని యర్థము. బ్రహ్మ ప్రియుడని యర్థము. తొలి బ్రహ్మ చారి యనగా - నిచట తొలి శబ్దమునకు సనాతన తత్వము యర్థము. రామచంద్రుని విషయములో - రామావతార ప్రథమ దశయని యర్థము.

రెండవ చరణములో యీ మొదటి వేలుపు మునిరూపము నంది వైకుంఠ రాజ్యమును వదలి వచ్చె - ననియున్నది. భగవంతుడైన విష్ణువు వైకుంఠము నందు శంఖ చక్రగదా ద్యాయుధ ధారియైన విరాణ్మూర్తిగా నుండును. వదలి వచ్చినపుడు మహా తేజస్సుగానుండును. తదంశయే లోకము నందవతరించును, ఆయంశ యొక్క స్వరూప మేమి? ముని రూపము. ఇది యిట్లుండగా— రాముడు ముని రూపమును పూని వైకుంఠము వంటి తన రాజ్యమును వదలిపెట్టి వచ్చెనని రామచరిత్రలోని రెండవ ప్రధానదశ సూచింప బడు చున్నది.

మూడవచరణమున — రావణవధ సూచింప బడుచున్నది. ఆయన శ్రీశమూర్తి - శ్రీ + ఈశ - శ్రీశ. సంపత్తునకు ప్రభువు. లక్ష్మీదేవి భర్త. ఈ శబ్దము చేత సీత, లక్ష్మీదేవి యొక్క అవతారమనియు, నతడు సీతాపతి యనియు సీత కొఱకు రావణ వధ చేసెననియు- నర్థము ఆయన అద్రుత శివాకృతి - ఆదరింప బడిన శుభమైన యాకారము కలవాడు. లేదా ఆదరింపబడిన శివుని యొక్క ఆకారము కలవాడు. శివుడు మున్యాకృతి కలవాడు, ఈయనయు నట్టి వాడే. మరియు నీతడెట్టివాడు? — మౌనివర మహాలంకారి - మునిశ్రేష్ఠుల యొక్క గొప్ప వైన అలంకారములు కలవాడు. - అనగా జటలు మొదలయినవి. రెండవ యర్థములో మౌని వరుడును, మహాలంకారియును - లంకాపట్టణ విరోధియని యర్థము. (మౌని వరశ్చ అసౌ మహాలంకారిశ్చః) ఇట్లుండగా - మొదటి యర్థమున యలంకార శబ్దముగా వాడినపుడు, ఇన్ ప్రత్యయము సామాన్యముగా చేయరాదు. మహాలంకారుడు - అని యుండ వలయును. కాని ఒకటి - శ్లేషయగుటచేత - రెండవది మహా భాష్యమునందలి మహాధని, మొదలైన ప్రయోగ ములచేత నిది సాధువగు చున్నది. ఈ మూడవ చరణమున రావణ వధ సూచింప బడినది.

నాల్గవ చరణమున రామావతారము నందలి సీతా పరిత్యాగము సూచింపబడినది. ఈయన ధర్మము చంక తాళిగా గొని - హృదయము నందలి మహాలక్ష్మి యొక్క విడుపును పొందెను. లక్ష్మీదేవి విష్ణువు యొక్క నిత్య వక్షస్థిత. ధర్మమనగా ధనుస్సు (ధర్మమునకు ధనుస్సుయని వేరే యర్థము కలదు) ధర్మ శబ్దము, యీ శ్లేషతో కాసుల పురుషోత్తముగారు కూడ వాడిరి. ధనుస్సును చంక బెట్టుకొని లక్ష్మిని వదలి వచ్చినాడని యర్థము. ఇది అపుడు యజ్ఞమునకు వచ్చిన విష్ణువుయొక్క వర్ణనము. రామావతారమునకు సంబంధించి - రాజ ధర్మమును చంక తాళిగా కట్టుకొని సీతా పరిత్యాగము చేసినాడని సూచన: చంకతాళి యన్న శబ్దములో - నీయర్థ ములో - సీతా పరిత్యాగము చేయుట యందలి కార్యమునందు కవికి రామచంద్రుని యందుగల కోపము సూచింప బడుచున్నది. ఈ చంకతాళి - యన్న మాట లోకము నందుపయోగింతురు. ఆక్షేపోక్తి యందే యుప యోగింతురు. అనిష్టమైన దాని నొకడు సర్వదా యాచరించుచున్నచో: వాని కదియొక చంక తాళియైనది:. అని లోకము నందలి వాడుక.

ఇక గీత పద్యమునందు శ్రీరామ చంద్రుని యొక్క మాయామానుష విగ్రహలక్షణము చెప్పబడినది, శ్రీకృష్ణుడు లీలామానుషవిగ్రహుడు. శ్రీరామచంద్రుడు మాయామానుష

విగ్రహందు - నన్నది జగత్ప్రసిద్ధమైన విషయమే. ఈయన వైకుంఠ పట్టణము నందలి-మరకతపు జాతి గోడలలో తననీడ చూచుకొని, తన్ను తానెరుగ గలడో, నెరుగలేడో యనియర్థము. ఆగోడలు మరకతపు రాళ్ళవి. ఈయన శరీరము మరకతచ్ఛాయ. అందులో నిదికన్పించదు. కలిసి పోవును. ఇది భగవంతునియొక్క స్వరూపము. విరాణ్మూర్తి, నవతారమూర్తి భేదము లేదని చెప్పుట.

సీ. అసురమారీకేళి పిశునమై యేపారెఁ
గర్తృక్రియలు రెండుఁగలిసినట్లు
అభయహస్త ప్రదానాకృతిం జనెధను
స్సధికహస్తము వోలె నందగించి
బ్రాహ్మణక్షత్రధర్మ పరస్పరాశ్రయ
క్రమ మెుప్పె ముని భుజాగత ధనుస్సు
సంకల్ప సహిత శాశ్వత్సచ్చిదానంద
మధుబోధ కళవోలె మలఁగెమూర్తి

గీ. హరిధనుఃఖండ సహితమై యవనికిదిగె
నవళబలరోచి ప్రాగ్గగనంపుముక్క
యని సహస్రధా దివిషత్సహస్రములన
పీనుతి సహస్రంబు లావిర్భవించె.

ఈపద్యమునందు రావణవధ ప్రధానమైన రామావతారము వర్ణింపబడినది. రామావతారము యొక్క ప్రయోజనమదియొక్కటియే. అదియెట్లున్నదనగా- కర్తృక్రియలు రెండుకలసినట్లున్నది. కర్తయున్నాడు. అతడు క్రియచేయును. క్రియాదశయందు రెండును రెండే. వృక్షము బీజమునందు మిడియున్నట్లు క్రియయందు కర్తయిమిడియున్నాడు. కర్తయందు క్రియయున్నది. ఇప్పుడు మునిరూపమున నున్న శౌరిభుజమునందున్న శార్ఙ్గమట్లున్నది. రెండును కలిసియున్నవి—కారణమునందు కార్యమిమిడి యున్నట్లు! ఇదికొంత తర్కము. ఈశౌరి శార్ఙ్గసంయోజనమెట్లున్నదనగా—అసురమారీకేళిపిశునముగా—నున్నది. రాక్షసులను సంహరించుట యను క్రీడను సూచించుచున్నది—ఇందు రావణకథ సూచితము. రెండవచరణములో ధనుస్సు యధికహస్తము వలెనున్నదని—అభయహస్తప్రదానము వలెనున్నదని. అభయహస్తము దేవతావిగ్రహముల యొక్క శిల్పపుచేతలోని యొకవాస్తుశాస్త్ర గతవిషయము. అందుచేత రామునియందు దేవతాత్వ నిరూపణము. ఇందులో విభీషణశరణాగతి సూచితము. రావణుని వధించుటయు, విభీషణుని కభయమొసగుటయు—రెండుచరణముల యందుకలసి—చెప్పబడినట్లున్నది. మూడవచరణము నందు మునియొక్క భుజమును పొందిన ధనుస్సు బ్రాహ్మణధర్మమును, క్షత్రియధర్మమును—ఒకదానినొకటి యాశ్రయించి నట్లున్నదనియర్థము. బ్రాహ్మణధర్మము—క్షత్రియధర్మమును పాలించవలయును. క్షత్రియధర్మము బ్రాహ్మణధర్మమునురక్షించవలయును. యిదికృతయుగము నాటిస్థితి. రావణవధ యైన తరువాత రాముడు పదివేల యేండ్లు రాజ్యము చేసెను. ఆస్థితి దీని యందుసూచితము నాల్గవ చరణమునందు సంకల్పముతో కూడిన సచ్చిదానంద రూపమని-జ్ఞానము వలె నాశౌరి మూర్తియున్నదని యర్థము. సచ్చిదానందమయమైన చైతన్యము బ్రహ్మపదార్థము

వంటిది. బ్రహ్మ పదార్థమే మూడులక్షణములుకలది. ఇట్లుండగా సంకల్పముచేత సృష్టిజరుగుచున్నది. సచ్చిదానందమయబోధకళ - శౌరిసంకల్పము ధనుస్సు. ఆరెండును కలసినట్లున్నదనుట-రామావతారాభిముఖ్యము దీనియందుస్ఫూర్తి.

గీతపద్యములో క్రొత్తచిత్రమైన రంగులుగల తూర్పుటాకాశఖండము-ఇంద్రధనుస్సహితమై నేలకుదిగినట్లున్నదని యర్థము. ఆకాశమే ఇంద్రధనుస్సుతో కలిసి నేలకు దిగివచ్చినదని యర్థము. గగనమునల్లగానుండును. విష్ణువుయొక్క శరీరచ్ఛాయనలుపు. పరమేశ్వరుడనంతుడు. అందుచేత కొంతసామ్యము. ఆయాకాశపుముక్క నేలకుదిగి వచ్చెనని యుత్ప్రేక్ష. ఇదికాక-ఆకాశపుముక్క కర్తయైనప్పుడు హరిధనుఃఖండమన్నమాటకు-ఇంద్రధనుస్సు అనియర్థము. మొదటిచరణము మొదటిచరణముగా చూచుకొన్నచో.హరి-విష్ణువుకు. ధనుఃఖండసహితమై, శార్ఙ్గమును చేతబూని నేలకుదిగివచ్చినాడని యర్థము. అప్పుడుధనుఃఖండ సహితుడై అని యుండవలెను. కానిదాని నవ్యయీభావసమాసము చేసినచో నర్థముకుదురును.

మనవి

రచయితలు, చిత్రకారులు, తమతమ రచనలను చిత్రములను ప్రతినెల
10 వ తేదీ లోపుగా కార్యాలయమునకు చేరునట్లు పంపవలెను.
ప్రచురించని రచనలు, చిత్రాలు త్రిప్పిపంపగోరువారు,
వారిరచనలతో, చిత్రాలతో కావలసిన తపాలా
బిళ్ళలు పంపవలెను.

సంపాదకులు : **నవభారతి**

విజయవాడ-2

పంచవటి

శ్రీ కే. వేం. నృ. అప్పారావు

౨౩

"ధారుణి మిన్న ధ్వస్త సముదాయమునందల దక్షునిష్టి త
త్కారణ జాతమందత.డె గణ్యత గాంచును; యజ్ఞకర్తయై
నేరక యజ్ఞ మూర్తి శివునిం దృణియించి తదీయ సత్కృపా
ధారిత వైభవాస్పదులఁదత్పరిచారకులన్ భజించెఁదాన్.

"కాపురమా స్మశానమున, గట్టఁగఁ బట్టము లేదు, భైక్షమున్
సాపడునంచు లోకపతి శంకరు దక్షుఁ డవజ్ఞ సేయఁ ద
త్కోపము రూపుదాల్చి యటఁ దోఁచె మహోగ్రత వీరభద్రుఁడై
పాపమునుండి హింసప్రభవంబగు, నయ్యది పాప హేతువౌ.

"ఆవీరోన్నతు, వీరభద్రుని, మహోహంకారు శాంతాత్మకున్
గావించెన్నది శీతపూత జలసేకంబంతటన్ జేయుచున్;
గోపూర్ణామక గౌతమాశ్రమమునన్ గోరూపమౌ యజ్ఞము
జ్జీవంబొందెఁ దనంత నిత్తటినిదాఁజేరంగఁ దత్ స్థానమున్.

"అప్పటినుండి 'గోద' యనునాఖ్యవహించె నదీలలామ దా
నిప్పుడమిన్ దదాశ్రమము నెన్నికగాంచెను గోష్పదాఖ్యమై
ఇప్పుడుకూడఁ గాననగు నీ నది పూత తరంగపంక్తిత
మ్మెప్పుడుఁ దద్దుచుండనట నిమ్నగ నా గవిపాదచిహ్నముల్.

"క్రమనిర్వ్యాఘత గాంచియున్ జెడెను యాగంబే కలింగాప చా
రముచేనంచునొ యీమె నూల్కొనెనొ నర్పన్ గోటిలింగాభిషే
కముదానన్ బరమేశ్వరుండలరి యజ్ఞస్తోమమున్ బ్రోచె; వి
శ్వము పాలించు విభుండు తుష్టుఁడగు విశ్వప్రీతియైనప్పుడే!

"ఈశావాస్యము సర్వమంచు మదిలో నేవేళ భావించి,స
ర్వాశల్గోసి, స్వధర్మమున్ విడక సత్యాహింసలన్ బూని, హృ
త్కోశారూఢతమో గుణాత్మ పశువున్ ద్రుంగించువాఁడే భువిన్
రాశీభూత యశస్కుఁడౌఁ బశువధన్ స్వర్గార్థి నిందుఁడగున్.

"యజ్ఞము దానమున్ దపమునన్ త్రితయంబు త్రివేణి తుల్యమౌ
విజ్ఞతనిండు మున్కలిడి విశ్వజనుల్ సమయింత్రుపాపముల్
అజ్ఞత నెంత చేసినను నబ్బుదుసూ! ఫలమింతయేని; సా
వజ్ఞత గంగలో నెపుడు వర్తిలుచుండవె నక్రసంతతుల్.

"ఏవిధినైన నన్నమును వృద్ధియొనర్చుట యజ్ఞమౌఁ జుమీ
ఈ వసుధన్ బదార్థతతి నెల్లరుఁ జక్కఁగఁ బంచుకొంట సం
భావితమౌను దానమున, వాఙ్మనసాంగములన్ సదా జగ
త్సేవ మొనర్చుటే తపము; శ్రీశుని బ్రీతుని జేయు నివ్వియే !

"గౌతమి నీరముల్గలుగఁ గర్షకులొందిరి ధాన్యరాసులన్
హోతృగణంబు వహ్నులను హోమముచేసిరి హవ్యరాసులన్
ఛాత్రులఁగూడ శ్రోత్రియులు చక్క బఠించిరి వేదరాసులన్
దాతలు స్పర్ధబూని గడనం బొనరించిరి పుణ్యరాసులన్.

"ధర స్వర్గాభము గాఁగఁ జూచి యిట సప్తర్షుల్ స్వకీయంబులౌ
సిరవుల్ జామపరీతముల్ విడిచి వేయేతెంచి గోదావరిన్
దరియంగా, ధవళేశ్వరంబు కడ సత్కారంబుతో నేడుగా
విరియంబాఱి యొసంగె బాయలు మునుల్ స్వీయాభిధన్ జేకొనన్.

"ఈవిధిఁ గౌశికీ ప్రముఖ ఋష్యభిధల్ వహియించి సప్తగో
దావరమన్ప్రథన్ దనరు దాని మునుల్ దగనబ్ధి జేర్చి ర
త్తావను జేరులోపలనె తద్గతభేదములొప్పఁగాని యా
పై విలసిల్లు నెల్లపుడు వారిధి సంగతి నిత్యపూర్ణయై.

"కోరిన భుక్తిముక్తు లిడు కొంగున బంగరు మానవాళికిన్,
భారతమాత నెన్నడుమునన్ ధరియించిన హేమకాంచి, భా
గీరథియక్క, యీశ్వరునికిన్ బ్రియురాలు, ఋషీంద్రసప్తకం
బారతి వట్టినట్టి విమలాశయ, గౌతమి, మ్రొక్కుమో ప్రియా!"

ఉపనిషద్వాక్యములు

శ్రీ ధూళిపాళ రామచంద్రశాస్త్రి

శ్రు॥ "యజ్ఞ ఇతియజ్ఞేన హి దేవా దివంగతాః
యజ్ఞేనాసురానపానుదంత యజ్ఞేన
ద్విషంతో మిత్రాభవంతి యజ్ఞే సర్వం
ప్రతిష్ఠితంతస్మా ద్యజ్ఞం పరమం వదన్తి"

మోక్షసాధన ప్రకరణమున యజ్ఞము పదవ సాధనముగ నిరూపింప బడినది. "యజ్ఞోహి దేవానాం ప్రియః" అనుటచే యజ్ఞము దేవతలకు ప్రియమైనదని తెలియుచున్నది. దేవతలు పూర్వ జన్మయందు యజ్ఞము నాచరించియే స్వర్గమునుపొంది దేవత్వము కలవారైయున్నారు. మరియు, వారు అప్పుడప్పుడు యజ్ఞములనుజేసి తత్ప్రకారమున రాక్షసుల బలమును నశింపజేసి స్వకీయములగు స్థానములకు భంగములేకుండ రక్షణ కృత్యమును నిర్వహించుచున్నారు. ఈ విషయము వేదమునందచ్చటచ్చట బాగుగ నిరూపింప బడినది. మరియు, సకలమనోరథ సాధకములగు జ్యోతిష్టోమాది యాగములు ద్వేషభావమును తొలిగించి శత్రువులను మిత్రులుగాజేయు మహిమకలవైయున్నవి. గనుక ఈ విధముగ సకల శ్రేయో మార్గములు యజ్ఞమందు సుప్రతిష్ఠితములైయున్నవి. ఈ కారణములనుబట్టి యజ్ఞము ఉత్తమమైన శ్రేయస్సాధనమని భావము.

కాబట్టి అధికారియగు ప్రతిమనుజుడును సత్కర్మానుష్ఠానము చేయవలెనని భగవద్గీత యందుకూడ ఈ విధముగా బోధింప బడినది.

శ్లో॥ సహయజ్ఞాః ప్రజాస్సృష్ట్వా పురోవాచ
ప్రజాపతిః । అనేన ప్రసవిష్యధ్వ మేషవోఽస్త్విష్ట కామధుక్॥

భావము - సృష్ట్యాదియందు హిరణ్య గర్భుడు ప్రజలను యజ్ఞ సహితముగనే సృజించి ఈ యజ్ఞములచే మీరు వృద్ధి నొందుదురుగాక. ఈయజ్ఞములు మీకు అభీష్టములగు ఫల విశేషములను ఇచ్చునవి యగుగాక యని పలికెను. విహిత కర్మల నాచరించు మానవులు సహయజ్ఞులని చెప్పబడుదురు అనగా కర్మాధికారులని భావము. కర్మాధి కృతులగు ప్రజలను కల్పాదియందు సృష్టించి సృష్టికర్త ఈ విధముగా పలికెను. స్వాశ్రమోచితమగు ధర్మమును యథా శాస్త్రముగ ఆచరించి మీరు ఉత్తరోత్తరాభి వృద్ధిని పొందుడు, అట్లు చేసినచో ఈ ధర్మము అభీష్టములగు ఫలములను మీకు ప్రసాదించును విహితములగు కర్మలనాచరించని యెడల ప్రత్యవాయము సంభవించునని ముందు నిరూపింపబడుచున్నందున ఇచట యజ్ఞశబ్దము ఆవశ్యకములు, విహితములు నగు కర్మలకు ఉపలక్షకమైనది.

మరియు, "ధర్మజ్ఞ సమయః ప్రమాణమ్" అనుసూత్రముచే వివరింపబడిన ప్రకారము ధర్మవేత్తలలో శ్రేష్ఠులగు వారిచే నీధర్మము బోధింపబడి యుండుట వలన ప్రమాణ సిద్ధమైయున్నది. కావున నిరతిశయ సుఖమును కోరువారు దేవతానుగ్రహముకొరకు ఈ యజ్ఞరూపమగు ధర్మమును అవశ్యము, ఆచరింప వలెనని "సహయజ్ఞాః" అను శ్లోకముచేతగూడ వివరింపబడుచున్నది. గనుక ఇందుసారాంశమేమనగా సృష్ట్యాది యందు బ్రహ్మ వేదవిహితములగు ధర్మములతోగూడ ప్రజలను సృజించి శ్రౌతస్మార్తములగు కర్మల నాచరించి హవిర్భాగాదులచే దేవతల కానందమును కలుగ చేయుడు. దేవతలనుద్దేశించి చేయబడు ధర్మములన్నియు అభీష్టములగుఫలములను సాధించగలవు. అని ఉపదేశించెను. కాబట్టి శాస్త్రవిధానము ననుసరించి చేయబడినధర్మము నిష్కాములకు జ్ఞానప్రతిబంధకమైన పాపమును తొలగించి జ్ఞానోత్పత్తికి సాధనమగుననియు, సకాములకు స్వర్గాది భోగములను సమకూర్చి మానవానందముకన్న విశిష్టమైన సుఖమునకు సాధకము కాగలదనియు భావము.

కనుక అధికారముకలవారు తమకు విహితము లగుధర్మముల నాచరించి అభీష్టములగు సమస్త ఫలములను పొందుదురను భావము ఇందుసూచింపబడుచున్నది.

శ్రీ భరతముని ప్రణీత
నాట్యశాస్త్రమ్

❖

ఆంధ్రభారతి

డాక్టర్, శ్రీ పోతుకూచి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి, ఎం. ఏ., ఎం. లిట్., పిహెచ్. డి.

పంచమో ఒధ్యాయః

పూర్వరంగ విధానము.

జర్ఝరం సమయుత్వాతు తత శ్చారీం ప్రయోజయేత్
పారిపార్శ్వకయోశ్చ స్యాత్ పశ్చిమే నాపసర్పణమ్. ౧౧౩
అడ్డితా చాత్ర కర్తవ్యా ధ్రువా మధ్యలయాన్వితా ౧౧౪
చతుర్భిః సన్నిపాతైశ్చ చతురశ్రా ప్రమాణతః
ఆద్యమంత్యం చతుర్థంచ పంచమంచ తథా గురు. ౧౧౬
యస్యాం హ్రస్వాని శేషాణి సా జ్ఞేయా త్వడ్డితా బుధైః
అస్యాః ప్రయోగం వక్ష్యామి యథాపూర్వం మహేశ్వరః
సహోమయా క్రీడితవా న్నానాభావ విచేష్టితైః. ౧౧౮

ధ్వజమునకు నమస్కరించి చారీ ప్రయోగము చేయుచుండగా తూర్పు దిక్కున కభిముఖులై పశ్చిమముగా అడుగులను వేయుచు పారిపార్శ్వకులు నిష్క్రమించవలెను. అనగా చారీ మహాచారీ ప్రయోగములు కేవలము సూత్రధారునిచే ప్రయోగింపబడవలసినవని యర్థము.

అప్పుడు మధ్యలయలో అడ్డితాధ్రువాగానము వినియోగింపబడవలెను. చంచత్పుట తాళమున నాలుగు పాదములతో నున్నదీ ధ్రువ. ఇందు ఆద్యక్షరము, అంత్యాక్షరము, నాల్గైదక్షరములు గురువులు, శేషించినవి లఘువులు, ఇచట పాదమునకు ఏడు నుండి పదివరకు అక్షరము లుండవచ్చును. కాని ప్రతిపాదమున అక్షర సంఖ్య ఒకే విధము గా నుండవలెను. పూర్వము శివు డుమాదేవితో నాట్యము చేసిన వేళ అడ్డితాచారీ విధానము ప్రయోగించబడినది. ఆ ప్రయోగము ననుసరించి దీని లక్షణము చెప్పబడుచున్నది.

కృత్వా వహిత్థం స్థానంతు వామం చాధోముఖం భుజమ్
చతురశ్ర ముదఃకార్య మఞ్చితశ్చాపి మస్తకః ౧౧౯
నాభిప్రదేశే విన్యస్య జర్జరంచ తులాధృతమ్
వామపల్లవహస్తేన పాద్రై స్తాలాంతరోత్థితైః ౧౨౦
గచ్ఛేత్ పఞ్చపదీంచైవ సలీలానల్లచేష్టితైః ౧౨౧

మొదట అవహిత్థస్థానకమును ప్రయోగించవలెను. ఇది స్త్రీ స్థానకము. కుడి పాదమును త్రికోణాకారముగా నుంచి, ఎడమ పాదమును సమముగా నుండునట్లు అపస్రుతముచేసి, రెండు పాదములకు మధ్య తొమ్మిది అంగుళముల దూరము

నుంచవలెను. త్రికోణాకృతితో నున్న పాదమును కొంచెముగా పైకి ఎత్తి యుంచవలెను. అప్పుడు కుడిచేతిని లతా హస్తముగా పట్టి, ఎడమ చేతిని నితంబమున నుంచినచో అవహిత్థస్థానక మగును. రొమ్మును చతురశ్రముగా నుంచి, వంగిన మస్తకముతో నుండగా కుడిచేతిని కటకా ముఖముగాపట్టి నాభిప్రదేశమున త్రాసు వలె జర్ఝరమును చూపవలెను. పతాక రూపమున నెడమ చేతిని పల్లవింపజేసి, రెండు పాదములు తాళగతులకు లోబడునట్లు విలాసముతో కూడిన అవయవ చేష్టలతో ఐదడుగులు వేయవలయును.

> వామవేధస్తు కర్తవ్యో విక్షేపో దక్షిణస్యచ
> శృఙ్గార రస సంయుక్తాం పఠే దార్యాం విచక్షణః ౧౨౨
> చారీశ్లోకం నధీత్వాతు కృత్వాచ పరివర్తనమ్
> త్రైరేవచ పదైః కార్యం పశ్చిమే నాపసర్పణమ్. ౧౨౩
> పారిపార్శ్వకహస్తేతు న్యస్య జర్ఝర ముత్తమమ్
> మహాచారీం తతశ్చైవ ప్రయుఞ్జీత యథావిధి. ౧౨౪

ఆ తర్వాత ఎడమ పాదమును సూచీవిద్ధముగాచేసి కుడిపాదమును విక్షేపించ వలెను. పార్వతీ ప్రియుడగు పరమేశ్వరుని ప్రణయ కోపాదికమును వర్ణించు శృంగార రసపూరితమైన ఆర్యా శ్లోకము నపుడు విచక్షణుడగు నటుడు పఠించ వలెను. చారీ శ్లోకము నుచ్చరించి, పరివర్తనచేసి, తూర్పుదిక్కున కభిముఖుడై పశ్చిమమున కదే పదములతో నేగవలెను. అప్పుడుత్తమమగు జర్ఝరమును పారిపార్శ్వకుని చేతి లోనుంచి, విధ్యనుసారము మహాచారిని ప్రయోగించవలెను.

> చతురశ్రా ధ్రువా తత్ర తథా ద్రుతలయాన్వితా
> చతుర్భి స్సన్నిపాతైశ్చ కలా హ్యష్టౌ ప్రమాణతః ౧౨౫
> ఆద్యం చతుర్థ మంత్యంచ సప్తమం దశమం గురు
> లఘుశేషం ధ్రువాపాదే చతుర్వింశతికేభ వేత్ ౧౨౬

యథా— "పాద తలాహతి పాతిత శైలం
> క్షోభిత భూత సమగ్ర సముద్రమ్
> తాండవ నృత్త మిదం ప్రలయాంతే
> పాతు జగ త్సుఖదాయి హరస్య." ౧౨౭

ద్వికళతో చంచత్పుటమున, అష్టకలా ప్రమాణాత్మకముగా, నాలుగు సన్నిపాతలతో, ద్రుతలయాన్వితమై ఈ ధ్రువ ఉండవలెను. ఈ ధ్రువా పాదమునకు పదకొండు అక్షరములుండును. ఇందు ఒకటి, నాలుగు, ఏడు, పది, పదకొండు అక్షరములు గురువులు. శేషించినవి లఘువులు. పంక్తికి మూడు భగణములు, రెండు గురువులు ఉండును. ఈ లక్షణములతో కూడిన ఉదాహరణ ఇవ్వబడినది. "పాద తలపు దెబ్బచే పడిన కొండయు, క్షోభిల్లిన భూతము లన్నిటితో కూడిన సముద్రమును కలిగి, జగత్తునకు సుఖము నొసగు హరుని తాండవ నృత్తము ప్రళయాంతమున రక్షించుగాక !" అని ఉదాహరణ శ్లోకములోని భావము.

ఛాందోన్ముఖేన కర్తవ్యం పాదవిక్షేపణం తతః
సూచీంకృత్వా పునః కుర్యా ద్విక్షేప పరివర్తనమ్ ౧౨౮
అతిక్రాంతైః సలలితైః పాదై ర్ద్రుతలయాన్వితైః
త్రితాలాంతర ముత్క్షిప్తై ర్గచ్ఛే త్పఞ్చపదీం తతః ౧౨౯
తత్రాపి వామవేధస్తు విక్షేపో దక్షిణస్యచ
తైరేవచ పదైః కార్యం ప్రాఙ్ముఖే నాపసర్పణమ్ ౧౩౦

తర్వాత ఛాందోన్ముఖుడై పాదవిక్షేపణమును చేయవలెను. సూచీవిద్ధముగా ఎడమ పాదమును ప్రయోగించి, కుడిపాదమున విక్షేప పూర్వకమగు పరివర్తనమును చేయవలెను. సుందరములై, లలితాత్మకములైన అతిక్రాంత చారీ పాదములను ద్రుతలయ సహితములుగా ప్రయోగించి, త్రిశజాతి తాళమున ఐదడుగులు వేయవలయును. అప్పుడు ఎడమ కాలిని సూచీ విద్ధముగను, కుడి కాలితో విక్షేపమును మరల ప్రయోగించి అదే అడుగులతో తూర్పున కభిముఖుడై వెనుక కేగవలెను.

పునః పదాని త్రీణ్యేవ గచ్ఛేత్ ప్రాఙ్ముఖ ఏవతు
తతశ్చ వామవేధఃస్యా ద్విక్షేపో దక్షిణ స్యచ. ౧౩౧
తతో రౌద్రరసంశ్లోకం పాదసంహరణం పఠేత్
తస్యాంతేతు త్రిపద్యాతవ్యాహరేత్ పారిపార్శ్వకౌ. ౧౩౨

అప్పుడు తూర్పు దిక్కుగా మూడడుగులను వేసి, ఎడమ పాదమును సూచీ విద్ధముగా నుంచి కుడిపాదముతో విక్షేపమును ప్రయోగించవలెను. ఆపై మహాచారీ ప్రయోగము జరుగవలెను. సమాసయోజనతో ఓజోగుణోపేతమగు రౌద్ర రస పూరితమైన శ్లోకమును పఠించవలెను. ఈ శ్లోకానంతరము పారిపార్శ్వకులు పుంస్త్రీ నపుంసక విభేదముగల త్రిపదీ గమనముతో పరిక్రమించవలెను. ఇచట నే ధ్రువ విహితమో చెప్పబడకపోవుటచే వెనుక చెప్పిన అడ్డితాధ్రువనే గ్రహించవలసి యున్నది.

తయో రాగమనం కార్యం గానం నర్కుటకం బుధైః
తథాచ భారతీ భేదే త్రిగతం సంప్రయోజయేత్. ౧౩౩

పారిపార్శ్వకుల ఆగమనమును నర్కుటక ధ్రువాగానముతో ప్రయోగించవలెను. అప్పుడు భారతీ వృత్తి భేదమగు త్రిగతను ప్రయోగించబడును.

విదూషక స్త్వేకపదాం సూత్రధార స్మితావహామ్
అసంబద్ధ కథాప్రాయాం కుర్యాత్కథనికాంతతః ౧౩౪
ప్రరోచనాచ కర్తవ్యా సిద్ధేనోప నిమంత్రణమ్
రఙ్గసిద్ధౌ పునః కార్యం కావ్యవస్తు నిరూపణమ్ ౧౩౫
సర్వమేవ విధిం కృత్వా సూచీవేధకృతై రథ
పాదైరనావిద్ధగతై ర్నిష్క్రామేయుః సమం త్రయః ౧౩౬
ఏవమేష ప్రయోక్తవ్యః పూర్వరఙ్గో యథావిధి
చతురశ్రో ద్విజశ్రేష్ఠా త్ర్యశ్రంవాపి నిబోధత ౧౩౩

విదూషకుడుగూడ నొక పాత్రయై సంభాషించు చుండగా సూత్రధారునకు స్మితము కలుగజేయునట్టి ఒకానొక అసంబద్ధ కథానికను ప్రయోగించవలెను. సిద్ధమైన అర్థముతో ప్రరోచననుకూడ ప్రయోగించవలెను. అపై రంగము సిద్ధించగా కావ్యవస్తువును నిరూపించవలెను. ఈ విధముగా చేసి సూచీ విద్ధముగా పాదములను ప్రయోగించి, అనా విద్ధగతులతో ముగ్గురును నిష్క్రమించవలెను. ఈ రీతిగా ప్రయోగించబడిన పూర్వ రంగమును చతురశ్రమందురు.

చతురశ్రము, త్ర్యశ్రము, శుద్ధము, చిత్రము అని పూర్వ రంగము నాలుగు విధములు. ఇక త్ర్యశ్ర పూర్వరంగమును గురించి చెప్పబోవు చున్నాడు.

అయమేవ ప్రయోగః స్యా దశ్రా స్యేతానిచైవహి
తాలప్రమాణం విక్షిప్తం కేవలంతు విశేషకృత్ ౧౩౮
శమ్యాతు ద్వికలా కార్యా తాలో హ్యేకకలస్తథా
పునశ్చైక కలా శమ్యా సన్నిపాతః కలాద్వయమ్ ౧౩౯
అనేనహి ప్రమాణేన కలా తాల లయాన్వితః
కర్తవ్యః పూర్వరఙ్గస్తు త్ర్యశ్రోఽ ప్యుత్థాపనాదికః ౧౪౦

త్ర్యశ్ర పూర్వరంగమున కూడ చతురశ్రమునచెప్పబడిన అంగములు ప్రయోగించబడవలెను. కాని ఇచ్చట విశేషమును చేయునది రెండుపాదముల మధ్య దూరము తొమ్మిది అంగుళములే ఉండును. మొదట శమ్యా అను తాళమును ద్వి కళగా చేసి, తర్వాత ఏక కళాత్మకముగా తాళమునువేసి, అపై ఏక కళాత్మకమైన శమ్యాతాళమును ప్రయోగించగా ద్వికళాత్మకమైన సన్నిపాతము వచ్చును. ఈ ప్రమాణము ననుసరించి ఇచ్చట కళ. తాళ, లయములను కూర్చవలెను. ఉత్థాపనాది ధ్రువాగానములను కూడ నిట ప్రయోగించవలెను

ఆద్యం చతుర్థం దశమ మష్టమం నైధనం గురు
యస్యాస్తు జాగతే పాదే సా త్ర్యశ్రోత్థాపనీ ధ్రువా. ౧౪౧

పాదమునకు పన్నెండక్షరములుండ, అందు ఒకటి, నాలుగు, ఎనిమిది, పది, పన్నెండు అక్షరములు గురువులై మిగిలినవి లఘువులైన దానిని త్ర్యశ్రపూర్వ రంగ మందలి ఉత్థాపనీ ధ్రువ యందురు.

వాద్యం గతిప్రచారశ్చ ధ్రువా తాలస్తథైవచ
సంక్షిప్తా హ్యేవ కార్యాణి త్ర్యశ్రే తస్మిన్ ప్రవేదిభిః ౧౪౨
వాద్య గీతప్రమాణేన కార్యా దణ్డ విచేష్టితమ్
విస్తీర్ణమథ సంక్షిప్తం ద్విప్రమాణ వినిర్మితమ్ ౧౪౩
హస్త పాద ప్రచారస్తు ద్వికలః పరికీర్తితః
చతురశ్రే పరిక్రాంతే పాతాః స్యుః షోడశైవతు ౧౪౪
త్ర్యశ్రే ద్వాదశ పాతాస్తు భవంతి కరపాదయోః
ఏతత్ప్రమాణం విజ్ఞేయ ముభయోః పూర్వరఙ్గయోః ౧౪౫

వాద్యము, గతి ప్రచారము, ధ్రువా, తాళము అను వానిని త్ర్యశ్ర పూర్వ రంగమున సంక్షిప్తముగా ప్రయోగించవలెను. వాద్య గీతములు తీసికొని తాల

పరిమితి ననుసరించి అంగవిన్యాసము నొనర్ప్పవలెను. ద్వికళా పరిమాణముతో వీటి అన్నిటి విస్తీర్ణము సంక్షేపించబడును. హస్త పాద ప్రచారము రెండు కళలలో పూర్తి కావలెను. పరావర్తన క్రియలో చతురశ్రమందు కరపాదముల పతనములు పదునారుండగా, త్ర్యశ్రమందు పన్నెండు మాత్రమేగలవు. ఈప్రమాణమున నీ రెంటికిగల భేదమును మరచిపోరాదు,

కేవలంపరి వర్తేతు గమనే౽తి పదేభవేత్
దిగ్వందనే పఞ్చపదే చతురశ్రే విధే యుతే ౧౪౬
ఆచార్య బుద్ధ్యా కర్తవ్యత్ర్యశ్రస్తైః ప్రమాణతః
తస్మాన్న లక్షణం ప్రోక్తంపునరుక్తం భవేద్యతః ౧౪౭

దిగ్వందనమును చేయువేళ చతురశ్ర పూర్వ రంగమున ఐదడుగులను వేయవలెను. కాని త్ర్యశ్రిమును మూడడుగులే విధించబడినవి. గురుముఖమున చతురశ్రమునకు త్ర్యశ్రమునకు గల భేదమును తెలిసికొని పైన చెప్పబడిన విధుల నన్నిటిని సక్రమముగా ప్రయోగించవలెను. ఈ రెంటియందును క్రమము, విధులు ఒకే రీతిగా నుండుటచే, పునరుక్తిని నివారించుటకై మరల లక్షణము నిచట చెప్పుట లేదని గ్రహించవలెను.

ఏవ మేష ప్రయోక్తవ్యః పూర్వరఙ్గో ద్విజోత్తమాః
త్ర్యశ్రశ్చ చతురశ్రశ్చ శుద్ధో భారత్యుపాశ్రయః. ౧౪౮
ఏవం తావ దయం శుద్ధః పూర్వరఙ్గో మయోదితః
చిత్రస్యాప్యస్య వక్ష్యామి యథా కార్యం ప్రయోక్తృభిః. ౧౪౯

భారతీ వృత్తికి అంగములుగా నున్న నాలుగు విధముల పూర్వ రంగములలో చతురశ్ర, త్ర్యశ్ర, శుద్ధములను పైన చెప్పబడిన రీతిగా ప్రయోగించవలెను. ఇక చిత్ర పూర్వ రంగ లక్షణము చెప్పబడుచున్నది.

ఈ నాల్గింటిలోను విశిష్టమైనది చిత్ర పూర్వరంగము. ఈ చిత్ర పూర్వ రంగమున నాల్గవ అధ్యాయమున చెప్పబడిన కరణాంగహారములు వినియోగింపబడుచున్నవి. అంగహారములతో సమన్వితమై శుష్కావకృష్ట మొదలుగాగల ప్రరోచనాంతప్రక్రియ ప్రయోగింపబడవలసి యున్నది. అందువలననే నీ చిత్ర పూర్వరంగము నాట్యమునకు శ్రేష్ఠమైన దగుచున్నది.

వృత్తే హ్యుత్థాపనే విప్రాః కృతేచ పరివర్తనే
చతుర్థకారదత్తాభిః సుమనోభిరలఙ్కృతే. ౧౫౦
ఉదాత్తగానై ర్గంధర్వైః పరిగీతే ప్రమాణతః
దేవదుందుభయశ్చైవ వినదేయు ర్భృశం తతః. ౧౫౧

ఉత్థాపనీ ధ్రువతో ప్రయోగమైన తర్వాత, పరివర్తన జరుగగా. నాల్గవ నటుడువచ్చి చక్కని పూవులతో రంగము నలంకరింప జేయును. అప్పుడు గాయ

కులు ఉదాత్త గానములను తాళలయాన్వితములుగా నాలాపించ, మాటిమాటికి దేవదుందుభులు మ్రోగగలవు.

సిద్ధాః కుసుమమాలాభి ర్వికిరేయుః సమంతతః
అఙ్గహారైశ్చ దేవ్యస్తా ఉపనృత్యేయు రగ్రతః. ౧౩౨
య స్తాండవ విధిః ప్రోక్తో నృత్తే పిండీ సమన్వితః
రేచకై రంగహారైశ్చ న్యాసోపన్యాస సంయుతః. ౧౩౩
నాంది పదానాం మధ్యేతు ఏకైకస్మిన్ పృథక్పృథక్
ప్రయోక్తవ్యో బుధైః సమ్య క్చిత్ర భావ మభీప్సుభిః ౧౩౪

దివ్య స్త్రీ పురుషులు పూల మాలలను వెదజల్లుచు, అంగ హారములను ప్రయోగించుచు రంగస్థలమున అగ్రభాగమున నృత్యము చేయుదురు రేచకాంగ హారములతో, న్యాసోపన్యాసములతో కలసి యున్న యే ఆకృతి విశేషములు తాండవ విధిలో చెప్పబడినవో వాటి నన్నిటిని నాందీ పదముల మధ్య ఒక దాని తర్వాత నొకదానిని చక్కగా ప్రయోగించవలెను. అప్పుడు చిత్ర పూర్వ రంగము సిద్ధించగలదు.

ఏవంకృత్వా యథాన్యాయం శుద్ధం చిత్రం ప్రయత్నతః
తతఃపరం ప్రయుఞ్జీత నాటకం లక్షణాన్వితమ్. ౧౩౫
తత స్త్వంతర్హితాః సర్వా భవేయు ర్దివ్యయోషితః
నిష్క్రాంతాసుచ సర్వాసు నర్తకీషు తతః పరమ్. ౧౩౬
పూర్వఙ్గే ప్రయోక్తవ్య మఙ్గజాత మతఃపరమ్
ఏవం శుద్ధో భవే చ్చిత్రః పూర్వరఙ్గో విధానతః. ౧౩౭

ఈ ప్రకారము శాస్త్ర మర్యాద ననుసరించి శుద్ధ చిత్ర, పూర్వ రంగములు ప్రయోగింపబడిన తర్వాత లక్షణాన్వితమైన నాటకమును ప్రదర్శించవలెను, అంగ హారాదులతో వ్యామిశ్రితముగాని పూర్వరంగమును శుద్ధ మందురు.

దివ్య స్త్రీ లందరు తర్వాత నంతర్హితులు కావలెను. రంగము నుండి నర్తకు రాండ్రు నిష్క్రమించన తర్వాత పూర్వరంగమున అంగములనన్నిటిని ప్రయోగిం చగా చిత్ర పూర్వ రంగము బూర్తి కాగలదు.

కార్యో నాతిప్రసఙ్గోఽత్ర నృత్తగీత విధింప్రతి
గీతవాద్యేచ నృత్తేచ ప్రవృత్తేఽతి ప్రసఙ్గతః. ౧౩౮
ఖేదో భవేత్ ప్రయోక్తౄణాం ప్రేక్షకాణాం తథైవచ
ఖిన్నానాం రసభావేషు స్పష్టతా నోపజాయతే. ౧౩౯
తతః శేషప్రయోగస్తు న రాగ జనకో భవేత్.

నృత్త గీత విధిలో ఒకే ఒక అంగహారమునే ప్రయోగించవలెను. కాగా ఉత్థా పనము పరివర్తనము, అవకృష్టా గానము, నాందీపాఠము, శుష్కావకృష్టా, జర్జర శ్లోకము, ధ్రువా, రంగద్వారము, అడ్డితా. ఆర్యాశ్లోకము, ధ్రువా, రౌద్రశ్లోక

పతనము, వర్కుటకము, త్రిగతము, ప్రరోచన అను పదునేనింటితో నీ అంగహారమును కలుపగా పదునారంగహారములు చతురశ్రి పూర్వరంగమున, త్ర్యశ్రి పూర్వరంగమున కూడ రాగలవు. నాందీశ్లోకమున పఠించుచో నృత్తము విధింపబడినది. ఇంతకు మించిన అంగహారములు నృత్తమునగాని, గీతమునగాని వాద్యవిషయమునగాని ప్రయోగించిన ప్రేక్షకులకు, నటీనటులకు ఖేదము వాటిల్లగలదు, నటవ్యాపారము పూర్వరంగమున స్ఫుటముగానుండి, సంశయరహితము గావలెనని ఇంతకు మించిన ప్రయోగవైచిత్ర్యము కూడదు. నటులు, సామాజికులు కూడ విసుపు చెందిరేని, రసభావము లస్పష్టములై రసప్రతీతికి వ్యాఘాతము కల్గును. దీనితో శేషించిన నాట్యప్రయోగము ప్రీతిని కల్గించ జాలదు. ప్రీతిని కల్గించనిది వ్యుత్పత్తి ప్రదము కూడ కాలేదు.

త్ర్యశ్రంవా చతురశ్రంవా శుద్ధం చిత్ర మథాపివా
ప్రయుజ్య రఙ్గా న్నిష్క్రామే త్సూత్రధారః సహానుగః. ౧౬౦

నాట్యము లోకవ్యవహారమును, శాస్త్ర విధిని అనుసరించియుండుటచే తద్భిన్నక్రమము నవలంబించలేదు. త్ర్యశ్రము, చతురశ్రము, శుద్ధము, చిత్రము అను పూర్వరంగములలో నొకదానిని ప్రయోగించి పారిపార్శ్వకులతో గలసి సూత్రధారుడు రంగస్థలమునుంచి నిష్క్రమించవలెను.

ప్రయుజ్య విధినైవంతు పూర్వరఙ్గం ప్రయోగతః
స్థాపకః ప్రవిశేత్తత్ర సూత్రధార గుణాకృతిః ౧౬౧
స్థానంతు వైష్ణవం కృత్వా సౌష్ఠవాఙ్గ పురస్కృతమ్
ప్రవిశ్య రఙ్గం తైరేవ సూత్రధారపదై ర్వ్రజేత్. ౧౬౨

నాట్యప్రయోగవశమున విధిపూర్వకముగా పూర్వరంగమైన తర్వాత స్థాపకుడు ప్రవేశించవలెను. సకల రూపకవృత్తిని స్థాపింపజేయువాడు స్థాపకుడు. సౌమనస్యము, విస్మయము, అద్భుతదృష్టి, ఆకృతివిశేషము అను సూత్రధారుని గుణములు మాత్రమే స్థాపకునకుండును. ఈస్థాపకుడే సూత్రధారుడు. వెనుక చెప్పబడిన వైష్ణవ స్థానకమును చక్కని అవయవ సన్నివేశముతో ప్రయోగించుచు రంగమును ప్రవేశించి, సూత్రధారగమనమునకు చెప్పిన పదలక్షణములతో నేగవలెను.

స్థాపకస్య ప్రవేశేతు కర్తవ్యా ర్థానుగా ధ్రువ
త్ర్యశ్రావా చతురశ్రావా తజ్జై ర్మధ్యలయాన్వితా ౧౬౩
కుర్యా దనంతరం చారీం దేవబ్రాహ్మణ శంసినీమ్
సువాక్యమధురైః శ్లోకై ర్నానా భావ రసాన్వితైః ౧౬౪
ప్రసాద్య రఙ్గం విధివ త్కవేర్నామచ కీర్తయేత్. ౧౬౫

స్థాపకుడు ప్రవేశించి త్ర్యశ్రపూర్వరంగమునకుగాని చతురశ్రపూర్వరంగమునకుగాని సంబంధించియుండి అర్థవంతమైన ఉత్థాపనాది ధ్రువాగానమును మధ్య

లయలో నొనర్చవలెను. దేవబ్రాహ్మణులను ప్రశంసించుచారీని తర్వాత ప్రయోగించవలెను. చక్కని వాక్యములతో మధురములైన శ్లోకములను వివిధ రసభావములతోను విధియుతముగా రంగము నలంకరించి, సభాసదుల అనుగ్రహమునకు మన్ననయగునట్లు చేసికొని, కవియొక్క నామసంకీర్తనము చేయవలెను.

మధ్యలయలోగాని విలంబితలయలోగాని ద్రుతచక్రలయలోగాని ప్రయోగించిననే సముచితమైన రసాస్వాదనకు యోగ్యములగు సామాజిక హృదయములు సంస్కరింపబడగలవు. చారీప్రయోగముతో బాటు మహాచారీ ప్రయోగము కూడ కలదు గావున నిచట పఠించవలసిన శ్లోకము శృంగార వీర రసములలో నుండవలెను.

ప్రస్తావనాం తతః కుర్యాత్ కావ్యప్రఖ్యాపనాశ్రయామ్
ఉద్ఘాతకాదికర్తవ్యం కావ్యోపక్షేపణాశ్రయమ్. ౧౬౩

ప్రయోగించబడు రూపక విశేషమును వెలువరించు ప్రస్తావనను తర్వాత ప్రయోగించవలెను. కావ్యవస్తువు నాశ్రయించుకొని, దానిని సూచించు ఉద్ఘాతకాదిమును చేయవలెను. తద్ద్వార మొదటినుంచి సంక్షేపముగానైనను సామాజికులు సంస్కారము కలిగిన వారగుదురు.

దివ్యే దివ్యాశ్రయో భూర్వా మానుషే మానుషాశ్రయః
దివ్యమానుష సంయోగే దివ్యోవా మానుషోఽపివా. ౧౬౪
ముఖబీజా నుసదృశం నానామార్గ సమాశ్రయమ్
నానావిధై రుపక్షేపైః కావ్యోపక్షేపణం భవేత్. ౧౬౫

కావ్యార్థము దేవతా విషయకమైన తత్సదృశముగను, మానవ విషయకమైన మానవాశ్రయముగను, దివ్యమానవుడగు రామాది విషయమైన తదాశ్రియముగను కావ్యార్థమును సూచించవలెను. కావ్యమందలి అర్థము ముఖ సంధికి అంగమగు బీజమనబడు అర్థప్రకృతిలో సూచింపబడుచున్నను, కావ్యార్థము నిచట స్వల్పముగా సంక్షిప్త రూపమున చెప్పవలెను. నానామార్గ సమాశ్రయమై, నానావిధములగు ఉపక్షేపములతో కావ్యార్థము సూచితమగును.

నటీ, విదూషక, పారిపార్శ్వకులు స్వకార్యమును నిరూపించు మిషతో వివిధ విధములుగా రూపకార్థమును సూచించుచు, సామాజికుల హృదయములను నావశము చేసికొనవలెను.

ప్రస్తావ్యైవంతు నిష్క్రామేత్ కావ్యప్రస్తావక స్తతః
ఏవ మేష ప్రయోక్తవ్యః పూర్వరఙ్గో యథావిధి ౧౬౬

ఈరీతిగా కావ్యవస్తువును ప్రస్తావించి స్థాపకప్రస్తావకులు నిష్క్రమించవలెను. పూర్వరంగము నిట్లు విధిప్రకారము ప్రయోగించవలెను,

ప్రస్తావనలు రెండురకములు. పూర్వరంగమున కంగమైనది ఒకటి. దీనికి భిన్నమైనది రెండవది. పూర్వరంగమున కంగమైన ప్రస్తావనలో కవి ఉదాసీనుడగును. స్థాపకుడు గాని, ధ్రువ గానములను వ్రాసిన కవిగాని స్వతంత్రముగా దీని నిర్మాతలగుదురు.

తత్త్వశాస్త్ర జ్ఞానము - దాని పరిమితులు

బెర్ట్రాండ్ రసెల్

అనువాదం : జి. ఎస్. ఎస్.

౧౪.

తత్త్వశాస్త్రమునకు సంబంధించి మనమింత వరకును చెప్పిన సర్వవిషయములోను, అనేక తత్త్వ చింతకుల రచనల్లో నధిక భాగమాక్రమించిన యనేక విషయములను మనసున్స్పృశింపనైననులేదు. ఏమైనను, అనేకతత్త్వచింతకులు పూర్వసిద్ధమగు తాత్త్విక హేతుపద్ధతిచే, మతమునకు సంబంధించిన మూలసూత్రములు ప్రపంచ హేతుబద్ధత - ద్రవ్యమిథ్యాత్వము మొదలగు మహా విషయములను నిరూపింపగలుగుదుమని చెప్పుచున్నారు. ఇట్టివానిని విశ్వసించుటకునను వగు హేతువులను పరిశోధింప వలయునను నాశయే జీవితాంతము వఱకును తత్త్వచింతనలో కాలము వెడలబుచ్చిన యనేక జిజ్ఞాసువుల యాశయము. కానియీయాశ యడియాసయని నావిశ్వాసము. మొత్తముమీద ప్రపంచమంతటిని గూర్చినజ్ఞానము తత్త్వశాస్త్రము వలనలభించునది కాదనియనిపించును. అంతియకాక ఇది యగును, ఇదికాదు అని నిర్ణయించుటకు వారు ప్రసాదించిన హేతువులు, హేతుశాస్త్ర సిద్ధాంతముల దృష్ట్యా, పరిశీలనకు నిలుచునవి కావని యనిపించును. ఈ యధ్యాయమున నట్టిహేతువుల నుపపాదించుట కవలంబించు మార్గమును, ఆ హేతు పద్ధతి సఫలమగునను నాశతోనే, సంగ్రహముగా, పరామర్శింతము.

మనము పరామర్శింప దలచుకొన్న యభిప్రాయమునకు ప్రతినిధి హెగెల్ అనుఆధునిక తత్త్వచింతకుడు. హెగెల్ తాత్త్విక విషయ విచారణ చాలక్లిష్టమైనది. దానినిగూర్చి వ్యాఖ్యాతలు వేర్వేఱు విధములుగా వివరణములను వెలువఱచిరి. నేనువివరించు వ్యాఖ్యానము ప్రకారము-అసంపూర్ణమైన దెల్లను ఆంశికమేయనియును, మిగిలిన ప్రపంచము సమకూర్చిన పూరకము లేనిదే నాయసంపూర్ణమైనదే స్వతంత్రముగా నిలుచుటకు వీలులేదని యాయన (హెగెల్) వాదము. తులనాత్మకముగ శరీర తత్త్వమును పర్యాలోచనము సేయు శాస్త్రవేత్త ఒక్క ఎముక నాధారముగా నది యేజంతువో నిర్ణయింపగలుగునట్లు, సత్యమునకు సంబంధించిన ఒక యేకదేశమును బట్టి- సంపూర్ణసత్యము- స్థూలముగ నెట్లుండునని తత్త్వచింతకుడు నిర్ణయింపగల్గును ప్రపంచ మంతటికిని సంబంధించిన సత్యమొక గొలుసువంటిది. విడి విడిగానున్న సత్యైకదేశము లనబడు శృంఖలాఖండములు పరస్పరమును కలిసి సమగ్ర సత్యముగా వ్యక్తమగును. ప్రధానమగునీయ సంపూర్ణత- (హెగెల్ వాదమునను సరించి) భావమయ ప్రపంచమునందును, ద్రవ్యమయమగు వస్తు ప్రపంచమునందును గోచరించును. భావమయ ప్రపంచమున, మనమొక యసంపూర్ణమగు భావమును దీసికొన్నచో, దాని యసంపూర్ణతను మరచి పోయినచో, మన మనేక పరస్పరవైరుద్ధ్యములకు లోనగుదుమని, కొంతపరిశీలన చేసిన మీదట మనము తెలిసి కొనగలము. ఈ పరస్పరవైరుధ్యమే ఆ భావమును ప్రతియోగిగా మార్చును. ఈ వైరుద్ధ్యమును తప్పించుకొనుటకు, మొదటి భావమును, దాని ప్రతియోగిని సమన్వయ పరచు- తక్కువ యసంపూర్ణమైన భావమును మనమన్వేషింప వలయును. ఆదిలో బయలు దేరిన భావముకన్న నీక్రొత్తభావము తక్కువ యసంపూర్ణమైనను, దీనికి గూడ సంపూర్ణత యలవడినట్లు లెక్కగాదు. సంపూర్ణమగు భావ

ము గోచరించునంత వఱకు నీయన్వేషణ సాగుచునే యుండును. ఈసంపూర్ణభావమునకు ప్రతియోగిగాని అసమగ్రతగాని లేదు. కావున నీ సంపూర్ణ భావమే సమగ్రమగు సత్యమును వర్ణింప సమర్థమైయుండును. కాని తక్కిన స్థాయిలోనున్న భావములన్నియును,సత్యమును పాక్షికదృక్పథమునకు కన్పించు రీతిగనే వర్ణించును కాని అంతను ఏకకాలమున పర్యవేక్షింపగల్గువానికి కన్పించు రీతిగ సత్యమును వర్ణింపవు.కావున హెగెల్, పరిపూర్ణసత్యము సంపూర్ణముగా హేతుబద్ధమును, నాధ్యాత్మికమునునైన, సమన్వయాత్మిక మగు వ్యవస్థగా రూపొందునను విషయమును తేల్చిచెప్పెను. ఈవ్యవస్థ ఒకప్రత్యేక దేశగతముగాని కాలగతము కాని కాదు. మనమెరిగిన ప్రపంచములో నందులకు విరుద్ధముగ కాన్పించుటకు గల కారణము ప్రపంచమును మనము ఖండశః గ్రహింపగల్గుట వలన యని తార్కికముగా నిరూపించ వచ్చునని యాతని విశ్వాసము. మనము ప్రపంచమును సమగ్రముగా చూచినచో (భగవంతునికట్టి శక్తి గలదని మనము నిస్సందేహముగా ననుకొనవచ్చును.) నందలి దేశకాలములు, ద్రవ్యము, సంఘర్షణము, చెడుగుసర్వమును మటుమాయమగును. మనకు లోపరహితమును, నిత్యమును నగు నాధ్యాత్మికైక్యము గోచరమగును.

ఇట్టి భావనలో, సత్యుదాత్తమైనది, మనకు నంగీకరింప వలెనని యనిపించునదేదో యొకటి గలదు. కాని దానిని (అట్టిభావనను) సమర్థించుటకు ప్రతిపాదించిన యుపపత్తులను జాగ్రత్తగా పరిశీలించినపుడు, అందుకో ఎక్కువ తికమకయును, నిరూపింప రానియనేక యథ్యోపగమములును నిమిడి యుండును. ఈభావవ్యవస్థ ఒకమూల భూతమగు సూత్రముపై నిర్మితమైనది. ఆసూత్రమిది. సంపూర్ణము కాని దేదియైనను, తనకు తానై నిలువబడుటకు వీలు లేదు. దానికి అస్తిత్వమేర్పడుటకు నుండు. ఇతరవస్తువుల యాధారమావశ్యకము. బయట నున్న వస్తువులతో సంబంధము గలిగియున్న దేదియం దైనను. దాని స్వలక్షణమునకు (Nature) ననుగుణమైన బాహ్య వస్తువులను గూర్చిన ప్రశంస యుండవలెను. ఈబాహ్య వస్తువులే లేనిచో నది స్వస్వరూపమున నుండుటకువీలులేదు. ఉదాహరణకు,మానవస్వభావము ఆతనిస్మృతులతోను, తక్కిన జ్ఞానవిశేషములతోను, రాగద్వేష రూపస్మృతులతో నున్న మానసిక సంస్కారములతోను గూడుకొనియున్నది. అతనికి జ్ఞానవిషయములైన, రాగద్వేషాదులకు విషయములైన వస్తువులే లేనిచో, అతడిప్పటి తీరున నుండకనే పోయెడివాడు. ప్రధానముగా మానవుడొక యేకదేశము. మొత్తము మీద చూచినచో నతనినిగూర్చి స్వవచో వ్యాఘాతములు బయలుదేరును.

ఈదృక్పథమంతయు, వస్తుస్వరూపమునకు సంబంధించిన నిర్వచనముపై నిర్మింప బడుచున్నది. వస్తువు స్వరూపమనగానేమి? వస్తువు స్వరూపమనగా నావస్తువును గూర్చి మనకు నవగతమగు సర్వయథార్థ విషయములు అని చెప్పవచ్చును. ఒకవస్తువును వేరొక వస్తువుతో ననుసంధించు సత్యమా యితర వస్తువు లేనిచో నుండుటకు వీలులేదనుటకద్దు. ఒక వస్తువునకు సంబంధించిన సత్యమసలా వస్తువులో భాగముకాదు. కాని పై యుపపత్తి ననుసరించి వస్తుసంబంధి యగు సత్యము వస్తుస్వభావములో భాగమై యుండవలెను. ఒక వస్తువు స్వభావమనగా, నావస్తువును గూర్చి తెలియనగు సర్వసత్యములును అని మనము వ్యాఖ్యానించుచో ప్రపంచములోని సర్వవస్తువులతో నావస్తువునకు గల సంబంధమును మనము ఎరుగక పోయినచో నసలు వస్తుస్వభావమును గూర్చి మనకు తెలియనేరదు. కాని స్వభావమను పదము నీయర్థములో ప్రయోగించినచో, దానిస్వభావము అవగతము కానప్పుడు గాని లేక పూర్తిగా నవగతము కానప్పుడు గాని వస్తుస్వభావము మనకు జ్ఞాతము కా వచ్చునని మనము చెప్పవలసి యుండును.

వస్తుజ్ఞానమునకును, సత్యజ్ఞానమునకును గల భేదమును దృష్ట్యా చూచి నప్పుడే స్వభావమను పదమును వ్యవహరించుటలోగల తికమక మనకర్థమగును. ఒకవస్తువును గూర్చి యెన్ని తక్కువ విషయములు మనకు దెలిసినను అనుభవముచే దానిని గూర్చిన జ్ఞానమును మనము సంపాదింప వచ్చును. సిద్ధాంత విషయముగ జూచినచో, దానిని గూర్చి యొక్క విషయము గూడ నెఱుక పడక పోవచ్చును. కావున ఒక వస్తువును గూర్చి కల్గిన ప్రత్యక్షానుభవజన్య జ్ఞానములో దానిస్వభావమును గూర్చిన జ్ఞానము ఇమిడి యుండదు. ఒకవస్తువును గూర్చిన ప్రత్యక్షానుభవ జన్యజ్ఞానములో ఆవస్తువును గూర్చి యేదోయొక విషయము తెలిసికొనుట ఇమిడి యున్నను, వైయర్థములో, దానిస్వభావమునుగూర్చిన జ్ఞానమిమిడియుండదు. కావున ఒక వస్తువును గూర్చి గల్గిన ప్రత్యక్షానుభవములో దాని సంబంధములను గూర్చిన జ్ఞానము ఇమిడి యుండదు. దాని సంబంధములలో కొన్నింటిని గూర్చి గల్గు జ్ఞానములో, దాని సంబంధము లన్నింటిని గూర్చిన జ్ఞానము గాని వైయర్థములో దాని స్వభావమునకు సంబంధించిన జ్ఞానము గాని ఇమిడి యుండదు. ఉదాహరణకు, నాపంటిపోటును గూర్చిన అనుభవ సిద్ధకమగు జ్ఞానము, గలిగినదనుకొందము. ప్రత్యక్షానుభవము వలన కలుగవలసిన జ్ఞానమంతయును కలుగుటచేత నీజ్ఞానము సంపూర్ణమైనదనియే చెప్పవచ్చును. కాని అంత ఆ పంటిపోటుకు గల కారణమును గూర్చి దంతవైద్యుడు చెప్పగలిగినదంతయు నాకవగతమైనట్లుకాదు. అనగా పైన వాడినయర్థములో దానిస్వభావము మనకెఱుక పడనట్లే. కావున నొక వస్తువునకు సంబంధము లున్నవన్నంత మాత్రమున, నాసంబంధములు తార్కికముగా నావశ్యకములని యంగీకరింపవలసిన యవసరములేదు. అది యథాతథముగా వస్తువేయన్న విషయము ననుసరించి దానికనేక సంబంధము లున్నవని మనము తేల్చిచెప్పలేము. (కాని వాస్తవముకాని వస్తువున కట్టి సంబంధము లున్నవి) ఇదియే తునకు తేలిన విషయముగా గన్పట్టుచున్నది. ఏలన మనము దానిని ఇదివరకే ఎరుగుదుము.

దీనినిబట్టి హెగెల్ విశ్వసించునట్లే ప్రపంచమంతయును ఒక సమన్వయాత్మకమగు వ్యవస్థగా నేర్పడు చున్నదని మనమునిరూపింపజాలము.

దీనిని మనము నిరూపింపలేక పోయినచో దేశము, కాలము, ద్రవ్యము, చెడుగు మొదలగువాని, యథార్థతను నిరూపింపలేము. ఏలన వీనియొక్క ఖండత్వమును బట్టి యీ విషయము హెగెల్ తేల్చినాడు. కాబట్టి మనకు నీ ప్రపంచమునుగూర్చి ఖండజ్ఞానమే కలుగును. మన యనుభవమునకు వెలిగా నున్న ప్రపంచములో వేర్వేరు భాగము లెట్లుండునో మనము తెలిసికొనలేము.

ఈ ఫలితము చాలామంది జిజ్ఞాసువుల కాశాభంగమును కలిగించును. అయినను, మన కాలమునకు ప్రత్యేక లక్షణమైన వైజ్ఞానిక ప్రవృత్తికి నిది సరిపడును. వెనుకటి యధ్యాయములలో మనము మానవ విజ్ఞానమునుగూర్చి చేసిన సమీక్ష గూడ నీ విషయమునే సమర్థించును. తత్త్వశాస్త్రజ్ఞుల మహాప్రయత్నములలో ననేకములు - యథార్థ ప్రపంచమునకు సంబంధించిన స్థూల లక్షణములు పరస్పర విరుద్ధముగ నున్నవనియు, నందుచే నవి యథార్థములని నిరూపించు యత్నములో కొనసాగినవి. ఆధునిక సమాలోచనా ప్రవృత్తి మాత్రమా స్వవచో వ్యాఘాతములు భ్రమమూలకములనియునూ, భవితవ్యమైన దానిని గూర్చిన సమాలోచనలను బట్టి పూర్వసిద్ధమైనదిగ నిరూపింపదగినవి చాల కొలది యనియును నిర్ణయించు స్థితికి చాలవఱకు వచ్చినది. దీనికి దేశకాలములే సరియైన నిదర్శనమును సమకూర్చును. దేశకాలము లనంతముగా విభాజ్యములన్నట్లు కనిపించును. వ్యాపనములో గూడ నవియనంతమేమో యనిపించును. ఒక సరళరేఖ వెంబడి వెనుకకో ముందునకో పయనించుచో ఏమియు

అంతియకాక, ఒక సరళరేఖలో రెండు బిందువులను తీసికొన్నచో, వానినడుమ నితర బిందువులుగూడ నుండవలయుననుట పూర్తిగా స్పష్టమైనట్లు కన్పించును. రెండుబిందువుల మధ్యదూరమెంత యల్పమైనను, ఆ బిందువుల నడుమగల ప్రతివ్యవహిత ప్రదేశమును ద్విధాకరించుటకు వీలుగలదు. ఆసగమును తిరిగి సగము చేయవచ్చును. ఇట్లెంతవరకైనను బోవచ్చును. అట్లే కాలము విషయములో జూచినచో, రెండు క్షణములమధ్య ఎంత యల్పకాలము గడచినను, వానిమధ్య నితరక్షణములుగూడ నుండుననుట స్పష్టమనిపించును. కావున దేశకాలములు నిరవధికముగా విభాజ్యము లన్నట్లు కన్పించుచును. ఇందుకు విరుద్ధముగా కొందరు తత్త్వశాస్త్రజ్ఞులు వస్తువుల సమూహములనంతముగా నుండుటకు వీలులేదని. దేశకాలగతములగు బిందువుల సంఖ్య సావధికమేయని సోపపత్తికముగా నిరూపించిరి. కావున దేశకాలములకు సంబంధించి పైకి కన్పించు స్వభావమునకును, అనంతములగు వస్తుజాతములను గూర్చి తత్త్వశాస్త్రజ్ఞులు చెప్పిన యసంభవతకును నడుమగలవిరోధము బయల్పడెను. ఈస్వవచోవ్యాఘాతమును ఆదిలోగుర్తించిన కాంట్ దేశకాలములకస్తిత్వము లేదనియును. నవి వ్యక్తియూహాజన్యములనియును తేల్చివైచెను. అప్పటినుండియు, ననేకతత్త్వశాస్త్రజ్ఞులు. దేశకాలములు కేవలమును పైకికన్పించునవేగాని. యథాతథముగానున్న ప్రపంచమునకు జెందిన లక్షణముకాదనిచెప్పిరి. ఏదిఎట్లున్నను, జార్జికాంటర్ వంటి గణితశాస్త్రజ్ఞుల కృషిమూలముగా అనంతములైన వస్తుజాతముల యునికియ సంభవమన్న విషయములో నిజములేదని ప్రస్తుతము రూఢియైనది. ఆవసుజాతకములు పరస్పరవిరుద్ధములుకావు. కాని కొన్నిమానసికములగు దురభిప్రాయముల నవి విరుద్ధములే. కావున దేశకాలముల నయథార్థములని భావించుటకుగల హేతువులలో నిజములేదు. దీనినిబట్టి తత్త్వశాస్త్రజ్ఞుల కల్పనలకు ముఖ్యాధారములలో నొకటి యింకిపోయినట్లే యనుకొనవచ్చును.

కేవలము సాధారణముగా భావింపబడిన తీరున దేశము సుసాధ్యమని నిరూపించుటతోను గణితశాస్త్రజ్ఞులుతృప్తిపడలేదు. తర్కము నిరూపింప గల్గినంతవఱకు, దేశకాలములకు సంబంధించిన తదితర రూపములు గూడ సాధ్యములేయనిగూడ వారు నిరూపించిరి. లోకజ్ఞానము దృష్టిలోను, ఒకొక్కప్పుడు తత్త్వశాస్త్రజ్ఞుల దృష్టిలోను నావశ్యకములుగా భావింపబడిన యూక్లిడ్ స్వతస్సిద్ధసత్యములలో (Axioms) కొన్ని. యథార్థమగు దేశముతో నేర్పడిన పరిచయవిశేషమును బట్టి యావశ్యకతను యేర్పడినట్లు ప్రస్తుతము తెలియవచ్చుచున్నది. కానివానికి పూర్వసిద్ధమైన తార్కికప్రాధాన్యమును గోచరించుటలేదు. ఈస్వతస్సిద్ధసత్యముల యథార్థములు కాదగిన ప్రపంచములను కొన్నింటినూహించి, గణితశాస్త్రవేత్తలు లోకజ్ఞానమునగల దురభిప్రాయములను సడలింపజేయుటకును మనము నివసించుటకు కారణభూతమైన దేశమునకు పూర్తిగా విభిన్నములగు ననేకదేశములుగూడ నుండుటకు గల యవకాశమును నిరూపించుటకును హేతుశాస్త్రము నూతగాగొనిరి. ఈదేశములలో కొన్నింటికిని. యూక్లిడ్ ఊహించిన దేశమునకును చాలస్వల్పమగు భేదముగలదు. మనము కొలుచుటకు వీలైన దేశములకు సంబంధించినంతవఱకు, కేవలము పరిశీలనమునుబట్టి మనమనుభవమునకు అందుబాటులోనున్న వాస్తవమగుదేశము యూక్లిడ్‌దా. లేక తదితరప్రదేశములలో నొక్కటాయని పరిశోధింప వలనుపడదు. కావున పరిస్థితి తలక్రిందైనది. పూర్వముఅనుభవము హేతుశాస్త్రమున కొకేరకమైన దేశమును అందించినది. అప్పుడు హేతుశాస్త్రమది యసంభవమని నిరూపించినది. ప్రస్తుతము హేతుశాస్త్రము అనుభవసిద్ధమైన దేశమునేకాక యనేకరకముల దేశములను సమకూర్చి

పెట్టుచున్నది.

అనుభవము వానివిషయమై కొంతవఱకే నిర్ణయించును. కావున పూర్వమనుకొన్న దానికంటె ఇప్పుడున్న జ్ఞానముతక్కువైనను, భవిష్యత్తులో మనజ్ఞానము అపరిమితముగా విస్తరించు నవకాశములు గలవు. మారుమూలలగూడ పరిశోధన చేయుటకు వీలైన ఇఱుకుగోడలలో మగ్గుటకు బదులు, స్వేచ్ఛావకాశములనేకములుగల బాహ్యప్రపంచముననే ఇక మనసంచారముసాగును. ఇందుతెలియని సంగతియెంతయోకలదు. ఏలన తెలిసికొనవలసిన దెంతయోకలదు.

దేశకాలముల విషయమున నెట్లుజరిగినదో, తదితరమార్గములలో కొంతవరకునట్లేజరిగినది. పూర్వసిద్ధములగు సిద్ధాంతముల దృష్ట్యా ఈ ప్రపంచమును గూర్చి నిర్ణయము చేయుప్రయత్నము విఫలమైనది. పూర్వమువలె హేతుశాస్త్రము అనేకావకాశములకు నిరోధకమగుటకు బదులు, తత్వజిజ్ఞాసువుల యూహలకు రెక్కలను సమకూర్చినది.

అంతియేకాక మననశీలముకాని లోకజ్ఞానమునకు అందుబాటులోలేని యసంఖ్యాకములగు మార్గాంతరములను ఆధునిక హేతుశాస్త్రము సమకూర్చుచున్నది. మననిర్ణయము నిమిత్తమై హేతువాదము సమకూర్చిపెట్టుననేకప్రపంచములనడుమ నిశ్చయము చేసికొనుట యను మహాకార్యమునది యనుభవమునకే వదలివైచుచున్నది. కావున వర్తమానమగు జ్ఞానము మనమనుభవముచే తెలిసికొనగలిగిన జ్ఞానమునకు (మనమువాస్తవముగా ననుభవగోచరము చేసికొనగలిగిన దానికిగాదు) పరిమితమగుచున్నది. ఏలన యిదివఱకు మనము గమనించినట్లు, మనకు ప్రత్యక్షానుభవములో లేని వస్తువులను గూర్చిగాని విషయములనుగూర్చిగాని పరోక్షముగా తెలియవచ్చు జ్ఞానము చాల గలదు. పరోక్షజ్ఞానము కలుగు సందర్భములన్నింటిలోను, ఒకానొక యాధారభూతమగు విషయమునుబట్టి వేఱొకవిషయము ననుమాన ప్రమాణముచే సాధించుట కుపకరణమై సామాన్యసంబంధముల ననుసంధానపరచునదేదో యొకటి యుండవలయును. ఉదాహరణకు భౌతికవస్తువుల విషయమున, ఇంద్రియార్థములు భౌతికవస్తువులకు సంబంధించిన చిహ్నములను సిద్ధాంతమే సామాన్యసంబంధములనను సంధానపరచునట్టిది. కేవలము, ఈసిద్ధాంతదృష్ట్యా, భౌతికవస్తువులకు సంబంధించిన జ్ఞానమును అనుభవము మనకుసమకూర్చుచున్నది. అదే కార్యకారణసిద్ధాంతమునకును (కొంతతక్కువ సాధారణమగు సిద్ధాంతమునకుదిగినచో) గురుత్వాకర్షణ సిద్ధాంతమునకన్వయించును.

గురుత్వాకర్షణసిద్ధాంతము వంటివి వ్యాప్తి సాధకసిద్ధాంతమువంటి పూర్వసిద్ధమగు సిద్ధాంతముతో ననుభవమును జోడించుటచే నిరూపితములగుచున్నవి లేకచాలవఱకు సంభవములుగా భావింపబడుచున్నవి. కావున సత్యములను గూర్చిన మనసర్వజ్ఞానమునకును నాధారమగు నలౌకిక ప్రత్యక్ష జ్ఞానము రెండువిధములు. మనకు ప్రత్యక్షగోచరములగు వస్తువుల యునికిని గూర్చియు, వానిధర్మములలో కొన్నింటిని గూర్చియు మనకుతెలుపు కేవలానుభవ సిద్ధజ్ఞానము. సామాన్యముల నడుమ సంబంధమును సమకూర్చి, అనుభవసిద్ధజ్ఞానముచే సమర్పితములగు ప్రత్యేకవిషయములనుబట్టి యనుమానముచే విషయములను సాధించుటకు తోడ్పడునట్టి వైకారికమగు మనజ్ఞానము. ఎల్లప్పుడును ఏదో యొక పూర్వసిద్ధజ్ఞానముపై నాధారపడియుండును. ఒక్కొక్కప్పుడు అనుభవసిద్ధజ్ఞానముపై గూడ ఆధారపడియుండును.

పైనచెప్పినది యథార్థమేయగుచో, తత్త్వశాస్త్రమునకు సంబంధించిన జ్ఞానమునకును విజ్ఞానశాస్త్రమునకు సంబంధించిన జ్ఞానమునకును పరమార్థమున భేదములేదు. తత్త్వశాస్త్రమునకుప్రత్యేకముగా నందుబాటులోనుండి, విజ్ఞానశాస్త్రమునకు దరిదాపులోలేని జ్ఞానాధారమేమియునులేదు. తత్త్వశాస్త్రము తేల్చిన విషయములకును, విజ్ఞానశాస్త్రము తెలిపినవిషయ

ములకును, వస్తుతఃభేదములేదు. కాని విమర్శనమనునదియే తత్త్వశాస్త్రము విజ్ఞాన శాస్త్రమునుండి వేఱుచేయును. తత్త్వశాస్త్రము, విజ్ఞాన శాస్త్రమునందును, దైనిక జీవితమునందును వినియోగింపబడు సిద్ధాంతములను సవిమర్శముగా పరీక్షించును. ఈసిద్ధాంతములలో నున్నయసందర్భముల నన్నిటిని మూలమూలల వెదకును.

సహేతుకమగు పరిశీలనకు నిలిచి, హేతువాదము తిరస్కరించుటకు హేతువేమియును కన్పింపని సిద్ధాంతములనే తత్త్వశాస్త్రము అంగీకరించును. అనేకతత్త్వశాస్త్రజ్ఞులు నమ్మినట్లు, విజ్ఞానశాస్త్రములకు నాధారభూతములగు సూత్రములు, సందర్భమునకు సరిపడని యప్రధాన విషయములనన్నింటిని త్రోసిపుచ్చి, ప్రపంచమునంతకు గూర్చి సమగ్రమగు జ్ఞానమును ప్రసాదింప గల్గినచో నట్టి జ్ఞానము, మన విశ్వాసముపై, విజ్ఞాన శాస్త్రసిద్ధముగు విజ్ఞానము వలె-సమానప్రాభవము జూపగల్గును. కాని మనమింతవఱకును చేసిన పరిశీలన బట్టి యట్టి జ్ఞానమున్నట్లు మనకు తెలియవచ్చుటలేదు. అందుచే మహాసాహసమును ప్రదర్శించిన తత్త్వశాస్త్రజ్ఞుల ప్రత్యేకసిద్ధాంతములకు విలువ లేకుండబోయెను. అందరును సాధారణమగు జ్ఞానముగా నంగీకరించిన దానివిషయమై చెప్పవలెనన్న, ఆవిషయమున మన కృషిఫలించినదనియే చెప్పవలయును. అట్టి సర్వజనాంగీకృత జ్ఞానమును తిరస్కరించుటకు మనకు హేతువేమియును గోచరింపలేదు. ఇది మనము చేసిన విమర్శమును బట్టియే తేలినది. ఇట్టిజ్ఞానము మానవున కుండుటకు వీలులేదనియనుటకేమియును హేతువుకన్పించుటలేదు.

ఏదియెట్లున్నను, తత్త్వశాస్త్రమనగా జ్ఞానవిమర్శయనిచెప్పినచో, దానివిషయమై యొకపరిమితిని విధించుట మంచిది. సంశయవాదివలె, సర్వవిజ్ఞానమునకును పూర్తిగా వెలిగానుండి, యీజ్ఞానపరిధిములోనే గుడుగుడు గుంజములాడవలయునని పట్టుబట్టినచో, ఫలితము శూన్యమేయగును. ఏలన ఒక విషయమును ఖండించుటకుగూడ మనతో వివాదము చేయువారికిని మనకును ప్రమాణముగా నంగీకరింపదగిన వానినాధారముగా గొనియే చర్చ ప్రారంభము కావలెను. ప్రతి విషయమును శంకించినచో, నేయుపపత్తికిని స్థానముండదు. కావున తత్త్వశాస్త్రము ప్రతిపాదించిన జ్ఞానవిమర్శనమునకు సత్ఫలితము రావలయునన్నచో-నదికుతర్కభూయిష్ఠమైయుండరాదు. ఇట్టి సర్వసంశయవాదముదృష్ట్యా, హేతుబద్ధమగునేవాదమును నిలువదు. కాని యిట్టిసర్వసంశయవాదము నిర్హేతుకమని గ్రహించుట కష్టముకాదు. డెకార్టె అవలంబించిన వ్యవస్థాత్మకమగు సందేహము (Methodical doubt) (ఇదియే ఆధునిక తత్త్వశాస్త్రమునకుపునాది)-ఇట్టిదికాదు. మనము తత్త్వశాస్త్రసారముగా మనముద్ఘాటించుచున్న విమర్శనమిట్టిదియే. సందేహాస్పదముగా కన్పించిన సర్వవిషయమును సందేహించుటలోనే నీవ్యవస్థాత్మకమగు సందేహమిమిడియున్నది. తనకులభించిన ప్రతిజ్ఞానఖండమును హేతువాదపరీక్షకు నిలుచునా లేదాయని డెకార్టె కదల్చి చూచెను. తనకు నిశ్చితముగా యథార్థముగా తెలిసిన దానినే విశ్వసించెను. తత్త్వశాస్త్రమునకిట్టి విమర్శనమే యంగభూతమైయుండవలెను. మనయింద్రియార్థముల యునికిని గూర్చిన జ్ఞానము వంటిజ్ఞానము మనమెంత జాగ్రత్తగా ప్రశాంతముగా పర్యాలోచన చేసినను అసందిగ్ధమనియే యనిపించును. అట్టిజ్ఞానమును తత్త్వశాస్త్రము విశ్వసింపరానిది యనిచెప్పదు. కాని భౌతికవస్తువులు అచ్చముగా మనయింద్రియార్థములనే పోలియుండునను విశ్వాసము వంటి విశ్వాసములు, మనము వాని విషయమై పర్యాలోచనము ప్రారంభింపగానే కరిగిపోవును. అట్టి విశ్వాసములను అంగీకరించుటకు వీలులేదని తత్త్వశాస్త్రము చెప్పును. కానిమనమెంత జాగ్రత్తగా పరిశీలించినను అవరోధములు కల్పింపని విశ్వాసములను తిరస్కరించుటలో హేతువేమియునులేదు. ఈవిషయమే తత్త్వశాస్త్రముద్ఘాటించుచున్నది.

తత్త్వశాస్త్రమున నుద్దిష్టమైన విమర్శనను ప్రతి విషయమును, నిర్హేతుకముగా ఖండింప బూనుకొనునట్టిదికాదు. కాని పైకిజ్ఞానముగా కన్పించు సర్వవిషయమును నిష్పక్షపాతముగ పరామర్శించి, ఆపరామర్శ పూర్తియగు నప్పటికి శేషించిన దానినే జ్ఞానముగా స్థిరపరచును. ఇందులోకొంత భ్రమప్రమాదములకు తావు లేకపోలేదు. ఏలన అవి మానవసహజములు. అట్టివానిని సాధ్యమైనంత తగ్గింపవచ్చునని తత్త్వశాస్త్రము ప్రతిజ్ఞచేయవచ్చును. కొన్ని కొన్ని సందర్భములలో నీ భ్రమప్రమాదము లుపేక్షింపదగినంత తక్కువగా నుండును. భ్రమప్రమాదములు సాధారణముగా జరుగుచుండు ప్రపంచములో నింతకంటె నధికమును సాధింపగల్గుట దుష్కరము. తత్త్వశాస్త్రమును జాగ్రత్తగా పర్యాలోచనము చేసినయెవ్వడైనను నింతకంటె నధికముగా సాధించినట్లు చెప్పుకొనజాలడు.

శ్రీమదాంధ్రవేదాంతపంచదశి

[చిత్రప్రదీప ప్రకరణము]

పండిత, శ్రీ జంధ్యాల సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

౧౨

మేఘమును బోలునది మాయ, మేఘ మందు
నుండు నుదక బిందువులుగ నుండు బుద్ధి
వాసనలు, వానియందునఁ బ్రతిఫలించు
జీవుఁడే చిదాభాసుఁడా జీవుఁడంబు
దంబులో నీటిలోఁ బ్రతి బింబ మొందు
నాకసము వంటి వాడని యరయ వలయు.

మాయలోఁ బ్రతి బింబించి మాయి యైన
యా చిదా భాసుఁడే యీశుఁ డనియె శ్రుతియు
అట్టి వాఁడె యంతర్యామి, యతఁడె యఖిల
మైన వాఁడు జగద్యోని యైన వాఁడు.

అధిక నిద్ర సంబంధ మైనట్టి మాయ
యందుఁ గల బుద్ధి వాసన లందుఁ బ్రతిఫ
లించు నానంద మయ కోశ మెంచి చూడ
నీశ్వరుండని శ్రుతివచి యుండు చూఁడు.

అట్టి యానంద మయ కోశ మందు సర్వ
మెఱుఁగు ధర్మ మెట్లుండు సంచెంచ రాదు,
మాయ యందేది యేని సంభవమె యగును
శ్రుతుల నాక్షేపణము చేయఁ జూడరాదు.

అట్టి యానందము సృజించి నట్టి జగము
నెవని కేనియు మార్పగ నేమి కాదు
అందుచేత నానంద మయుంబు సర్వ
మునకు నీశ్వరుండని శ్రుతియును వచించె

అట్టి యానంద మయ కోశ మందశేష
జీవ తతి బుద్ధి వాసనల్ చేరియుండు,
అట్టి వాసనా తతి జగమంత నిండె
అందుచేనది సర్వజ్ఞుఁ డంటి మేము,

బుద్ధి వాసనల్ ప్రత్యక్షములును గామి
నట్టి యానంద మయ కోశమందు నుండు
నట్టి సర్వజ్ఞ తయుఁ దెలియంగఁ బడదు
సకల బుద్ధుల యందుండు సకల మెఱుఁగు
శక్తిఁ బట్టియు బుద్ధి వాసనలఁ దెలియు
వస్త్ర మందుండు తంతువుల వస్త్రమునకుఁ
గారణములైన దారాలఁ గలిగి నట్లు
కార్య మందలి ధర్మముల్ కారణమున
నుండుననియు నూహించుట యొప్పుగాదె

అఖిల కోశంబులందును నఖిల భూత
జాలముల యందులోన నీశ్వరుఁడు నుండి
ప్రేరణము చేయు చుంటచే వేద మందు
అఖిలమునకు నంతర్యామి యనఁగఁ బడియె.

బుద్ధియం దీశ్వరుండుండి బుద్ధియే యు
పాధియై బుద్ధిచేఁ జూడఁ బడని వాఁడు
నగుచు బుద్ధిని నియమించు నంచు వేద
మందు మిగులుగ ఘోషిత మగుచు నుండు.

వస్త్రమున నూలుపోగు నెప్పగిది గాగ
నయ్యుపాదానమైన వస్త్రమంత నిండు
అఖిల మునకు నుపాదాన మగుచు జగము
నంత నిండు నంతర్యామి యట్లు గానె.

వస్త్రమునకు లోపల నూలు వరలు చుండు
నూలు పోగు లోపల నుండు నూలు తునక
అంత కంటె లోపల నుండు నట్టి కతన
కన్న గనకు నంతర్యామి కానఁ బడఁడు.

అంతరువు లెన్నియో యుండి నట్టి కతన
లోన నుండు నంతర్యామి కానఁ బడఁడు.
అందుచే శ్రుతిచే నుపాయంబు చేత
దెలిసి కొనఁగ నగునని పెద్దలు వచింత్రు.

వస్త్ర రూపంబుచే నుంట వలన దార
మునకు వస్త్రంబె తద్దేహము వలె నట్లు
అఖిల జగమె యాకారంబు నగుట వలన
ఆ జగమ్మె యంతర్యామి కగును దనువు.

నూలు ముడువగ దెఱవగ నూలు కొనిన
వస్త్రమును ముడ్వఁబడి తెర్వఁ బడుచు నుండు,
తంతువు ననుసరించి వస్త్రంబు నుండు
వస్త్రమునకు స్వాతంత్ర్య మెప్పటికి లేదు.

ఏ ప్రకార మంతర్యామి యీశ్వరుండు
ఎచట నెట్టి వాసన చేత నెవ్విధముగ
మాఱునో జగం బట్టుల మాఱుచుండు
కారణా ధీన మగుఁ గాదె కార్య మెందు.
అర్జునా, యీ సమస్త భూతాళి యొక్క
హృదయములయందు నుండి యా యీశ్వరుఁడు

యంత్రముల నధిరోహించు నటనిఁ బోలెఁ
దనదు మాయచే వర్తింపఁగ ను నొనర్చు.

సకల భూత మూలములు విజ్ఞాన మయము
లవియు హృదయ ప్రదేశ మునందు నుండు
వానికిని నుపాదానము నైన యీశ్వ
రుండు విజ్ఞానముగ మాఱుచుండి హృదయ
దేశ మందు వికారము నొందు చుండు.

యంత్రమగు పంజరముఁ బోలి సట్టి తనువు
దాని యందభిమాన మె దాని నెక్కి-
టగును, ధర్మ మందు నధర్మ మందు దాఁ బ్ర
వర్తనము సేయుచుంటయే భ్రమణ మగును.

ఈశ్వరుఁడు మాయచేతఁ దానెంత యేని
పరిణమించు విజ్ఞాన రూపముగఁ దత్ప్ర
వర్తనంపు నైజ స్వరూపంబు గాఁగ
నదియె మాయచే భ్రామణం బనఁగఁ బరగు.

ఎల్ల యెడల లోపలనుండి యీశ్వరుండు
నియమ మొనరించునని చెప్పు నిగమ మెందు
అట్లె సర్వభూతంబుల యందు నుండి
నియమ మొనరించునని యెంచు నీవు నెపుడు.

ఎఱుఁగుదును ధర్మ మందుఁ బ్రవృత్తి కల్గ
దెఱుఁగదు నధర్మమందు నివృత్తి కల్గ
దన్న దీయ హృదయమున యందు నుండు
నంత రాత్మ ప్రేరణ చేసినట్లు చేత.

పురుష యత్న రూపముగ నీశ్వరుఁడు నుండు
నందుచే మనము ప్రయత్న మాచరింప
నేమి లాభము లేదని యెంచ రాదు
పురుష యత్నంబునను ఫలంబు లొనఁగూడు.

పురుష యత్నరూపమున నీశ్వరుఁడు నుండె
ననఁగ నతఁడు ప్రేరేపింపఁ దనుట కాదు.
ఈశ్వర స్వరూపంబును నెఱిఁగి కావఁగ
తాను నిస్సంగుఁ డనెడి విజ్ఞాన మొదవు.

ఆత్మ నిస్సంగుఁ డని తెలియఁగనె ముక్తి
కలుగు నని శ్రుతులు స్మృతులు పలుకు చుండె.
అఖిల శ్రుతులును స్మృతులు నాయాజ్ఞ లంచు
గీతలందుఁ జెప్పఁ బడె శ్రీకృష్ణు చేత.

ఈతు వలన భయం బుదయించు ననఁగ
ఈశ్వరాజ్ఞచే భయ హేతు వెసఁగు చుండు.
ఆ భయంబు నంతర్యామి కన్యమైన
యట్టి సర్వేశ్వరుని జ్ఞాప మం చెఱుంగు

మిందు చేత నంతర్యామి కీశ్వరునకు
భేద మున్నదని శ్రుతి తెల్పెనని తెలియు.

అతరుని యాజ్ఞ యందె యీ యఖిల జగము
అనవరతము వర్తించు చున్నది యటంచు
అఖి భూతాల హృదయాల యందుఁ జొచ్చి
యాజ్ఞ సేయు నీశ్వరుఁడను నన్య శ్రుతియు.

సృష్టిని స్థితిని లయమును జేయుచుండు
నీశ్వరుఁడె జగద్యోనియై యెసఁగు నరియు
కానఁ బరుటయె సృష్టియు, తనఁ బడ మిదె
ప్రళయ మంచును వేదంబు పలుకు చుండె.

వస్త్రము మడత విప్పిన పగిది గాగ
నీశ్వరుఁడు తన యందు లయించి నట్టి
యఖిల జగము జీవుల కర్మ మనుసరించి
ఉదయ మొందఁగఁ జేయుచు నున్నవాఁడు.

వస్త్రము మడత పెట్టిన పగిది గాగ
అఖిల జీవ కర్మక్షయ మనుసరించి
ఆ జగము నీశ్వరుఁడె స్వాత్మయందులయము
నొందఁ జేయు నటంచును జెప్పు శ్రుతియు.

రాత్రియుఁ బవలు వలెను, జాగ్రతయు నిద్ర
వలె, నిమేష మున్మేషము వలెను, మిన్న
కుండు టయును సంకల్పించు చుండుట వలె
సర్గమును ప్రళయంబును జరుగు చుండు.

సర్గమును ప్రళయము సేయు శక్తి కల్గు
హేతువునను నారంభ మంచెంచఁ బడెను
నదియుఁ బరిణామ మని యెడు నదియుఁ బూర్వ
పక్షములు నీకు నెద సంభవము కావు.

[భ్రాంతు పాముగఁ దోచు విధంబు గాగ
అద్వయంబు జగ ద్రూపమైన యట్లు
కనఁబడు ననెడు మా వాదమునకు నిట్టి
పూర్వ పక్షముల్ బాధింపఁ బోవుసుమ్ము.]

జడమగు ప్రకృతి దేహాది జడములకును
హేతువగు, నీశ్వరుఁడు హేతు వేమి కాదు.

బ్రహ్మమో చిదా భాస రూపంబు చేత
నఖిల జీవులకును హేతు వగుచునుండు.

మాయయె యుపాధియైన బ్రహ్మము, జడమ్ము
లైన దేహమ్ములకు, చిత్ప్రధానుఁడైన
బ్రహ్మ మాచేతనులగు జీవతతులకును
పంచకృతులఁ గర్మముల నుపాసనఁ చేతఁ
గారణత్వము కల్గి యున్నారటంచు.

వార్తికా కారుఁడౌ సురేశ్వరుఁడు బ్రహ్మ
మునకె చేతనా చేతనములగు నీ ప్ర
పంచమునకు కారణత్వముఁ బలికెఁ గాన

నీశునకుఁ గారణత్వము నేమి లేద
టందు నీవందు వేవియు నట్లు గాదు.

వార్తికా కారుఁడౌ సురేశ్వరుఁడు జీవ
ప్రత్య గాత్మలం బోలెఁ దద్బ్రహ్మమునకు
నీశ్వరునకును నధ్యాస మెనయఁ జేసి
యీశునకుఁ గారణత వచియింపఁడయ్యె.

జ్ఞానము ననంతమును సత్యమైన బ్రహ్మ
మందు నాకశ మనిలము నగ్ని జలము
నుర్వియును నన్నములను దదోషధులను
దేహములు పుట్టెనంచు శ్రుతియు వచించు.

పైశ్రుతి వలన నిర్గుణ బ్రహ్మమునకు
నిందు సామాన్య దృష్టిచే నెంచి చూడ
నీ జగత్కారణము వచియింపఁ బడియె
కాని యీశ్వరుఁడే జగత్కారణుండు
జీవ నన్యోన్య మధ్యాస తెలుపఁ బడియె
ఒక్క వస్తువు గని మఱియొక్క వస్తు
వని తలంచుట యధ్యాస మనఁగ బరగు.

రంగు వేసిన తెల్ల వస్త్రంబు నట్టి
రంగులోన భేదముగఁ దెలంగు నట్లు
ఆత్మలోన నన్యోన్య మధ్యాస మొంది
మాయలోఁ బ్రతి బింబించి మలయుచుండు
నీశునకు బ్రహ్మమునకును నేమి భేద
ముండదని యజ్ఞులకుఁ దోచుచుండుఁ జూవె

అజ్ఞులకు మేఘ మందుండు నాకసమున
కమ్మహాకాశమునకును నంతరమ్ము
గానఁబడ కుండి నట్టులుగానె యెపుడు
ఈశ్వరునకు బ్రహ్మమునకు నేమి భేద
ముండ దటు లజ్ఞులకుఁ దోచుచుండుఁ జూవె.

అయ్యుపక్రమ మాదియైనట్టి లింగ
ముల వలనను దద్వేదార్థముల నరయగ
ఆ పరబ్రహ్మమే యనంగఁ దనియుఁ దెలియు
ఈశ్వరుండే సృజించినట్లెఱుఁగఁ బడెను.

[(1) సృష్టికిని బూర్వమున విశ్వమెల్ల రూప
రహిత మని చెప్పుచే యుపక్రమము నగును
దృశ్యమగు ప్రపంచము బ్రహ్మమే యటంచు
బ్రహ్మమే సత్యమనియుఁ దద్బ్రహ్మ మాత్మ
యనుటయే యుప సంహారమగును జూవె

(2) బ్రహ్మమే నిజమనుటయు నభ్యాస మగును

(3) అఖిల మందు నంతర్యామి యగుచు నుండు
నాత్మ నెఱుఁగుట పూర్వత యనఁగఁ బడును

(4) ఎంత వఱకుఁ బ్రారబ్ధము నెసక మెసఁగు
నంత వఱకు నీ దేహేంద్రి యాది జగము
అనృతముగఁ దోచి ప్రారబ్ధ మంత మొందు
నపుడు జగము దోపక సర్వ మాత్మగానె
యుండుటయె జ్ఞాన ఫలమయి యుండుఁ జూవె

(5) వినఁబడని దేది వినుటచే వినఁగఁ బడునొ
మననమును గాని దెయ్యది మననమునొ
సర్వదా మననము సేసిన యది యగునొ
యనుటయే యర్థ వాదము ననఁగఁ బరగు.

(6) మట్టి వలనఁ గల్గియున్న యట్టి ఘటము
కనకము వలన గల్గిన కటక మందు
కారణము కంటె వేఱుగానఁ బడిన
కారణమునకు భిన్నమై కార్యముండ
దనెడు నదియుప పత్తియు ననఁగఁ బరగు.]

ఆ పరబ్రహ్మ మగును సత్యమును జ్ఞాన
మును ననంతం బటంచును మొదలు పెట్టి
ఏ పరబ్రహ్మ మందుండి యెల్ల వాక్కు
లును నివర్తించు నని పూర్తియును నొనర్చి
బ్రహ్మమును ననంగ మనియు నిర్ణయము చేసె.

ఈశ్వరుఁడె యీజగము సృజియించు ననియు
జీవుఁడీ జగమున మాయచే విరోధ
మందునని యన్య వేద వాక్యంబు గలదు
అందుచే నీశ్వరుఁడె సృష్టి యాచరించు.

అమలుఁ డానంద మయ రూపుఁడైన యీశుఁ
డే ప్రపంచ మయ్యెద నంచు నెంచి నిద్ర
స్వ స్వరూపముగా మాఱు చందముగను
ఆ హిరణ్య గర్భుండు దానయ్యె నపుడు.

ద్వి విధముగ శ్రుతి వాక్యముల్ తెలుపు చుండ
ద్వి విధ స్వప్నము లపములు తెలుపు చుండ
నొకటి వెంట నొక్కటిగాని యొక్క మాఱె
గాని సృష్టియై నట్టులుగా నెఱుంగు
స్వప్న మొకటిపై నొక్కటి వచ్చుటయును
అన్నియొక మాఱె స్వప్న మందగ వచుటయు
గనుచు నుండుము గాన రెండును నిజంబె.

ఆ హిరణ్య గర్భుండును నట్టి వాఁడు
వస్త్ర మంతట దారము వ్యాప్తిఁ జెందిన
నట్లు జగమెల్ల వ్యాపించి నట్టి వాఁడు,
అఖిల జనుల సమష్టి రూపైన వాఁడు,
అఖిల మేనను నభిమాన మందు వాఁడు,
సూక్ష్మ దేహములందు, శక్తి నంశోభితుండు.

విశ్వనాథమధ్యాక్కఱలు

నందమూరు శతకము

శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ

౧

పరమనాగరకముల్ వేదముల్ శాస్త్రపటలియు వేద
శిరములు వదలి యాటవికు వోలిక శ్రీరమారమణ
యరయమి గొడ్డుగా నిన్నుఁ దలఁచెద నాలిపోవుగద
బిరుసెక్కి నందమూర్నిలయ సంతాన వేణు గోపాల.

చివరకు నొక్కదానికిఁ గృతజ్ఞత చెందక తప్ప
దపురార! నీ యందు నే దురాచారమైనను నిన్ను
నవియింప మనసు కష్టపడు నీ పచ్చి యారక కరుణ
వివరింతు నంద మూర్నిలయ సంతాన వేణు గోపాల.

దిగులెప్పుడును విడరాక యుండ బాధించుచున్నావ
యుగమయి దినదిన గండమిదియు నూరేండ్ల యాయుస్సు
సగము వచ్చిన వాని వేల పట్టుక సాధింతు వెంత
వెగ్గైతి నందమూర్నిలయ సంతాన వేణు గోపాల.

ఇప్పుడు కాకున్న నన్ను రక్షించుటెప్పుడో నీకుఁ
దప్పదంచును జెప్పుచుండె దోషజ్ఞతతి నాకుఁగన్న
కప్పెడు వానకు ముందుఁ జల్లని గాలి కొత్తరగ
విప్పదా నందమూర్నిలయ సంతాన వేణు గోపాల.

కొందఱు చేయు నట్టి యుపకారము గుర్తుగా జరుగ
దందఱు స్పృశియించుచుండ జీవితమంత పాలించు
నొంది నాయెడ నెడ్డా యెందుకో చిక్కుచుందు వైరాగ్య
బింసుపల్ నందమూర్నిలయ సంతాన వేణు గోపాల.

సృష్టిలో పలఁగల సర్వమాధుర్యరేఖ సంగీత
యష్టిగాఁగ హిరణ్యగర్భు నాకారమైన వేణువును
ముష్టిఁగైకొని వచ్చినావు స్వామి నాముంగిలిలోఁ(బ)
విష్టుడై నందమూర్నిలయ సంతాన వేణు గోపాల.

ముక్కున నడ్డబాసయును నధరంబు ముంగలవేణు
వక్కట వేదశిఖాసరస్వతి యన వచ్చినావు
మ్రొక్కు నా జీవని గడప ముంగిట మ్రుగ్గులు తీర్చి
పెక్కులు నందమూర్నిలయ సంతాన వేణుగోపాల.

నీయంతటన్ నీవు నా యెదుట వచ్చి నిలువవు బ్రహ్మ
మై యా నిరాకారమై మదుజ్జ్వలమగు నూహా కల్ప
నాయత్తమూర్తివై వచ్చి నిలువక యదియాను నీకు
ప్రేయుఁడై నందమూర్నిలయ సంతాన వేణు గోపాల.

వచ్చిన నష్టమేమయ్యా నీకు గోపాలయ్యా నాదు
పుచ్చిన యూరుపులగురు ధూపంబు పొందమ్మి వోలె
విచ్చిన యెడద నైవేద్య మర్ఘ్యమ్ము వెలలు బాష్పములు
వెచ్చనై నందమూర్నిలయ సంతాన వేణు గోపాల.

శ్రీపరిణామ రేఖామనోహర స్మేర కపోల
గోపీసిత కపోల కలితనఖర సంకుమదజంబాల
కాపట్యరహిత ధీకృత సుధా గీతికాలోల నవగ
వీపాల నందమూర్నిలయ సంతాన వేణు గోపాల.

కాతన్త్ర వ్యాకరణం
[లఘువృత్తి సహితం]

శతావధానులు, శ్రీ శ్రీనివాస సోదరులు

౩

ద్వితీయాధ్యాయము - ప్రథమ పాదము

౧. ధాతువిభక్తి వర్జ మర్థ వల్లిఙ్గమ్.

ధాతువూ ప్రత్యయమూ కానిదీ విభక్తి ప్రత్యయం చేరనిదీ అర్థం కలదీ అయిన శబ్దరూపానికి లిఙ్గ మని సంజ్ఞ. రామ, రాజన్. అహన్, లిఙ్గానికి విభక్తి ప్రత్యయం చేరితే 'పూర్వపరయో రర్థోపలబ్ధౌ పదమ్' (౧. ౧. ౨౦) అనే సూత్రం వల్ల పదమౌతుంది. రామేణ, రాజ్ఞః, అహని. అవ్యయాలుకూడా లిఙ్గాలే. అపి, చ, వా, వీటికి విభక్తి ప్రత్యయం చేరి ముందు చెప్ప బోయే 'అవ్యయాచ్చ' (౨. ౪. ౪.) అనే సూత్రం వల్ల లోపించి వీటికి పదత్వం సిద్ధిస్తుంది. కనుక ఇవి లిఙ్గ రూపంలోనూ పద రూపంలోనూ ఒకే విధంగా వుంటాయన్న మాట.

దీన్ని బట్టి తేలిన సారాంశ మేమంటే క్రియలు కాని యితర పదా లన్నిటికీ ప్రత్యయం చేరడానికి ముందు వుండే ప్రకృతి రూపానికి లిఙ్గ మని పేరు.

అయితే అనుకరణ శబ్దాలుగా ప్రయోగించవలసి వచ్చినప్పుడు ధాతువులూ క్రియలూ, ప్రత్యయాలూ కూడా లిఙ్గాలుగా గ్రహించబడి విభక్తి ప్రత్యయాలు చేర్చి పదాలుగావ్యవహరించబడతాయి. వేఞశ్చ వయిః (౩. ౪. ౭౩) అనే సూత్రంలో వేఞ్ ధాతు రూపాన్ని లిఙ్గంగా గ్రహించి దానికి షష్ఠీవిభక్తి ప్రత్యయం చేర్చి పదంగా వ్యవహరించబడింది. 'హ్వాయతే ర్నిత్యం' (౩-౪-౧౪) అనేసూత్రంలో 'హ్వయేతి' అనే క్రియను లిఙ్గంగా తీసుకొని షష్ఠీవిభక్తి ప్రత్యయం చేర్చి పదంగా వ్యవహరించబడింది. 'జశ్శసౌ నపుంసకే' (౧. ౨. ౪) అనే సూత్రంలో 'శస్' అనే ప్రత్యయాన్ని లిఙ్గంగా గ్రహించి దానికి 'ఔ' అనే విభక్తి ప్రత్యయం చేర్చి పదంగా ప్రయోగించబడింది. ఇలానే అంతటా గ్రహించాలి.

౨. తస్మాత్పరా విభక్తయః.

"సి ఔ జస్; అమ్ ఔ శస్; టా భ్యామ్ భిస్; ఙే భ్యామ్ భ్యస్; ఙసి భ్యామ్ భ్యస్; ఙస్ ఓస్ ఆమ్; ఙి ఓస్ సుప్,"

లిఙ్గానికి పరమందు విభక్తులు చేరుతాయి. అర్థాన్ని విడదీసేవి గనుక వీటికి విభక్తులని పేరు. "సి ఔ జస్" మొదలైనవి ఏడు త్రికాలూ ఏడు విభక్తుల ప్రత్యయాలు. ప్రతి త్రికంలోను మొదటిది ఏకవచనానికి రెండోది ద్వివచనానికి మూడోది బహు వచనానికి చెందినవి. యీ విభక్తి ప్రత్యయాల్లో "ఇ, ఙ్, శ్, ట్, జ్, ఙ్" అనే వర్ణాలు ఇత్తులు. సప్తమీ (ఏడవ) విభక్తి ఏకవచనప్రత్యయంలో వున్న ఇకారంమాత్రం ఇత్తు కాదు. ఒకానొక ప్రయోజనంకోసం ఉపదేశించబడి ప్రక్రియలో వుపయోగించని వర్ణాలకు ఇత్తు అని సంజ్ఞ. మరుత్ + జస్-మరుత్ + అస్ – మరుతస్ – మరుతః ఇక్కడ జకారం ఉపదేశంలో వున్నా ప్రక్రియలో పోయింది.

ఇప్పుడు విభక్తి ప్రత్యయాలుచేర్చి 'మరుత్' శబ్దరూపాలు చూపుతాము. మరుత్ + సి – మరుత్ + స్ – ఇక్కడ ముందు చెప్పబోయే 'వ్యఞ్జనాచ్చ' (౨-౧-౪౯) అనే సూత్రంవల్ల వ్యఞ్జనాన్తమైన్న లిఙ్గానికి పరమైన 'సి' అనే ప్రత్యయం లోపిస్తుంది. అప్పుడు 'మరుత్' అనే ప్రథమావిభ ఏకవచన రూపం ఏర్పడుతుంది. మరుత్ + ఔ –

మరుతా. ఇక్కడ స్వరం పరమైనప్పుడు తకారానికి దకారం రాదు. ఎందుకంటే అది (తకారం) పదాన్తంలో లేదు గనుక. అయితే మరుత్ + భ్యామ్ – ఇక్కడ ముందు చెప్పబోయే "ధుటాంతృతీయః" (౨-౩-౬౦) అనే సూత్రంవల్ల ఘోషవత్ప్రత్యయం పరమైనప్పుడు ధుట్సంజ్ఞ గల వర్ణాలకు వర్గతృతీయం వస్తుంది. భ్యామ్, భిస్, భ్యస్. - అనే ప్రత్యయాలు ఘోష వత్తులతో మొదలయ్యేవి. కనుక ఇవిపరమైనప్పుడు 'మరుత్' శబ్ద తకారానికి బదులు వర్గతృతీయమైన దకారం వస్తుంది. మరుత్ + భ్యామ్ – మరుద్ + భ్యామ్ - మరుద్భ్యామ్- మరుత్ + భిస్– మరుద్భిస్ – మరుద్భిః. - మరుత్ + భ్యస్ - మరుద్భ్యస్ – మరుద్భ్యః.

'మరుత్' శబ్ద రూపాలు.

ఏకవచనం ద్వివచనం బహువచనం విభక్తులు

మరుత్ మరుతౌ మరుతః ప్రథమా విభక్తి

మరుతమ్ మరుతౌ మరుతః.ద్వితీయా విభక్తి.

మరుతా మరుద్భ్యామ్ మరుద్భిః-తృతీయా విభక్తి.

మరుతే మరుద్భ్యామ్ మరుద్భ్యః-చతుర్థీ విభక్తి.

మరుతః మరుద్భ్యామ్ మరుద్భ్యః-పంచమీ విభక్తి.

మరుతః మరుతోః మరుతామ్-షష్ఠీ విభక్తి

మరుతి మరుతోః మరుత్సు-సప్తమీ విభక్తి.

౩. పఞ్చాదౌ ఘుట్.

విభక్తి ప్రత్యయాల్లో మొదటి అయిదింటికి 'ఘుట్' అని సంజ్ఞ. సి ఔ జస్ అమ్ ఔ. దీని తరువాతసూత్రంలో నపుంసకలిఙ్గానికి వేరుగా ఘుట్ సంజ్ఞ విధించబడింది గనుక ఈ సూత్రం పుం స్త్రీ లిఙ్గ విషయకమని గ్రహించాలి.

౪. జశ్శసౌ నపుంసకే.

నపుంసకలిఙ్గంలో జస్, శస్ అనే విభక్తి ప్రత్యయాలుమాత్రమే ఘుట్ సంజ్ఞ గలవి.

౫. ఆమన్త్రితే సిః సమ్బుద్ధిః

ఆమన్త్రితమంటే సంబోధన–ఇతరులను తనకు అభిముఖులను చేసుకోటంకోసం పిలవటం. హే రామ! హే అంబ! హే వృక్ష! సంబోధించేటప్పుడు 'సి' అనే ప్రత్యయానికి 'సమ్బుద్ధి' అని సంజ్ఞ.

౬. ఆగమ ఉదనుబన్ధః స్వరా
దన్త్యా త్పరః.

అనుబన్ధమంటే ఇత్తు. ఉకారం అనుబన్ధంగా విధించబడే వర్ణం ఆగమం. ఆగమమంటే పూర్వ పర వర్ణాలకు ఏమీ హాని కలగకుండా మిత్రునివలె వచ్చి చేరే వర్ణం. ఆగమంగా విధించబడిన వర్ణం అన్త్యస్వరం వెనువెంటనే చేరుతుంది. పద్మ + జస్ - అన్నప్పుడు - "జశ్శసోః శిః" (౨. ౨. ౧౦) అనే సూత్రంవల్ల నపుంసకలిఙ్గంలో 'జస్, శస్' ప్రత్యయాలకు బదులు 'శి' వస్తుంది. శకారం ఇత్తు. కనుక 'ఇ' వస్తుందన్నమాట. పద్మ + ఇ; అలాగే పయస్ + జస్- పయస్ + ఇ. ఇప్పుడు "ధుట్ స్వరాద్ఘుటి నుః" (౨. ౨. ౧౧) అనే సూత్రంవల్ల అన్తస్థాను నాసికేతర వ్యఞ్జనాలకూ స్వరాలకూ ఘుట్ ప్రత్యయం పరమైనప్పుడు 'ను' వస్తుంది. 'ను' లో 'ఉ' అనుబన్ధం. దీనివల్ల ఇది ఆగమమని తెలుస్తున్నది. కనుక 'న్' చేరుతుందన్నమాట. ఈ నకారం ఎక్కడ చేరాలి అనేదాన్ని ప్రస్తుతసూత్రం నిర్ణయిస్తున్నది. ఇది అన్త్య స్వరం వెనువెంటనే చేరాలి. కనుక పద్మన్ + ఇ; పయన్స్ + ఇ అనే ప్రక్రియ ఏర్పడుతుంది. యిప్పుడు "ఘుటి చాసమ్బుద్ధౌ" (౨. ౨. ౧౩) అనే సూత్రంవల్ల సమ్బుద్ధికాని ఘుట్ప్రత్యయం పరమైనప్పుడు లిఙ్గాన్తమందున్న నకారానికి

ఉపధగా వున్న స్వరం దీర్ఘమవుతుంది. కనుక - పద్మాన్ + ఇ - పద్మాని. పయాన్‌స్ + ఇ — పయాన్‌సి - పయాంసి. ఇక్కడ - "మనో రనుస్వారో ధుటి" (౨. ౪. ౪౪) అనే సూత్రంవల్ల అన్తస్థానునాసికేతరవ్యఞ్జనం పరమైనప్పుడు పదమధ్యమందున్న మకార నకారాలకు బదులు అనుస్వారం వస్తుంది. కనుక - సి' కి ముందున్న నకారం అనుస్వారంగా మారింది.

ప్రస్తుతసూత్రంవల్ల ఉదనుబన్ధమైన ఆగమం లిఙ్గాన్త్యస్వరం వెనువెంటనే చేరుతుందని చెప్పబడింది. కాని ఉత్తర సూత్రంలో తృతీయాది విభక్తులలో ఈ ఆగమం ప్రత్యయానికి మొదట చేరుతుందని చెప్పటంచేత తృతీయాది విభక్తేతర స్థలాలకు మాత్రమే ఈ సూత్ర కార్యం సీమిత మౌతున్నదని గ్రహించాలి.

౭. తృతీయాదౌ తు పరాదిః.

ఆగమం తృతీయాది విభక్తుల్లోనైతే ప్రత్యయానికి మొదట చేరుతుంది. ఈసూత్రం వెనుకటి సూత్రాన్ని బాధిస్తున్నదనే విషయం పైసూత్రం వివరణలో తెలుసుకున్నాము. "సు రామి సర్వతః (౨. ౧. ౨౯) అనే సూత్రంవల్ల త్రిలింగాల్లోనూ సర్వనామాలకు 'ఆమ్' అనే షష్ఠీవిభక్తి ప్రత్యయం పరమైనప్పుడు 'సు' ఆగమంగా వస్తుంది. 'ఉ' అనుబన్ధం. 'స్' ఆగమం. ఈ సూత్రం ప్రకారం ఇది తృతీయాదుల్లో చేరిన విభక్తి (షష్ఠి) కి సంబంధించింది గనుక ఈ 'స్' అనే ఆగమం ప్రత్యయానికి మొదట చేరుతుంది. సర్వ + ఆమ్ సర్వ + సామ్. "ధుటి బహుత్వే త్వే" (౨. ౧. ౧౯) అనే సూత్రంవల్లబహువచనంలో అన్తస్థానునాసికేతరవ్యఞ్జనం పరమైనప్పుడు లిఙ్గాన్తమందున్న అకారం ఏకారంగా మారుతుంది. కనుక సర్వే + సామ్ అవుతుంది. "నామి క ర పరః ప్రత్యయ వికా రాగమస్థః సిః షం ను విసర్జనీయ షాన్తరో ఒపి" (౨. ౪. ౪౭) అనే సూత్రం ప్రకారం అవర్ణేతరస్వరాలకూ కకార రకారాలకూ పరమందున్న ప్రత్యయ — వికార ఆగమాలలోవున్న సకారం అను స్వార విసర్జనీయ షకారాలు మధ్యలో వున్నాకూడా షకారంగా మారుతుంది. ఈ సూత్రం ప్రకారం 'సర్వే + సామ్' లో ఏకారానికి పరమందు ఆగమంగావున్న సకారం షకారంగా మారి 'సర్వేషామ్' అనే రూపం సిద్ధిస్తున్నది. ఇలానే అంతటా గ్రహించాలి.

౮. ఇదు దగ్నిః

శబ్దాన్తమందుండే ఇకార ఉకారాలకు అగ్ని సంజ్ఞ. 'హరి'లో ఇకారం 'శమ్భు'లో ఉకారం. 'మతి' లో ఇకారం. 'ధేను' లో ఉకారం.

౯. ఈదూత్ స్త్ర్యాఖ్యౌ నదీ.

స్త్రీవాచక శబ్దాలచివర వున్న ఈకార - ఊకారాలకు నదీ సంజ్ఞ. 'నదీ' లో ఈకారం 'వధూ' లో ఊకారం. 'స్త్ర్యాఖ్యౌ' అనటంచేత పుంలిఙ్గాలైన 'సేనానీ,' 'యవలూ' వంటి శబ్దాల చివరి ఈకార - ఊకారాలకు నదీ సంజ్ఞ రాదు.

౧౦. ఆ శ్రద్ధా

స్త్రీవాచక శబ్దాన్తమందున్న ఆ కారానికి శ్రద్ధా సంజ్ఞ. 'రమా' శబ్దంలో ఆ కారం. స్త్రీవాచక మనటంచేత పుంలింగమైన శఙ్ఖధ్మా శబ్దానికి చివరవున్న ఆ కారానికి శ్రద్ధా సంజ్ఞ వర్తించదు.

౧౧. అన్త్యాత్పూర్వ ఉపధా.

లిఙ్గంలోగాని ధాతువులోకాని చివరి వర్ణానికి వెనుకనేఉన్న వర్ణానికి ఉపధ అని సంజ్ఞ. 'రాజన్' లో అకారం' 'మనస్' లో అకారం. వృత్‌లో ఋకారం. ఇలానే అంతటానూ.

౧౨. వ్యఞ్జనాన్నోఽ నుషఙ్గః.

లిఙ్గంలోగాని ధాతువులోగాని అన్త్యవ్యఞ్జ

ఉపధగా వున్న స్వరం దీర్ఘమవుతుంది. కనుక - పద్మాన్ + ఇ - పద్మాని. పయాన్స్ + ఇ – పయాన్సి - పయాంసి. ఇక్కడ - "మనో రనుస్వారో ధుటి" (౨. ౪. ౪౪) అనే సూత్రంవల్ల అన్తస్థానునాసికేతరవ్యఞ్జనం పరమైనప్పుడు పదమధ్యమందున్న మకార నకారాలకు బదులు అనుస్వారం వస్తుంది. కనుక - 'సి' కి ముందున్న నకారం అనుస్వారంగా మారింది.

ప్రస్తుతసూత్రంవల్ల ఉదనుబన్ధమైన ఆగమం లిఙ్గాన్త్యస్వరం వెనువెంటనే చేరుతుందని చెప్పబడింది. కాని ఉత్తర సూత్రంలో తృతీయాది విభక్తులలో ఈ ఆగమం ప్రత్యయానికి మొదట చేరుతుందని చెప్పటంచేత తృతీయాది విభక్తేతర స్థలాలకు మాత్రమే ఈ సూత్ర కార్యం సీమిత మౌతున్నదని గ్రహించాలి.

౭. తృతీయాదౌ తు పరాదిః.

ఆగమం తృతీయాది విభక్తుల్లోనైతే ప్రత్యయానికి మొదట చేరుతుంది. ఈసూత్రం వెనుకటి సూత్రాన్ని బాధిస్తున్నదనే విషయం పైసూత్రం వివరణలో తెలుసుకున్నాము. "సు రామి సర్వతః (౨. ౧. ౨౯) అనే సూత్రంవల్ల త్రిలింగాల్లోనూ సర్వనామాలకు 'ఆమ్' అనే షష్ఠీవిభక్తి ప్రత్యయం పరమైనప్పుడు 'సు' ఆగమంగా వస్తుంది. 'ఉ'అనుబన్ధం. 'స్' ఆగమం. ఈ సూత్రం ప్రకారం ఇది తృతీయాదుల్లో చేరిన విభక్తి (షష్ఠి) కి సంబంధించింది గనుక ఈ 'స్' అనే ఆగమం ప్రత్యయానికి మొదట చేరుతుంది. సర్వ + ఆమ్ సర్వ + సామ్. "ధుటి బహుత్వే త్వే" (౨. ౧. ౧౯) అనే సూత్రంవల్లబహువచనంలో అన్తస్థానునాసికేతరవ్యఞ్జనం పరమైనప్పుడు లిఙ్గాన్తమందున్న అకారం ఏకారంగా మారుతుంది. కనుక సర్వే + సామ్ అవుతుంది. "నామి క ర పరః ప్రత్యయ వికా రాగమస్థః సిః షం ను విసర్జనీయ షాన్తరో౽పి" (౨. ౪. ౪౭) అనే సూత్రం ప్రకారం అవర్ణేతరస్వరాలకూ కకార రకారాలకూ పరమందున్న ప్రత్యయ – వికార ఆగమాలలోవున్న సకారం అనుస్వార విసర్జనీయ షకారాలు మధ్యలో వున్నాకూడా షకారంగా మారుతుంది. ఈ సూత్రం ప్రకారం 'సర్వే + సామ్' లో ఏకారానికి పరమందు ఆగమంగావున్న సకారం షకారంగా మారి 'సర్వేషామ్' అనే రూపం సిద్ధిస్తున్నది. ఇలాగే అంతటా గ్రహించాలి.

౮. ఇ దు దగ్నిః

శబ్దాన్తమందుండే ఇకార ఉకారాలకు అగ్ని సంజ్ఞ. 'హరి'లో ఇకారం 'శమ్భు'లో ఉకారం. 'మతి' లో ఇకారం. 'ధేను' లో ఉకారం.

౯. ఈదూత్ స్త్ర్యాఖ్యౌ నదీ.

స్త్రీవాచక శబ్దాలచివర వున్న ఈకార - ఊకారాలకు నదీ సంజ్ఞ. 'నదీ' లో ఈకారం 'వధూ' లో ఊకారం. 'స్త్ర్యాఖ్యౌ' అనటం చేత పుంలిఙ్గాలైన 'సేనానీ,' 'యవలూ' వంటి శబ్దాల చివరి ఈకార - ఊకారాలకు నదీ సంజ్ఞ రాదు.

౧౦. ఆ శ్రద్ధా

స్త్రీవాచక శబ్దాన్తమందున్న ఆ కారానికి శ్రద్ధా సంజ్ఞ. 'రమా' శబ్దంలో ఆ కారం. స్త్రీవాచక మనటంచేత పుంలింగమైన శఙ్ఖధ్మా శబ్దానికి చివరవున్న ఆ కారానికి శ్రద్ధా సంజ్ఞ వర్తించదు.

౧౧. అన్త్యా త్పూర్వ ఉపధా.

లిఙ్గంలోగాని ధాతువులోకాని చివరి వర్ణానికి వెనుక నేఉన్న వర్ణానికి ఉపధ అని సంజ్ఞ. 'రాజన్' లో అకారం 'మనస్' లో అకారం. వృత్‌లో ఋకారం. ఇలాగే అంతటానూ.

౧౨. వ్యఞ్జనా న్తో౽ఽ నుషఙ్గః.

లిఙ్గంలోగాని ధాతువులోగాని అన్త్యావ్యఞ్జ

నానికి వెనకనే ఉన్న నకారానికి అనుషఙ్గ మని సంజ్ఞ. 'విద్వన్స్' అనే లిఙ్గంలో నకారం అనుషఙ్గం. 'శ్రన్స్' అనే ధాతూవులో నకారం అనుషఙ్గం.

౧౩. ఝ ద్వ్యఞ్జన మనన్తస్థానునాసికమ్

అన్తస్థగాని, అనునాసికంగాని కాని వ్యఞ్జనానికి 'ఝట్' అని సంజ్ఞ.
క ఖ గ ఘ చ ఛ జ ఝ ట ఠ డ ఢ త థ ద ధ ప ఫ బ భ శ ష స హ.

౧౪. అకారో దీర్ఘం ఘోషవతి.

ఘోషవత్త మయిన ప్రత్యయంపరమైనప్పుడు లిఙ్గాన్తంలో వున్న అకారం దీర్ఘమవుతుంది. రామ + య - రామాయ రామ + భ్యామ్ — రామాభ్యామ్. దేవ + నామ్ – దేవానామ్. "(హ్రస్వ నదీ శ్రద్ధాభ్యః) ఆమి చ నుః" (౨. ౧. ౭౨) అనే సూత్రం ప్రకారం హ్రస్వాన్తాలూ నదీ, శ్రద్ధాన్తాలూ అయిన లిఙ్గాలకు 'ఆమ్' అనే విభక్తి ప్రత్యయం పరమైనప్పుడు నకారం ఆగమంగా వస్తుంది. ఇక్కడ హ్రస్వాన్తమైన 'దేవ' అనే లిఙ్గానికి 'ఆమ్' అనే షష్ఠీ విభక్తి ప్రత్యయం చేరింది. ఇది తృతీయాది విభక్తులలోది గనుక ప్రత్యయాదిని నకారం చేరింది. దేవ + నామ్ నాకారం ఘోషవత్తు గనుక దాని వెనక వున్న అకారం దీర్ఘమైంది. 'దేవానామ్' అనే రూపం వచ్చింది.

౧౫. జసి

జస్ ప్రత్యయంపరమైనప్పుడు లిఙ్గాన్తంలో వున్న అకారం దీర్ఘమవుతుంది. వృక్ష + జస్ - వృక్ష + అస్ - వృక్షా + అస్ - వృక్షాస్ - వృక్షాః "రేఫసో ర్విసర్జనీయః" (౨. ౩. ౬౩) అనే సూత్రం వల్ల పదాన్త సకారానికి బదులు విసర్జనీయం. వచ్చింది.

ఇక్కడ 'వృక్ష + 'అస్' అన్నప్పుడు "సమాన స్సవర్ణే దీర్ఘీభవతి పరశ్చ లోపమ్" (౧. ౨. ౧) అనే సూత్రం చేతనే వృక్షాః అనే రూపం సిద్ధిస్తూంటే ఈ సూత్రం అనవసరంగదా అనవచ్చు. కాని ముందు చెప్పబోయే "అకారే లోపమ్" (౨. ౧. ౧౭) అనే సూత్రంవల్ల విభక్తి 'అ కారం పరమైనప్పుడు లిఙ్గాన్తంలో వున్న అకారం లోపిస్తుంది. అప్పుడు యీ సూత్రం "జసి" (౨. ౧. ౧౫.) లేకపోతే బహువచనంలో గూడా 'వృక్షం' అనే అనిష్టరూపం వస్తుంది. "అకారే లోపమ్" అనే సూత్రం జస్ ప్రత్యయానికి వర్తించకుండా చెయ్యటమే ప్రస్తుత సూత్రం వుద్దేశం.

౧౬. శసి సస్య చ నః.

'శస్' పరమైనప్పుడు లిఙ్గాన్తమైన అకారం దీర్ఘం కావటమే కాకుండా ప్రత్యయంలో వున్న సకారానికి బదులా నకారమున్నూ వస్తుంది. రామ + శస్ - రామ + అస్ రామా + అన్ - రామాన్. యిక్కడ శస్ అనేది విభక్తి ప్రత్యయం. కనుక 'అల్పశస్' 'కణశస్' ఇత్యాదుల్లో వున్న 'శస్' అనే తద్ధితప్రత్యయాని కిది వర్తించదు.

౧౭. అకారే లోపమ్.

విభక్తి ప్రత్యయం మొదట వున్న అకారం పరమైనప్పుడు లిఙ్గాన్తంలో వున్న అకారం లోపిస్తుంది. రామ + అమ్ - రామ్ + అమ్ - రామమ్. సర్వ + అమ్- సర్వ్ + అమ్ - సర్వమ్.

౧౮. భిస్ ఐస్ వా.

అకారాన్తమైన లిఙ్గానికి పరమైన 'భిస్' 'ఐస్' గా మారుతుంది. ఒకప్పుడు మారకపోవచ్చుగూడా. దేవ + భిస్ - దేవ + ఐస్ - దేవైః. ఒకప్పుడు మారకపోవచ్చు. ననటంచేత 'దేవ — భిస్' అనేచోట "ధుటి బహుత్వే త్వే" (౨. ౧. ౧౯) అనే ఉత్తర సూత్రం చేత అన్తస్థానునాసికేతరవ్యఞ్జనంతో మొదలైన విభక్తి ప్రత్యయానికి ముందు బహువచనంలో లిఙ్గాన్తంలో వున్న అకారా

నికి బదులు ఏకారం వస్తుంది. దేవ + భిస్ - దేవే + భిస్ దేవేభిః అనే రూపం సిద్ధిస్తుంది. ఇది వైదికరూపం మాత్రమే. అయితే దీనికి వ్యాకరణంలో తావు లేదు. అందుచేత ఇటువంటి ప్రయోగాలు అనాటి లౌకికభాషలో వుండేవనీ, వాటికోసమే యీ ప్రస్తుత సూత్రంలో 'వా' అని పక్షాన్తరం చెప్పబడిందనీ గ్రహించాలి. "మాన్యైరేభిః గన్ధర్వైరేభిః" ఇత్యాది ప్రయోగాలు అనాటి బౌద్ధవాఙ్మయంలో చాలా వుండేవి.

'అతిజర' అనే అకారాన్తలిఙ్గానికి 'భిస్' చేర్చగా అతిజర + భిస్ - అతిజర + ఐస్ - అతిజరైః అనే రూపం వస్తుంది. ఇక్కడ పక్షాన్తరంలో - 'అతిజర + ఐస్ అని వుండగా "జరా జరస్ స్వరే వా" (౨.౩.౨౪) అనే సూత్రంవల్ల జరకు బదులు జరస్ వచ్చి. అతిజరస్ + ఐస్ - అతిజరసైః అనే రూపం సిద్ధిస్తుంది.

౧౯ ధుటి బహుత్వే త్వే

అన్తస్థానునాసికేతర వ్యఞ్జనంతో మొదలైన విభక్తిప్రత్యయం పరమైనప్పుడు బహువచనంలో లిఙ్గాన్తంలో వున్న అకారం ఏకారంగా మారుతుంది. రామ + భ్యస్ - రామే + భ్యస్ రామేభ్యః వృక్ష + సు - వృక్షేషు (షకారం రావటానికి చూ. వివరణ ౪వ సూత్రం.)

ఈ సూత్రం "అకారో దీర్ఘం ఘోషవతి" (౨.౧.౧౪)అనే సూత్రానికి బాధకం. అంటే ౨.౧.౧౪) సూత్రం బహువచనంలో అన్తస్థానునాసికేతరవ్యఞ్జనాలతో మొదలు పెట్టే ప్రత్యయం పరమైనప్పుడు ప్రసక్తం కాదన్న మాట. అన్తస్థానునాసికాలు ఘోషవత్తులు కనుక వాటితో ప్రారంభించే ప్రత్యయం పరమైనప్పుడు బహువచనంలో కూడా ౨.౧.౧౪ సూత్రం ప్రవర్తిస్తుంది. వృక్ష + నామ్ - వృక్షా + నామ్ ఇక్కడ "రషృవర్ణేభ్యో నో ణమనన్త్యః స్వరహయవకవర్గపవర్గాన్తరో౽పి" (౨-౪-౪౮) అనే సూత్రం ప్రసక్తమౌతుంది. "రకార షకార ఋకారాల తరువాతవుండే అపదాన్త నకారం స్వరాలూ హకార యకార వకారాలూ కవర్గ పవర్గ వర్ణాలూ మధ్యలో వున్నప్పటికీ లేకపోయినప్పటికీ ణకారంగా మారుతుంది." అందువల్ల వృక్షా + నామ్ అన్నచోట నామ్‌లో వున్న నకారం 'వృక్షా' లో వున్న షకారం తరువాత 'ఆ' అనే స్వరం వున్నప్పటికీ ణకారంగా మారింది.

౨౦. ఓసి చ

'ఓస్' పరమైనప్పుడున్నూ లిఙ్గాన్తంలో వున్న అకారం ఏకారంగా మారుతుంది. రామ + ఓస్ - రామే + ఓస్ - రామయ్ + ఓస్ - రామయోః.

౨౧. ఙసి రాత్.

అకారాన్త లిఙ్గానికి పరమందు 'ఙసి' కి బదులు 'ఆత్' వస్తుంది. రామ + ఙసి – రామ + ఆత్ – రామాత్. అతిజర + ఙసి – అతిజర + ఆత్ - అతి జరాత్; పక్షాన్తరంలో అతిజర + ఆత్ - అతి జరస్ + ఆత్ - అతి జరసాత్.

౨౨. ఙస్ స్య.

అకారాన్త లిఙ్గానికి పరమందు 'ఙస్'కు బదులు 'స్య' వస్తుంది. రామ + ఙస్ - రామ + స్య - రామస్య విశ్వ + ఙస్ - విశ్వ + స్య - విశ్వస్య.

౨౩. ఇన టా.

అకారాన్త లిఙ్గానికి పరమైన 'టా' కు బదులు 'ఇన' వస్తుంది. రామ + టా – రామ + ఇన - రామేణ (చూ. వివరణ సూ. ౧౯. నకారం ణకారంగా మారింది.) అతి జర + టా - అతిజర + ఇన - అతిజరేణ. పక్షాన్తరంలో - అతిజర + ఇన - అతిజరస్ + ఇన - అతిజరసేన. ఇంకొక

ప్రకారం అతిజర + టా - అతిజర + ఆ - అతిజరస్ + అ అతిజరసా. టా ప్రత్యయంలో టకారం ఇత్తు గనుక 'ఆ' నిలుస్తుంది. అప్పుడు స్వరాది ప్రత్యయానికి ముందు జరకు బదులు జరస్ వస్తుంది, అప్పుడది అకారాన్త లిఙ్గం కాదుగనుక 'ఆ' కు బదులు (టాకు బదులు) 'ఇన' రాదు. అందుచేత 'అతి జరసా' అనే రూపం కూడా సిద్ధిస్తుంది.

౨౪. ఙే యః.

అకారాన్త లిఙ్గానికి పరమైన 'ఙే' కు బదులు 'య' వస్తుంది. రామ + ఙే - రామ + య - రామా + య (సూ. ౧౪.) రామాయ. వృక్ష + ఙే - వృక్ష + య - వృక్షా + య - వృక్షాయ.

బిరుద ప్రదానము

శ్రీ అయితం కాశీపత్ప్రసాదరాయకవి

సీ.

కవిరాజా యిట భోజరాజసముఁడై కల్యాణ సత్కావ్యసం
భవ దేశంబగు సత్కవిప్రతతి సంభావించి యున్నన్ఖిలా
యవనీనాథులు గర్వరాశ్రయమె ముఖ్యంబిందుఁ బ్రఖ్యాతప్రభా
రవులౌ సత్కవులేదొ వారికి సుఖప్రాప్తుల్ సభస్వాధముల్

దని సర్థింపక యింద్రుడంచనక పద్యస్ఫార రత్నాళి దు
ర్దినతా పర్వతకోటి కీయక కవీంద్ర వ్రాతమందెవ్వఁడున్
కనకాప్తింగవలె దెవండెవఁడు నిక్కంబైన మానంబుతో
జని యార్జించెను కీర్తిఁగుణ్టిః కవితాచక్రాద్యుతాకారుఁడై.

వరకామినీ మణీ నశోజకయ్యనిద్రసు గోదుబాదిని రాముఁడనియు
ఘనసాధులోకరక్తము ద్రావి త్రేనుచు నట్టిరాశిను నహింపాత్ముఁడనియుఁ
వేదకూను హరించి పెద్దమేదలఁగట్టు పాతకిజనువిశ్వదాతయనియు
సత్కారం బెఱుగవియట్టి రసాభావ పశువునొక్కని వేదవర్త్రుఁడనియుఁ
బందివందిగాఁ గఁ బలుమారుస్తుతియించి నగవులంగు పూల వగవు గప్పి
వైఁగఁ బట్టివేసపక్కఁగా నొపరించి దిక్కుచేని కవిత దేపురించు.

తెలవలు కాపిలవ్విశర కీర్తియుటం వసుదంభదాతకై
తలలను నెత్తుచున్మెఱుగఁ దార్కొను కాకవులెల్ల భ్రాంతిలో
పలఁబడు వెట్టిపక్కఁబః ప్రపత్తమనొక్కఁ కవిత్వకాంతకే
యలవడి నన్నయుళమక్కట నిల్పెదుఁ నావలేటికో.

అన్యరాష్ట్రంద కృతాప్తిని సుకృతిని జేయంగఁ జూచుచొప్పందుఁడునే
జొకయుంధువిఁకిన్నోద్భవ దికమికఁబడి గోతినిఁ బడుతెఱుగులుగానే.

అంతరాంతర రత్న వాగత్రివైన ధన్యకవిరాజ శోభవ్యక్తమయ్యె
యుజ్జ్వలాసూయ రాంధకపైనయువని ధర్మ రత్నపత్రికలు ప్రకాస్తురెరి.

భోజసభిక్షముగ్గలిగి భూధవమూర్ధచి రత్న రత్నముల్
రాజలుపాదపీఠిఁ దనరారి యుబాదరమానపీత్రపా
భ్రాజితచంద్ర చంద్రికల రంజిలిరేఖిని బూనుసీవు మా
యూజన మధ్యదాధిత మహాకవినాయమెఱుంగ నేర్తురే.

నాయాస్థితిలో నేమో హాయనెదనమచు ననకుము, పొంచుచుమూపున్
గాయము చేసెదుఁ గాకికి నేయెడతెలియునె వృషభముకేర్పడు బాధల్.

రోదనమునగాదు నా కాళిదాసనిస్సు కాకిరుతముపల్కు౯ తీరు లోకమువకంటి
శక్తి కిప్డగు సుఖము లేశంబునీని దరనుగాదు బ్రాహుమిడుదంబు దలచికొంటి.

శతకృతలం బొసర్చితిని సత్కవితానుషంగ శా
శ్వతసుఖమందఁ జాలితిని శారద సంతతమున్నటించు నా
యుతమగునాదునాల౯ విటులయ్యెను పాటుజగంబునందు నా
వెతలకు నంతమేగనను బ్రతిష్ఠయు నష్టనదో కవీశ్వరా.

దశపద్యశ్రుతికై శతపుటాయతమునుపితి బ్రాయుంగ నేర్చెడువాఁడుగలుగ
మైత్రీనో! సిరికినో! మహిమతి స్తుతియించి ప్రకటింపఁగలుగు దుర్నృపులు గలుగ
నెఱిఁగియో! నెఱుఁగకో! ఏకారణమువనో నాకవంకఁ బొగడు పత్రికలు గలుగ
పగలాఁడి మణిపించు పొగనుప్పటలనక రావలి ముద్రాలయముసఁ గలుగఁ
గాకపీంద్రుండు తానుండు కాలమెల్ల దంభగతి రాజ్యమేలఁ గాదంభరహిత
లలిత కవిరాజ్యహేమంబు వెలియరాదు రక్షణము లేక యుగ్మ్యసరీతి లేక.

అంతలునంతమైన నిసులంకముపై తెగఁ బ్రాకు చుండఁగాఁ
జెంత దరిద్రదేవత వసింపఁగఁ జీర్ణకుటీరసీమ నా
కాంతయె లోటుగానిలువ గర్జిలిబాధలు పెక్కుమేరకు౯
గ్రంతలు పెట్టుచుండఁ గవిగణ్యుఁడ నిల్చితిఁ గైత గూర్చితి౯.

బాహ్య వాతావరణము తుపానుగాగ నెలవ్ర భంగోగ్ర జలధిగా నిలువనగునె
గేహ బాహ్యాంత రమ్మనా దాహబాధ కంకెనరకంబు మేలునిక్కంబుగాను.

పరమను జీవనమేర్పడ నయదారెటు ఘనవిలోక వాత్మకవనిలో
స్థిరతర కవితాలతికా పరిమళలహరీ ప్రసూనపంక్తులు పొదలు౯.

వసుమతీ సుందరోద్యాన వాటియందు బ్రాహ్మ్యకలకంఠమగుఁ గవిరాజమూర్తి
గానమొనరింపవలెనన్నఁ గ్రమమధుర సుమరసార్థంబువలయు సుత్సుకతకొలకు.

గడుసు గాకియుఁ గలకంఠిఁ దడపుబ్రోచి కాలఁదన్నుంగ వసలక్ష్మి గాచువెనుక
నా ప్రియా నమ్మకమ్ముగూడ నకట! సుకవి పికమునకుఁ బలుగాకుల వృత్తియందు.

పలుచనైన జీవనమునఁ బడియు వసధి అస్థదాచుటనేమొ? రత్నాకరంబు
బ్రతుకునమ్మక కవిరాజ భావములను వ్యధికికిచ్చుటనేమొ? దరిద్రనరుఁడు.

దంభధనికులు నమ కాలధార్మికాళి మోసగింపంగ దాతల వేసమూని
సంచరింతురు కవులకై సాయపడరు హాస్యనిలయుంబు వీరి మిథ్యాయశస్సు

సాధులు సత్కవీశులకు సాయమునీయమిఁ దద్దరిద్రతా
బాధితమల్పశ్రీవమిలా గాథను రూపము తద్వ్యథాళి, పెం
పె దినతచ్చ రాంతరమహీనము భావది రత్న రత్నరే
ఖోదర కాంతి జాలునకలోర్వి మునుంగుఁడ మచ్చటాస్థితి౯.

విశ్వదాతలంట! విబుధ కల్పకులంట దీనరక్షణంబు దీక్షయంట
ఈ యయోగ్యనృపుల నేల నిందింపంగ దప్పెఁబలుకు సుకవుల తప్పుగాక!

పదము కదపనంగి వక్త్రంబుఁ దెఱచుచు నొకధనాంధుఁగూర్చి యొకకవి మొఱఁగ
సుకవి భ్రమను మునిఁగియకట యాతనిచేర నరిగి భంగపడి వ్యథాత్ముఁడగును.

మరుమరీచులందు మంచినీరొలికిన నింగి పూవులును నేర్పులున్న
మాచకమ్మవలన మదనసౌఖ్యము గొన్నఁ గపటదాతవలనఁ గలదుసుఖము.

కరము పట్టవచ్చుఁ గౌగిలింపఁగవచ్చు ములకవగను పలుకఁ బిలువవచ్చు
ముగ్ధ పాత్రధారి భోగమీయఁగలేదు కపట విశ్వదాత కాఁడు దాత.

దొక్కవొంది నిర్ధని కవిమొక్కుచుండగా నొవఁగు భావమునఁజేని కానరుంచు
వసుధభ్రాంతిని ముంచ రూప్యములఁగోటి వెచ్చపెట్టి భోజఖ్యాతి బ్రుచ్చిలించు

ప్రస్తుత లోకంబునఁగల వాస్తవరూపంబుఁ దెలుపువాడను నాతే
ప్రస్తుత వైభవలక్ష్మీ కస్తుఁదనము సహమునాకు జరుగదుకంద్రీ.

అహము నాకేది! ఎట్టిభాగ్యంబులేదు కాని నిర్భాగ్య జీవనకంటకాగ్ర
సంకటంబులఁ బయనించు సాగువేళ జారిపోవని త్రైతయహంబునాకు.

కాళిదాసుఁడవైన నీవు కవితాగణ్యుండవౌ నీవు నా
బాళిన్నేటి జగంబున న్నిలిచి భావస్వచ్ఛ సత్కావ్య స
త్కాళీలోలతఁ దేలియాడఁ గలవా? కేలిందొనర్పంగనీ
శీలంబల్కఁగలేదు: సత్యవచనాశీలంబులెక్క నాదమ్ముమీ.

కూడుగుడ్డలలేని కొదవయేర్పడునట్లు జేసి నిదురరానట్టి దుర్నిశలయందు
నౌషధంబులులేక యాయాసమునమూల్గి గన్నుమూయనియట్టి కాళరాత్రి
వణముకై ఋణదాత బాధింపనిగ్గిలి కూడుకులేనట్టి ప్రఘోరనిశల
గహకహారవముతో గర్జిల్లులేమిని దేలిమేల్కొనినట్టి వేలయందు

గనులనీర్గ్రమ్మ దుడిచికొంచును గవిత్వ లలన పెక్కైటు గిలిగింత వలనఁగలము
పట్టివ్రాసితిఁ దారెడు భావములకు గట్టిఁగట్టితి గుండియల్ దిట్టపరచి.

నేడినెత్తురు బిందుల వెడలఁదిగిచి దిగులుదయ్యమొక్కెడఁ గ్రోలిదినుచునుండ
దేశకల్యాణ కవితకై తివిరిశేష రక్తకణములు జార్తు నా సక్తితోడ.

వత్సరాబ్దపు మైలు రాల్ బ్రతుకుటడవి దారిఁ గడచితి మృదుల పాదములుఁగంట
కవ్రతానంబు చీల్చి రక్తంబు జార్చ, గమ్యదరఁ జూచుచేనాడొ! గడతలంప.

స్థానమేలేక యూస్యదృక్తతులనెఱపు కంటివెంటను గాల్వలై జాలిపాలు
బాష్పకణముల వాలు చేర్పడియుఁగూడ ఖిలముగానట్టికైతలోఁ గలముసాగు.

ఝుమ్మరమ్మగులేమి చిమ్మచీఁకటిఁగూడ జడముల్ త్రేలి కన్ను బెదరలేదు
వ్రాలినదుర్వ్యథాకేళికీలలఁగూడ భావామృతంబింకిపోవలేదు

బహువిఘ్నరూపక ప్రళయవాత్యలఁగూడఁ గోమలవాక్కుల తీగ గూలలేదు.
భరణ దుర్వహ రోగవజ్రాహతులఁగూడ బుద్ధిభ్రమము దీలిపోవలేదు

పదియుఁగూడను కాల్కేలు పడఁదలేదు విస్మరింపను సర్వంబు విశ్వమోహ
కల్పకవితామణీమణి గౌగిలించి గడుసు గిలిగింతపెట్టి యెక్కటనునప్పు.

అనిమేషము పఠింప సాగితివి హస్తాంభోజముల్మోడ్చి యా
తని గంభీరతరాననంబు నమున్యస్తంబైన దృక్కాంతితో
విను తా కల్మషభావభావమునతో నిస్పష్ట భేదంబుతో
దను నంతం గవిసార్వభౌముడు ప్రగాఢంబైన వాత్సల్యతన్.

నను జేరంజనుదెంచి బాష్పముల సిక్తంబైన గండస్థలిన్
దనహస్తారవగఁ బైకినెత్తిగుడఁదే చందంబున న్విష్ణువిన్
గనునారీతిని నన్ను గాంచి పలికెన్ గంభీర వాగ్వైభవా
రనుతాపాగ్నిని నార్చుచున్ ప్రమదధైర్య ప్రాభవాపాదియై.

రోదసిలో కాలక్షేపం

శ్రీ వసంతరావు వేంకటరావు

ప్రకృతి శక్తులలో మహాబలవత్తరమైన ఒక శక్తిని మానవుడు ఛేదించి రోదసీ గవ్హారాలలో ప్రవేశింప గల సామర్థ్యాన్ని సంపాదించేడు. ఖగోళమూర్తులుతప్ప నేటివరకు పొందని వేగాలతో గమించగల యంత్రాలను ఆకాశములో విక్షేపించి ఆకాశరహస్యాలను ఛేదించుకొంటున్నాడు. నేలవిడచి సొముగాపరిణమించు రాకెట్లలో చేయుయాత్రలో భూలోకవాసి ఊహింపలేని నవీన జ్ఞానాన్ని వైవసం చేసికొనే ప్రయత్నంలోనున్నాడు. శిరోదాత్తుడై, ప్రాణాన్ని తృణప్రాయంగా పరిగణించు స్థైర్యంతో, కేవల జ్ఞానార్జనాసక్తితో ప్రాణాపాయకరమైన క్రమశిక్షణకులోనై, ఊహా ప్రపంచాలలో నుండగల పరిస్థితులను కల్పించుకొని, నిస్సహాయుంగాను ఏకాకిగాను ఆపరిస్థితులలో జీవించగల అవకాశాలను అన్వేషిస్తున్నాడు. కాని, మానవునిలో మొండితనంలేదు. పైకిపోయిన రాకెట్టు సురక్షితంగా భూతలాన్ని చేరుకో గలిగినప్పుడు మాత్రమే రోదసీయాత్ర కుపక్రమిస్తాడు. అంతకు పూర్వం, స్వయంచోదిత యంత్రాలను చంద్రలోకానికిపంపి, అవిపంపే సంకేతాలను బట్టి చంద్రతలం యొక్క లక్షణాలను తెలిసికొంటాడు. చంద్రలోక పరిస్థితులను పూర్తిగా బోధపరచుకొని చంద్రలోకావాసానికి అనువైన పరికరాలతో, అవసరసామగ్రితో ప్రయాణమౌతాడు.

భూలోకాన్ని వదిలి అంతరిక్షయానం చేయడానికై సెకెనుకి 7 మైళ్ల వేగంతో భూతలంనుండి బయలుదేరాలని గణితంవల్ల లెక్కకట్టేరు, అట్టి వేగాన్ని సాధించగల అవకాశం ఈమధ్యనే కలిగింది. అంతర్జాతీయ జియోఫిజికల్ సంవత్సర కార్యక్రమాన్ని 18 నెలలపాటు ప్రపంచవ్యాప్తంగా సాగించడానికి రమారమి 70 దేశాలు కలిసి ఒకసంస్థగా ఏర్పడ్డాయి. ఇంత వరకు మానవుడు కాలిడని ప్రపంచభాగాలలో విజ్ఞానులు, జట్టులుజట్టులుగా, ప్రవేశించి జ్ఞానాన్ని సంపాదించడానికి ప్రయత్నాలుచేసేరు; వాటిని కొనసాగిస్తున్నారు. ఆకార్యక్రమ నిర్వహణలో రోదసీయాత్ర కనువైన రాకెట్ల నిర్మాణ ప్రయోగాలు ఒకముఖ్యభాగం. అమెరికా రష్యాలు విజయవంతంగా దానినిసాధించేయి. భూమిచుట్టూ తిరిగేఉపగ్రహాలనూ (Satellites) భూబంధాలను త్రెంచుకొని రోదసిలో ప్రవేశించి సూర్యునికినిత్యప్రదక్షిణాలుచేసేగ్రహాలను (Planets) ప్రయోగించేయి. భూమికి పదివేల ప్రదక్షిణాలు పైగాచేసిన మూడవ స్పుత్నిక్ ఈమధ్యనే భూవాతావరణంలో ప్రవేశించి గాలిరాపిడికి మండి పోయిందని పరిశీలకులు ప్రకటించేరు. సూర్యునిచుట్టూ రెండు కృత్రిమగ్రహాలు తిరుగుతున్నట్లు విజ్ఞానలోకం అంగీకరించింది.

ఇట్టిరాకెట్లలో మానవుడింకా బయలుదేరలేదు. కుక్కలనూ ఉడుతనూ పంపేరు. ఉపగ్రహంగా పరిభ్రమించిన రాకెట్లలోని జీవులు అంతరిక్షంలోనే హరించిపోయేరు. కొన్నిమైళ్లపైకి ఆకాశంలో పయనించి తిరిగివచ్చిన జీవులు కొంత జ్ఞానాన్ని సమకూర్చేయి. మండిపోకుండా భూతలాన్ని చేరుకోగల రాకెట్ల నిర్మాణానికి ప్రయత్నిస్తున్నారు. 15-5-60ని నకిలీమనిషి ప్రతిమతో పరిభ్రమించే'అంతరిక్షనౌక' (Space ship) ను రష్యా ప్రయోగించింది. భూతలానికి 200 మైళ్ల ఎత్తున గంటన్నర కొకసారి భూప్రదక్షిణం చేస్తుందా ఉపగ్రహం. అట్టి ఉపగ్రహాలలో భూమికి నిత్యప్రదక్షిణాలు చేసే మొదటిమానవుని అనుభవాలు అత్యద్భుతంగా నుండాలి. గంటన్నరలో భూమికొక ప్రదక్షిణం చేసే సందర్భంలో 45 నిమిషాలకాలం భూమియొక్క నీడలో ఆ ఉపగ్రహం ఉండవచ్చు. అప్పుడు ఆ ఉపగ్రహవాసికి రాత్రి. వాని దినం గంటన్నరమాత్రమే. ముప్పావుగంటలో సూర్యుడు నభోమార్గాన్ని ఉదయాస్తమయాల మధ్యగమిస్తాడు.

అయితే, అంతవేగంతో పరిభ్రమించు ఉపగ్రహమైన రాకెట్టులో మనిషిజీవించగలడా అని సందేహించ నవసరంలేదు. మనం నివసిస్తున్న భూమియొక్కపరిస్థితిగమనిస్తే ఆశ్చర్యమౌతుంది. భూగోళం బొంగరము లాగ తనఅక్షపై ఆత్మభ్రమణం చేస్తోంది. ఒక ఆత్మభ్రమణకాలం ఒక రోజు. భూగోళపు చుట్టుకొలత సుమారుగా 25,000 మైళ్లు. 24 గంటలలో ఒకసారి తనలో తనుతిరిగినప్పుడు భూమధ్యరేఖ ప్రాంతంలోనున్న ఏవస్తువైనా గంటకి, రమారమి, 1.000 మైళ్ల వేగంతో భ్రమిస్తోంది. ప్రతిసెకెనుసుమారు రెండు ఫర్లాంగుల దూరం మనం భూతలంతో పరిభ్రమిస్తున్నాము. ఆభ్రమణవేగానికి భూతలం

నుండి ఎగిరిపోవలసిందే-బండిచక్రానికి అంటుకొన్న మన్ను ఎగిరినట్లు. కాని, గురుత్వాకర్షణ బల ప్రాబల్యంచే ఈ ఆత్మభ్రమణబలాన్ని అతిక్రమించి సుఖంగా దైనందిన కార్యక్రమాన్ని నెరవేర్చుకొంటున్నాము.

సూర్యుని చుట్టూ భూమిచేయు ప్రదక్షిణం రెండవగమనం. తనకక్ష్యలో భూమి పరిభ్రమిస్తూ సంవత్సరానికొక సూర్యప్రదక్షిణం చేస్తూంది. సూర్యునికి భూమికి గలదూరం సుమారు తొమ్మిదింపావు కోట్లమైళ్లు. దానినిబట్టి భూకక్ష్యయొక్క పరిమాణం, సుమారు, అరవైకోట్లమైళ్లని స్పష్టమౌతుంది. ఆదూరాన్ని ఒక సంవత్సరములో తిరిగి వచ్చేభూమి సెకెనుకి $18\frac{1}{2}$ మైళ్ల వేగంతో పరిభ్రమిస్తుంది. కన్నుమూసి తెరిచే లోపుగా మనం భూమితోపాటు ఆకాశమార్గాన్న $18\frac{1}{2}$ మైళ్లదూరం సాగిపోతున్నామంటే నమ్మగలమా?

ఈ గమనాలుకాక, సూర్యునితో సహా గ్రహమండలం యావత్తు మనగెలక్సీలో తిరుగుతూంది. దానివేగం ఇంకా ఎక్కువ. మూడువిధాలుగా మనం క్షణక్షణం గమిస్తున్నాము. వాటిజ్ఞానం మనకించుకైనాలేదు. పరిశోధనాగారాలలో, వేధశాలలలో, కర్మాగారాలలో. మానవులు ఎన్నో సున్నితమైన ప్రయోగాలు చేస్తున్నారు. గాలివీస్తేకదలిపోయే పరికరాలుసైతం భూచలనాన్ని గుర్తించలేవు. అందుచేతనే, ఆకస్మికంగా, ఒక్కొక్కప్పుడు, విజ్ఞానులను సైతం వీపుతట్టి ప్రకృతి ప్రశ్నిస్తుంది. "భూమినిజంగా కదులుతూందా? తిరుగుతూందా? ఏకదలికనైన నీవెందుకు గుర్తించలేవు?"

జగత్తులోనున్న గోళాలన్ని, సాపేక్షంగా, చలనంలోనున్నాయి. కాని, ఏగోళానికాగోళమే తను స్థిరంగానున్నాననీ, మిగిలినవి గమిస్తున్నాయనీ భావిస్తుంది. మనకు కనుపించేదేమంటే సూర్యచంద్రులూ, నక్షత్రగ్రహాలూకూడ ఆకాశమార్గాన్న తిరుగుతున్నాయని. కాని, సూర్యునిచుట్టూ భూమి, భూమిచుట్టూ చంద్రుడు తిరుగుతున్నాయనిచెప్పుకొంటాము. అయినప్పటికీ మనం స్థిరంగానున్నట్లు భావించడం పరిపాటి. మనలోకంలో నుండి సూర్యచంద్ర లోకాలలో పొడవులనూ కాలాన్నికొలుస్తాము. ఆప్రక్రియలో కొంత విశేషముంది. మనభూమితో సాపేక్షగమనంలోనున్న లోకాలపై పొడవులను కొలిచినప్పుడు, ఒకప్రత్యేకపరిస్థితిలో, పొడవుతగ్గినట్లుంటుంది. గోళాలు గమిస్తూన్న దిశలోనున్న పొడవు సంకోచించినట్లుండడం ప్రకృతి విశేషం. మనకొలబద్దలతో కొలిచినపొడవుకీ, ఆలోకవాసులు వారికొలబద్దలతో కొలచిన పొడవుకీ వ్యత్యాసముంటుంది. మన దృష్టిలో పొడవు తగ్గినట్లు కనిపిస్తుంది. అదేవిధంగా కాలాన్ని కొలిచినప్పుడు, మనవాచీల కంటె ఆలోకపువాచీలు మెల్లగా తిరుగుచున్నట్లుంటుంది. మనవాచీలతో మనలోకపు జీవులజీవితాలు, ఆలోకపు జీవులజీవితాలూ కొలిచినప్పుడు మనకంటె పరలోకవాసులు ఎక్కువకాలం జీవించినట్లు మన దృష్టికి కనిపిస్తుంది ఈ వ్యత్యాసం మన భూలోకానికీ మనం పరీక్షిస్తూన్న లోకానికీ గల సాపేక్ష వేగంపై ఆధారపడిఉంటుంది. ఆలోకం ఎక్కువ వేగంతో గమించినకొద్దీ కాలవ్యత్యాసం కూడా ఎక్కువౌతుంది.

మహావేగాలతో ప్రయాణం చేసేరాకెట్లలో నున్న మనుష్యులకు ఎట్టి కాల భావముంటుంది? మన కాలప్రమాణాలు ఖగోళాల గమనాలవల్ల ఏర్పడ్డాయని విదితమే. భూమిఆత్మభ్రమణంచేసే కాలాన్ని 'దినం' అని, సూర్యునిచుట్టూ ఒక ప్రదక్షిణం చేసేకాలాన్ని 'సంవత్సరం' అని వ్యవహరిస్తున్నాము. మాసకారకుడు చంద్రుడు. భూమిచుట్టూ చంద్రుడొక ప్రదక్షిణంచేసి సూర్యపరంగా సూర్యభూముల మధ్యకు వచ్చే కాలప్రమాణాన్ని 'మాసం'అన్నారు. దినానికి 24గంటలని, వాటిని తిరిగి నిమిషాలుగా సెకెనులుగా విభాగాలు చేసేరు. ఇట్లేర్పరచుకొన్న కాలప్రమాణాల బట్టి మనజీవితాలను వివరించుకొంటాము. ఈ కాలవాహినికి మనతో సంబంధంలేదు. గ్రహతారకాగతులబట్టి సమవేగంతో కాలం గడచి పోతుంది. అందుచేత, దీనిని భౌతిక (Physical) కాలం అన్నారు. ఏజీవికైనా భౌతిక కాలం ఒకేవిధిలో ప్రవహిస్తుంది.

దీనికభిన్నమైనది, జీవులతో సంబంధమేర్పరచుకొన్నది, జీవిజీవికి మారకలిగేది వేరొక కాలముంది. అదిరెండువిధాలు: శారీరక కాలం, మానసిక కాలం. వీటిలో మొదటిది జీవియొక్క శరీరప్రక్రియలతో అన్వయింపబడేది; రెండవది జీవియొక్క మానసికావస్థకి సంబంధించినది. ఈ రెండుకాలాలలో వ్యత్యాసముంది. భౌతికకాలభావం సరిగ్గా నున్నంతవరకు కాలమానంలో వ్యత్యాసంరాదు, కాని. భౌతికకాలభావమే మాయమైనాక ఏవిధంగా కాలాన్ని కొలవడమన్నది ప్రశ్నగాపరిణమిస్తుంది. ఉపగ్రహమైన రాకెట్టులో తిరుగుతున్నంత వరకు సూర్యోదయాస్తమయాలు

అనుభవమౌచుంటాయి కాని, వాటిపరిమాణం మారిపోతుంది. సూర్యోదయమైన 45 నిమిషాలకే సూర్యాస్తమయం కావచ్చు. ఆకాశంలో సూర్యగోళం పరుగెత్తుచున్నట్లు రాకెట్టు వాసికి కనిపిస్తుంది. అయినప్పటికి దినవారీతో సమన్వయించుకొనడానికి ప్రయత్నిస్తారు. అది కష్టసాధ్యమైనప్పటికి అసాధ్యమనలేము.

కాని, గురుత్వాకర్షణాన్ని త్రెంపుకొని రోదసిలో ప్రవేశించి, గ్రహమై, సూర్యునిచుట్టూ తిరుగురాకెట్టిలోనున్న జీవికి సూర్యుని ప్రత్యేకత కనిపించదేమో? మనవాతావరణాన్ని దాటిపోయేసరికి "పగలు" అర్థరహితమౌతుంది. నల్లటి ఆకాశంలో దుర్నిరీక్ష్యంగానున్న అసంఖ్యాక నక్షత్రాలలో సూర్యబింబం పెద్దదిగా కనుపిస్తుంది. కాని, భూకక్ష్యనుదాటి ఏ యురేనస్, ప్లూటోలున్నంత దూరంగా రాకెట్టు పోయేసరికి సూర్యబింబపరిమాణం తగ్గడమే కాక తైక్ష్ణ్యంకూడ బాగా కృశిస్తుంది. అప్పుడు అహర్నిశలను కాలవిభాగాలే మాయమౌతాయి; సంవత్సర భావంకూడా లుప్తమౌతుందేమో!

పైగా, గమనవేగంతో కాలప్రమాణం మారుతుందని గమనించేము. భౌతికకాలభావానికి అవకాశంలేని పరిస్థితులలో శారీరక మానసిక కాలాలపై రోదసీ యాత్రికుడు ఆధారపడాలేమో! భౌతిక పరిస్థితులు మారిపోగానే శారీరకప్రక్రియలలోకాని, మానసికప్రక్రియలలోకాని ఎట్టి మార్పు వాటిల్లుతుందో చెప్పలేము. ఒకవిజ్ఞాని చమత్కరించినట్లు: వివాహితుడైన యువకుడు రోదసీయాత్రచేసి తిరిగివచ్చేసరికి తన భార్యపిల్లలు కూడ ముసలివారైపోగా యువకుడింకా బలంగా ఉంటాడట!

అత్యధికవేగంతో గమించగల సామర్థ్యాన్ని సంపాదించిన మానవుని క్లిష్టమైన ప్రశ్నలు వేధిస్తున్నాయి. సిద్ధాంతానికి అనుభవానికి ఉన్న సాన్నిహిత్యాన్ని ప్రత్యక్షంగా తెలిసికొనగలిగే వరకు ఈప్రశ్నలు ప్రశ్నలుగానే ఉంటాయి. కాంతివేగంతో పయనిస్తేనే $4\frac{1}{4}$ సంవత్సరాలలో కాని మనకతి సమీపంగానున్న నక్షత్రాన్ని చేరుకోలేము. ఇప్పటి వరకు మానవుడు సాధించిన వేగాలతో ప్రయాణించినప్పుడు కొన్నిపురుషాంతరాలుగడచిపోవాలంటారు. కాని, నక్షత్రలోకాలని మానవుడు చేరుకోగలడా? ప్రయాణం పూర్తి అయేలోపుగా జీవించిఉండగలడా? అంతవరకు జీవితకాలాన్ని పొడిగించుకోగలడా? రోదసీయాత్రలో కాలప్రమాణాలే తారుమారౌతాయా?

ఆ నా డే...

శ్రీ "కా టి ల్యా డు"

మనకు స్వపరిపాలనవచ్చినది. మనమీస్వపరిపాలనా విధానమునకు ఒక రాజ్యాంగ చట్టమును యేర్పరచుకొనియుంటిమి. ఈ రాజ్యాంగ చట్టమును ప్రజాస్వామ్య బద్ధమైనదని మన మనుకొనుచుంటిమి. ఈ చట్టముద్వారా ప్రజా ప్రతినిధులైనవారికి కొన్ని బాధ్యతలు, కొన్ని హక్కులు, కొన్ని విధులు నిర్వచన చేయబడి యున్నవి. ఈ చట్టమునకు లోబడి యీ దేశమున నివసించు ప్రతిఒక్కరికి కొన్ని బాధ్యతలు, కొన్నిహక్కులు, కొన్నివిధులు యేర్పరచి స్త్రీ, పురుష విభేదములేని వయోజన వోటింగ్ యిచ్చియుండిరి. ఇది సామాన్యులకు సామాన్యము. ఇది అసామాన్యులకు అసామాన్యము. ఇది సామాన్యులు, అసామాన్యులు కాని వారికి అసందిగ్దము.

పరిపాలనయనునది అందరి ప్రయోజనమును ఆశించి యేర్పడి యున్నదని మనము చెప్పుకొనుచుంటిమి. ఇందునుగురించి రాజకీయ శాస్త్రమని ఒక విధమైన మానవానుభూతిని గ్రంథస్థముచేసి యిది సార్వజనీనమైన ప్రయోజనమును సాధించునని చెప్పుచుంటిమి. మన యీ భావములు జాతీయములైనవా? విజాతీయములైనవా? సజాతీయములైనవా? లేక సమ్మిశ్రమములైనవా? ఈ మొదలైన ప్రశ్న పరంపరలు మనలో నొక విధమైన సందేహ ప్రవృత్తిని కలిగించి మన చిత్తమున ప్రతిబింబించుచునే యున్నవి. మనలోని యీ సందేహ ప్రవృత్తియే మనపరిపాలనా విధానములోని లోపములకు, మన ప్రజలలోని సత్ప్రవర్తనా రహితమైన పరిస్థితులకు ప్రధాన కారణము.

ప్రతిజాతికిని కొన్ని లక్షణములు, కొన్ని సంప్రదాయములు, కొన్ని సంస్కారములు, కొన్నిసభ్యతలు, కొన్నిబాధ్యతలు, కొన్ని హక్కులు, కొన్నివిధులు కొన్నివిద్యలు కొన్ని కళాచమత్కృతులు జాతిలో అంతర్లీనమై ఒక విధమైన నడవడిక కలిగి అనుశ్రుతముగా వ్యక్తముచేయబడుచున్నవి. కొన్నికొన్ని ధర్మములు, కొన్నికొన్నిన్యాయములు, కొన్నికొన్ని హితవులు, కొన్నికొన్ని మమకారములు, కొన్నికొన్నిమమతలు, కొన్నికొన్ని ప్రేమలు కొన్నికొన్నిభక్తి ప్రపత్తులు గలిగి ఆచరణలో జీవితవర్తనముద్వారా రుజువు చేయబడుచున్నవి.

ఈనాడు పాలితులు, పాలకులు అను విభజన నామమాత్రముగానున్నది. పాలకులేపాలితులు. పాలితులేపాలకులు. ఈ పాలిత, పాలకుల విభాగము ఓటుద్వారా నిర్ణయించబడుచున్నది. ఈ ఓటుప్రయోజనము పాలితునకు తెలియదు. పాలకునికి తెలియదు. ఈ పాలిత పాలకుల విద్యా వివేకములు బహుపరిమితములు. ఈరాజ్యాంగ చట్టమును చదివి పాలిత, పాలకుల భావవిభాగము పరిగ్రహించి ప్రయోజనాపేక్షను పెంపొందించుకొని వివేకవర్తనులై ప్రవర్తించుటకు యేదికావలయునో అది యీ రాజ్యాంగ చట్టముద్వారా పొందుటకు మాత్రము వీలులేదని చెప్పవచ్చును. ఈపాలిత పాలక విభాగము ప్రజామోదమును పొందినదని మనము మాత్రము చెప్పుకొనుచున్నాము. ఇది రాజకీయ పక్షముల సూత్రనిర్వచనము నందున్నది. ఈ దేశమున రాజకీయ పక్షములను నవి యేర్పడి పాలితపాలక సూత్రములలోని భావములను వివరించి విజ్ఞతకలుగ జేయుటకు బదులుగా వారికోరికలనుతీర్చుకొనుటకు ఉపకరణములుగా వినియోగించుకొనుచున్నారు.

మనదేశములో రాజ్యాంగచట్టమును చదివినవారు బహుపరిమిత సంఖ్యలోనున్నారు. ఈ రాజ్యాంగచట్టమును చదివి అర్థముచేసికొని అన్వయించి చెప్పగలిగినవారు ఆ పరిమితమైన సంఖ్యలో బహుపరిమితమైన సంఖ్య కలిగియున్నారు. ఈ అతిస్వల్పమైన సంఖ్య గలవారు మాత్రమే ఈ రాజ్యాంగబద్ధమైన చట్టముల ప్రయోజనములను బహుజన సంఖ్యాకులైన పాలకులకు, పాలితులకు, పాలిత పాల

కుల మధ్య కార్యనిర్వహణ చేయువారికి చెప్పగలిగిన సమర్థత కలిగిలేరనియే చెప్పవచ్చును.

మనజాతీయ భావములకు, జాతీయ సంప్రదాయములకు, జాతీయ నాగరికతకు, జాతీయ మత, దైవభావములకు మనరాజ్యాంగ చట్టము దోహదము చేయుటలేదు. మన రాజ్యాంగ చట్టము పశ్చిమదేశ సంప్రదాయకములైన భావములకు సమ్మిశ్రమమైయున్నది. దీనిని మన జాతీయ జీవితమునకు వర్తింపచేసి ఒకపరమ ప్రయోజనమును సాధింప వలయునని కుతూహల పడువారికి పరీక్షాకేంద్రముగా తోడ్పడునేమోకాని, ప్రయోజనమును సాధించి పెట్టగలదని చెప్పుటకు సుసాధ్యము కాకున్నది.

మనకు చదువను వ్రాయను తెలిసినవారి సంఖ్య అతిసామాన్యమని మనకుతెలియును. చదువను, వ్రాయనుతెలిసి సద్వివేచనా శక్తిగల వారి సంఖ్య అతితక్కువయనికూడ మనకు తెలియును. జాతీయము కాని విజాతీయభావములను చట్టబద్ధము చేసియుంటిమి. మన రాజ్యాంగచట్టమునకు మన జీవిత విధానమునకు యిందువలన వైరుధ్యమేర్పడి జాతీయ వికాసమునకు విఘాతము కలుగుచున్నది.

పాలితులు ప్రతినిధుల నెన్నుకొనెదరు. ప్రతినిధులు పాలకుల నేర్పరచెదరు. పాలకులు, పాలితులు తమతమ విద్యుక్త ధర్మములను నిర్వర్తించుటకు పాలకవ్యవస్థానిర్వహణోద్యోగులు తోడ్పడుచుందురు. ఈ పాలక నిర్వహణ వ్యవస్థానిర్మాణము పాలితపాలక వర్గవిభేదములను కల్పించి అనేకమైన చిక్కులను కల్పించుచున్నది. ఈ వ్యవస్థా విభాగములోని విధి నిర్వహణ విభాగముల తారతమ్యములు పరస్పర విరుద్ధ ప్రమాణములు కలిగి పాలితులపై పాలకులకు, పాలకులపై పాలితులకు పరస్పర విశ్వాసము, గౌరవాభిమానము క్రమక్రమముగా క్షీణించి పోవుటకు తోడ్పడుచున్నది.

మన రాజ్యాంగచట్టము గొప్పదని, మనప్రతినిధుల సభలు ఉన్నతమైనవని, మనప్రభుత్వ నిర్వహణశాఖ, న్యాయశాఖ ఉత్తమమైనవని, మనపాలితులు, పాలకులు ఉదార స్వభావులని మనకుమనమే ప్రశంసించుకొనుచున్నాము. మనప్రశంసలకు మనము సరితూగగల అర్హతనెంతవరకు సంపాదించుకొనగలిగినామో యోచింపగలిగిన ప్రశాంత వాతావరణములో మనము లేమని చెప్పవలసి యున్నది.

మనము జాతీయ రంగములోను, అంతర్జాతీయ రంగములోను కొన్నికార్యవిధానములను రూపొందించుకొని మనశక్తిని మనము పరీక్షించు కొనుచున్నాము.

ప్రపంచములోని జాతులన్నింటిలో భారత జాతీయ పౌరధర్మ నిర్వహణ అతిసామాన్యమైనదని మనమంగీకరించకతప్పదు. మన శక్తికి మించిన బాధ్యతలను మనము స్వీకరించి మరల మనమే అపచారము చేసుకొనుచున్నాము. మనపూర్వుల ఔన్నత్యము, మన పూర్వుల సత్ప్రవర్తన, మనపూర్వుల వివేకవిజ్ఞానముల స్థాయీభావము మనలో ఏమూలనో దాగి యుండి అప్పుడప్పుడు స్మృతిమాత్రముగా స్ఫురించడమువలన మనకు గొప్పస్థానము సంప్రాప్తించినదని మురిసిపోవుచున్నాము.

మనము మనయథార్థ పరిస్థితులను గమనించక మనశక్తి సామర్థ్యములను గుర్తించక, మన భావనా ప్రపంచములోని ఊహాగానములకు రూపురేఖలు సమకూర్చుకొనవలయునని అత్యాశాపేక్షతో జీవిత విధానమునకు సంబంధించిన కొన్ని తియ్యతియ్యని కలలను కనుగొన్నామని భ్రాంతిపడుచున్నాము. మనలో మనము ఆత్మపరీక్ష చేసికొనినచో తుది మొదలు తెలియని జీవిత పథములో మనము ప్రయాణము చేయుచున్నామని చెప్పకతప్పదు.

మనఆశలను, మన అభిలాషలను, మన ఆకాంక్షలను, మన జాతీయ సంప్రదాయములను, మనజాతీయ నడవడికను, మనజాతీయ కళా సంస్కృతులను, ఆత్మీయము చేసుకొని మన అంతరంగములలో ప్రేమాదరములను సమకూర్చుకొనిననాడే మన పురోభివృద్ధికి మన స్వరాజ్య సాధన తోడ్పడినదని, మనలోమనకు విశ్వాసము కలిగించినదని సుస్పష్టముగా చెప్పవచ్చును.

మధురోహ

శ్రీ శ్రీపాద లక్ష్మీనారాయణమూర్తి, బి. ఏ. బి. ఇడి.

[ఒక సరోవరం. గట్టున ఒక చెట్టు; చెట్టుమీద ఒక మిధునం; సరోవరంలో రాయంచలు; దూరాన లేడి పిల్లలు; నీటికుండ ఒయ్యారంగా తెస్తూఉన్న సుందరి]

ఆ కనుదోయి తళ్కుల నొయ్యారము జూచి కురంగ శాబకా
నీకము దవ్వు దవ్వులనె నిల్చెను సిగ్గున; మందయానపున్
పోకుల కీడు గామను అసూయను రాజమరాళముల్ సరో
జాకరమందు దూరమున నల్లలనాడుచు నుండె సుందరీ

పెదవుల్ విప్పి యొకింత పల్కగదవే పీయూష మాధుర్యమిం
పొదవన్ పైతరుశాఖకన్ శుకశుకీ యుగ్మమ్ము నీ పల్కుతి
య్యదనం బొక్కరవంత నేర్చుకొని ప్రేమాలాపసాఫల్య సం
పద చేకూర్చుకొనంగ జూచెడిని; లావణ్యైక రమ్యాకృతీ

హొయలొప్పారగ అందపున్ రవికలో ఉప్పొంగు వక్షోరుహా
ద్వయి కానించిన నీటికుండ నొక చేతం దాల్చి నాజూకు వ
న్నియ కుచ్చిళ్లు మరొక్క చేతగొని ఎంతే ఠీవిగా సాగు క
న్నియ! ఏవో మధురంపు టూహ లొదవన్ వీక్షింప నీ రూపమున్

తన తొల్లింటి సుమాస్త్ర పంచకము వ్యర్థంబంచు నూహించి నీ
కనుదమ్ముల్, పెదవుల్, నితంబతటి దాకన్ వ్రాలు వేణీభరం
బున్, వక్షోజయుగమ్ము, మేని మెఱుగున్, పొల్పారు సాయంబు గై
కొని సాధించు జయమ్ము భావజుడు లోకుల్ విస్మయంబందగన్

మహాకవి శ్రీ బాణభట్ట ప్రణీత

పార్వతీ పరిణయము

ఆంధ్రీకరణ: శ్రీ జూలూరి హనుమంతరావు

౩

తృతీయాంకము

(మహేంద్ర బృహస్పతులు ప్రవేశింతురు)

మహేంద్రుఁడు:-గురువరా! కాముఁడే బాణసంధానముచే నైనను ఖండపరశుని వశీకరించెనో, వికల్పసంవర్త సమయ చండకరునివలె దుష్ప్రేక్ష్యుఁడగు మునినిఁజూచుటకు శక్తిరహితుఁడై వెనుదిరిగెనో, లేకకోపాంధకారిచేతముతోఁదనకుఁదాను ఫాలనయనునినేత్రజ్వాలలఁబురోడాశముగా మారెనో, ఏమిజరుగనున్నదో తెలియుటలేదు (ఎడమకన్నదరుట సూచించి శంకతో)

అదరు నెడమకన్ను పొదలునో దేవకా
ర్యమున కిప్పుడు విఘ్నమనెడు శంకఁ
గలుగఁజేసి-విధివికల్పమ్ము దరియంగ
జాగ్రతను వహించి సలుపవలయు.

బృహస్పతి:-అమంగళ ముపశమించుగాత.

భగవన్! వృత్తాంతజ్ఞములగు కొన్ని నిమిత్తములచే నెవరోవచ్చునని జ్ఞాపితమగుచున్నది.

(తదుపరి నారదుఁడు ప్రవేశించును)

నారదుఁడు:-ఇంద్రునాదేశము ప్రకారము స్థాణ్వాశ్రమమునకుఁబోయి యచ్చటి యుదంతమును దెలిసికొని వచ్చుచున్నాను. అతని యొద్దకుఁబోయి యచ్చటి యుదంతము సకలమును నివేదింతును (అనిపరిక్రమించును)

మహేంద్రుఁడు:-(అంజలిఘటించిచూచి) అడుగో! మహతీవల్లభుఁడగు నారదముని యరుదెంచుచున్నాడు ఆసనము తెప్పింపఁబడుగాత.

(బృహస్పతియాసనముఁదెప్పించును.నారదుఁడు కూర్చొనును)

మహేంద్రుఁడు:-(అంజలిఘటించి)భగవన్! దివిషదులచే నభిలషితకార్యము భద్రమైనదో, యభద్రమైనదో తెలియఁజేయుఁడు.

నారదుఁడు:-మొదటినుండియు సర్వమును జెప్పుదును. వినుఁడు.

మహేంద్రుఁడు:- సావధానులమై యున్నాము.

నారదుఁడు:-దేవకార్యము కొఱకై ప్రస్థితుఁడైన కందర్పునిఁదిరస్కరిణీ విద్యచే నచటఁగలుఁగు వృత్తాంత జిజ్ఞాసచే త్వదీయాదేశానుసార మనువర్తించుచునేయుంటిని.

మహేంద్రుఁడు:-తరువాత!తరువాత:

నారదుఁడు:-స్థాణ్వాశ్రమ సమీపమునకుఁ జేరి కాముఁడువసంతునిఁగోరినాఁడు.

మహేంద్రుఁడు:-ఏమని?

నారదుఁడు:-'సఖుఁడా! ఈ హిమవదుప కంఠకాననమునందు నీవు విజృంభింప వలయు'నని.

మహేంద్రుఁడు:-అతనేమి యొనర్చినాడు?

నార-కల రుతమ్ములఁ పలుకకోకిలకులమ్ము మలయమారుత కందళమ్ములుజనింపఁ బెంప భుజగర్వమూపుష్పవిశిఖునకునుఁ బ్రబలిచైత్రుఁడుజృంభించెవనములందు

మహేంద్రుడు:-తరువాత! తరువాత!

నారదుడు:—

పొంగిప్రియలీయబహుమానపూర్వకముగ
చూతరసములు గోకిలల్ చూరగొంచుఁ
దనిసిపంచమరాగ భేదములతోడఁ
బంచశరుగర్వమును ప్రబోధించుచుండె.

మహేం:-తరువాత తరువాత.

నార-వనలబాణాలు తుమ్మెదనారినెక్కు
పెట్టుహిమగిరి ప్రాంతజృంభిత సుమాస్త్ర
కాల్యమున భజించుదురు కాలములులేక
హెచ్చు ప్రణయాతురత విమోహితులు జనలు.

మహేం:-తరువాత తరువాత.

నారదుడు:—

అలరెన్నావులు కోరకప్రతతి హస్తానుర్ణ నల్లేక సొం
పుల కంకేళులు పాదతాడన వినా పుష్పించె సంగీతక
మ్ములు లేకేహసియింపసాగె లలితంబుల్ ప్రియాశమ్ములు
మ్ములులేకేముకుళించె కేసరములేము గేతణాపాళిచే.

మహేం:-తరువాత తరువాత

నారదుఁడు:-ఇంతయెందులకు
ఆ వనమునందు నివసించు నబలలందు
ధైర్యమర్యాదయను ననుతటము దాటి
మాన నోద్వేలమై గాఢమైన దగుచు
పరిధ విల్లెడు నతిరాగవనధి నిజము.

మహేం:-ఈవిధమైన సకలజన వికారకర మగు ప్రవృత్తము నందుఁగాముఁడే మొనర్చెను?

నార:-కాముఁడు రతివసంతులతో నన్వేషించుచు మహాదేవదారు ఖండమండపమున మృగాదన చర్మనిర్మితమగు నహిమ శిలావేదికయందు నాసీనుఁడయి యంతర్ముఖ చిత్తవృత్తుడుఁ నభ్యంతరపవన నిరోధనిశ్చలాననుఁడుఁ, నాసాగ్రనిహిత పక్ష్మాక్షుండు, నపర నిస్తరంగాంబుధియు నగు నిందు శేఖరునిఁజూచెను.

మహేం:-తరువాత తరువాత.

నార:-తరువాత భగవానుడు నీలలోహితుఁడును ప్రతీచావలోకనమున దిక్కాలాదులను దనలో సాక్షాత్కరించుకొని శిథిలిత పర్యంకబంధుఁడై ప్రణిధానమున ప్రవర్తించెను.

మహేం:-తరువాత తరువాత.

నార:-కాముఁడాతనిని జూచి కార్ముకమును గరమునుండి జార్చినవాఁడై కర్తవ్యమేమియుఁదోచక క్షణకాలము చిత్తరువువోలె భయముతో నిలిచినాఁడు.

మహేం:-తరువాత తరువాత.

నార:- అపుడు శృంగార వీరతపోధిదేవ
తవలె నిజసఖీపరివృతయవుచు గౌరి
హరునుపాసింపజను దెంచెసురభికుసుమ
మంజులాలంకృత ప్రభామంగళాంగి.

మహేం:-తరువాత తరువాత.

నార:-తరువాత కాముఁడాలంబనము
దొరికినటుల సమాశ్వసించి దృష్టిప్రతీప
విహారముచే పాశ్చాత్యభాగమునకు
బోయిసమయము నిరీక్షించుచుండెను.

మహేం:-తరువాత తరువాత.

నార:-పార్వతి సుఖోప విష్టుఁడగు నష్ట
మూర్తికి సాష్టాంగ నమస్కారమొన
రించెను.

మహేం:-తరువాత తరువాత.

నా:-అనురూపవరునిఁబొందుమనియామె
కర్ధచంద్రమౌళి యాశీస్సుల నిచ్చి
నాఁడు.

మహేం:-తరువాత తరువాత.

నార:-తరువాత నాక్షణమునందే యదే
యవసరసమయమని కాముఁడు కార్ము
కమునందు సమ్మోహనాస్త్రమును
సంధానించినాడు.

మహేం:-తరువాత తరువాత.

నార:-కలికినగవులు దొరలుచెక్కులపైన
సొగసులూరెడు పార్వతీసోయగంపు
టాననజలేజమున నిల్పెనపుడ యీశుఁ
డాచకితుఁడౌచుఁదనదునుల్లోచనముల

మహేం:-తరువాత తరువాత.

నార:-కనులు కనుల నిల్వ గలిగినపులకలు
తనువు పైన-నుదము దరఁగలెత్త
నాత్మలోనఁగలుఁగునావేదననఁజంద్ర
వదన సిగ్గుతోడ తరలె నపుడు.

మహేం:-తరువాత తరువాత.

నార:-తరువాత భగవానుఁడంతఃకరణ
విక్రియను దపోబలముచే నెఱిఁగికొని,
తత్కారణమున దృష్టుల నన్నిదిక్కు-
లకుఁ బ్రసరించినాఁడు.

మహేం:-తరువాత తరువాత.

నార:-కాంచె సమీపదేశమునఁగార్ముక
కల్పిత మోహనాస్త్ర న
ర్యంచిత కర్ణభూషణమునంట గుణ
మ్మును లాగువానినా
కుంచితపాదు నంచితు నకుంచితధీ
యుత పూర్వకాయు ల
క్ష్యించినవాని స్వీయతను వేయ మహే
శుఁడు పుష్పబాణునిన్.

మహేం:-(భయముతో) మిగిలినదియుఁ
జెప్పుము.

నార:-అతికుపితుఁడైన త్రిశూలి ఫాలలో
చనమునుండి గ్రాసలాలసమగు ప్రళ
యకాలానలము వలెను జృంభితోగ్ర
జ్వాలాశిఖలతో వహ్ని ప్రసరించినది.

మహేం:-(నిర్వేదముతో) అటుపైనేమి
నివేదింపఁబడునో!

నార:- ఆ త్రిపురారి ఫాలలోచనాగ్నిచే
మదనుఁడు పురోడాశమైనాఁడు.

(మహేంద్రుఁడు మూర్ఛిల్లును. నారదుఁ
డూరడించును)

మహేం:-(ఊరటపొంది) హా! త్రిభువన
సుందరా! పుష్పబాణా! సకలజనా
నందనా! పురందరునికోసమై జీవిత
మును వదలితివికదా!

బృహస్పతి.-భగవన్! విషాదము పొందవలదు. భవితవ్యతయే బలమైనది. ఊరకుండుము.

మహేం:-రతి యేమొనర్చినది?

నార:-రతియు మోహమును బొందినది.

మహేం:-వసంతుఁడేమొనర్చినాఁడు?

నార:-ప్రియసఖుఁడగు వసంతుఁడును మోహమును బొందినాఁడు.

మహేం:-మూర్ఛితులగు రతివసంతు లెటులున్నారు?

నార:-మొదల వసంతునిచే నాశ్వాసితయై రతియెట్టో సంజ్ఞాలంచితయయ్యును దిరిగి పెనుగాలిచేఁ జెదరుచున్న రేణువులుగల భసితమయమగు పతిపురుషాకృతిపైఁబడి-

పతివియోగమువలనవాపన్నయగుచుఁ
బొరలి కన్నీరు పాలిండ్ల దొరలి తనుప
గురుతరమ్మగు శోకానగురరివోలె
బాలకడునేడ్చె నార్తనాదాలతోడ.

మహేం:-తరువాత తరువాత!

అపుడు హా! నాథా! యనుచు మిక్కుటముగా విలపించు రతిని నాకాశవాణి యిట్లూరడించినది.

కామవల్లభ! విడుము శోకమ్ముదేల
జగతిలో బ్రహ్మవిధిదాటు జనుఁడు లేడు
భవునిచేతనె పార్వతీపరిణయమున
నీప్రియసఖుండు తిరిగిజన్మింప గలఁడు.

మహేం:-(ఊరటపొంది, హర్షముతోఁగూడిన వానివలె)

నాపమ్మైన మనోరథ
మీవార్తనంకురించియెసయంగానా
నావారిద సంసక్తము
దావానల దగ్ధశేషతరువు విధానన్.

బృహ:-ఇంద్రా! ఆకాశవాణి సత్యమునే పలికినది. ఏవిధముగాఁజూచినను మన్మథుఁడు తిరిగియుజ్జీవితుఁడు కాఁగలఁడు.

మహేం:-తరువాత తరువాత.

నార:-సమనుగా దుఃఖించు వసంతునిచే నెటులో యూరటపొంది రతి నిజ భవనమునకుఁదీసికొనిరాఁబడినది.

మహేం:-కామునిదహించి కాలకంఠుఁడే మొనర్చినాఁడు?

నార:-పార్వతి యెదుటనే పరిజహర్షచే భూతగణములతో గూడి భూతపతి యంతర్ధానమైనాఁడు.

మహేం:-పార్వతి యేమిచేసినది?

నార:-తనుదెంచి బాహుయుగమునఁ
గొనిమూర్ఛాముకుళితాక్షిఁ గొమరిత గౌరిన్
గొనిపోయె నిజగృహమ్మున
కెనసిన వాత్సల్యమునను హిమభూధరరాట్.

మహేం:-భగవన్! నారద! నీవుచెప్పినదంత యువింటిని. ఇంకేమి ప్రతిపాదింతువో!

నార:-ఈవృత్తాంతమును సత్యలోకవర్తియగు చతుర్ముఖునకు నివేదించుటకు వెడలుదును. (అని నిష్క్రమించును)

(తరువాత రంభ ప్రవేశించును.)

రంభ:-కుబేరభవనమునుండి తిరిగి వచ్చుచునోషధిప్రస్థనగరమున నే వినినవృత్తాంతమంతయు దేవరకు విన్నవించుకొందును. (అనిపరిక్రమించును)

మహేం:-(చూచి)
నడచెడు లతవలె చపలత
విడచినచంచలనువోలెవిలసితమూర్తిం
బడసిన మోహన కళవలెఁ
గడునొప్పెడు నీరజాక్షి కననీ మెవరో!

(నిర్ధారించుకొని) ఈమె రంభకదా!

రంభ:- (దగ్గఱకువచ్చి) దేవరకు జయ మగుగాత.

మహేం:-రంభా! ఎక్కడనుండిరాక!

రంభ:-కుబేరభవనమునుండి.

మహేం:-అక్కడ నేమయిన నపూర్వ వృత్తాంతమున్నదా యేమి?

రంభ:- నీలలోహితుని నిటలాగ్నిజ్వాలలచే కాముఁడు కథావశేషితుఁడై నాఁడని యందఱనుచున్నారు. ఓషధిప్రస్థనగరమున మఱియొకటియుఁగలదు.

మహేం:-అదియేమి?

రంభ:-'మన్మథ దాహముచేభగ్నమనోరథ యైన పార్వతి పరమేశ్వరునే పతిగా నభిలషించుచుఁ గఠినతపశ్చర్యచేఁదన వాంఛితమును నెరవేర్చుకొన నిచ్ఛగించుచున్న'దని.

మహేం:-ఈవిషయమున నామె జననీజనకులచే నేమి చెప్పఁబడినది?

రంభ:-మేనకాదేవిచే నీవిధముగాఁజెప్పఁబడినది.

మహేం:-ఏమని?

రంభ:-పరుషము తపోవిశేషము
శరీరము శిరీషకుసుమసదృశముకఠినం
బరసినఁ దలపడునిది దు
ష్కరమగునని పార్వతీ! భృశంబుగ దోచున్.

మహేం:-హిమవంతునిచే నేమిచెప్పఁబడినది?

రంభ:-అతనిచే ననుమతి యొసంగఁబడినది.

మహేం:-రంభా! మిక్కిలి మంచివార్తను దీసికొనివచ్చితివి. సముచిత నియోగకరణమునకై వెడలుము.

రంభ:-అటులనే (అని నిష్క్రమించును)

(నేపథ్యమునందు)

వైతాళికులు:-
దినకరుఁడేగుచుండఁబరదేశము ప్రేమవిఘూర్ణయౌచుఁబ
ద్మిని విరహాన నుండి కడతేరఁగలేక మొగమ్ము వాడఁగాఁ
గనఁబడు సంజచీరమెయిగైకొనుచున్ మధుపాళి మాలనా
తనిఁ గయికొంటకోయనఁగఁదాపస వృత్తిని స్వీకరించుచున్.

మహేం:-(విని) మేమును సంధ్యావందన మొనర్చుటకు వెడలుదుము.

(అని యందఱు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది తృతీయాంకము.

శాతవాహన సప్తశతి

శ్రీ వాసిరెడ్డి వెంకటసుబ్బయ్య

౩

ఓనమాలు గూడ రానివారినె గార
వాధికులుగ లోకు లాదరింత్రు
తమ భుజాగ్రములను దాల్తురు గద నిర
క్షర మయినను స్వర్ణకరుని త్రాసు.

గండఫలక మరుణకాంతు లీనఁగ మోవి
వడఁక సఖుఁడ! మాట తడవడంగ
వలదు నన్ను ముట్ట వలదంచు మాటికి
జరిగి జరిగి పోవు సతి స్మరింతు.

ఎరవు దెచ్చుకొన్న గరణిఁ దల్లి వివ
శాసహాంబులైన యంగకముల
నాతఁ డెంత ధూర్తుఁడైనను గినియ నా
కలవి గాదు నవ్వులాటకైన.

నీ విషయముఁ గూర్చి నే నెంత చెప్పినఁ
జెప్పు వినఁగ లేదు చెప్పు మనుచు
మఱల మఱల నూరుమార్లు నా చేతఁ జె
ప్పించుకొనుచు నాలకించు నార్య.

కొడుకు గంటువెట్టెఁ గ్రొత్తగా మొలచిన
పంట ననుచు నవ్వు పట్ట లేక
యిదిగో! చూడుఁ డనుచు నిల్లాలు తన ప్రాణ
పతి కరమున నుంచె బదర ఫలము.

ఉరక తోఁచి నట్టు లూరేఁగు దాన! చే
కుఱని వాని కొఱకు నుఱుకు దాన!
గగన వీథులందుఁ గాఱాడు దాన! నీ
వెందొ భంగ పడెద వెడఁద కాన!.

సుగుణ గణమె తెలిక గునేమొ! లేక లో
కులు గ్రహింపఁ బోరొ గుణము! లేను
గుణ విహీన నేమొకో! వాని యాపె నా
కంటె సుగుణవంతురాలొ యేమొ!.

అన్య జనుల బాధ లద్దమందునఁ బాప
పగిది నెవని మదికిఁ బట్ట పట్టి
కుమతి కెట్లు చెప్పికొందు నత్తా! గుండె
యవిసి వ్రయ్యలైన నయ్యెఁగాని.

అవనతాంగి యగుచు నధ్వగు నాలు కే
ల్పాచి వైచు నపుడు జాలీ పడిన
గాజు నడుము నున్న కబళంబుఁ దన కురి
పెట్టి రనుచుఁ గాకి ముట్టు కొనదు.

ఊవు గడచుచుండ నింటి యావరణపుఁ
గ్రంత లెల్ల వరుస గలయ బాల
తరళ లోచనములఁ దడగాళ్లు వడఁ జూచెఁ
బంజరమ్ములోని పక్షియగుచు.

కొమ్మ లాకు లేది కుబ్జమై యేకాన
నైనఁ బుట్టవచ్చుఁ గాని మనుజ
జాతి పుట్టుచోట దాతయై రసికుఁడై
బీదవాఁడు పుట్టరాదు గాద.

లక్ష్యపడని గొప్ప లాభ మందిన యట్లు
కుసుమపూవు వన్నె కోక దాల్చి
పేట నున్న రాజ వీథులఁ బట్టఁ బ
గ్గాలు లేక తిరుగుఁ గాఁపు వెలఁది.

నీ మొగమ్ముఁ దాకు నీరజాక్షునిఁ బైట
చెఱఁగు నొడ్డి యడ్డు పఱచఁ బోకు!
తమ్మియందు నీ మొగమ్మందుఁ గల స్పర్శ
సుఖపు టంతరమ్ముఁ జూడ నిమ్ము!.

సహజ గౌరవమ్ము సమకూరినను స్త్రీల
స్త్రైన భరమ్మదేలొ జాలి పడుట
యెంతవారలైనఁ గాంతల డెందానఁ
జాల దనుక నిల్వ! జాలరేమొ!.

వెలికి పొక్క వెట్టి కలహవేళఁ గూడఁ
నాత్మయందె జీర్ణమగుచు నుండు
సచ్చరితులు విన్న చాటు మాటలు వారి
యంతమునఁ జితాగ్ని యాహుతించు.

తన్నుఁ గడచి నీవు చన్నంతఁ గన్నీటఁ
దలలు చేరెడేసి దాని కనులు
నిన్ను మఱలఁ జూచు నిఖిల సౌఖ్యంబుల
కిన్ని నీళ్లు విడిచె నెమ్మె కాఁడ.

తలఁచుకొన్న మాత్ర దర్శనం బొసఁగు నీ
మొగముఁ జూచి బ్రదుక బుద్ధి పుట్ట
నెంతకాల మనుచు నే నిట్లు కంటికిఁ
గడివె డూరు చుండఁ గడప వలెనొ!.

మానతరు మహోగ్ర మారుత మానంద
హేతు వంగములకు మాతులాని!
యతని గౌఁగిలింత యగు రతి నాటక
ప్రథమ రంగమునకు భద్ర గీతి.

శశివింశతి

శనగన నరసింహస్వామి

తమమను పూర్ణసాగరము త్రావు నగస్త్యుడు, సర్వజీవ లో
కమునకు భోగభాగ్యము లఖండముగా నిడురాజు, కైరవ
ప్రమదల మోములం గలతదాపు భుజంగుడు, చంద్రకాంత బృ
దముల గరంచు భావుకుడు తారకనాథుడు మిమ్ముబ్రోచుతన్.

శరనిధి శుక్తిగర్భమున జన్మము గాంచిన ముత్తియమ్ము, ని
ర్జరులకు నిత్యమైన మధుశాల, చకోరవిహంగమప్రపా
శరణము, సస్యసంతతుల సాకి పెనంబెరిగించు మందు, చం
దురుడు భవత్సుఖంబుల సమానముగా వెలయించు గావుతన్.

చెలివలిపమ్ము లంగములదీరిచి, వేనలు లందు మల్లెలన్
దలముగ నింపి, చిర్నగవు తళుకుల వెన్నెల చిమ్ముచుంబ్రియ
స్థలములు చేరబోవు నభిసారికలందున శీతగార ర
శ్ములు నిగిడించి సాకు శశిశూరుడు మిమ్ముల సాకుగావుతన్.

శ్రీ పరమేశకేశకుజశృంగము పూచినపూలగుత్తి, ల
క్ష్మీపతి మోమునం జలువ చిందెడు వామవిలోచనమ్ము, భూ
మీపరమాణుబింబనము మ్రింగు మణీముకురమ్ము, మౌని నే
త్రోపరిహర్షబాష్పక మనుష్ణమయూఖుడు మిమ్ము నేలుతన్.

విరహితమానినీ తతికి వేయివెలుంగులవాడు, జారకా
పరులకు చోరచక్రయుగపాళికి గర్భవిరోధి, రాగసం
గరవశదంపతిం గలిపి గౌరవముంగొను రాయబారి, పం
కరుహారిపుండు మీహృదయ కాంక్షితముల్ నెఱవేర్పుగావుతన్.

మూడు జగమ్ములున్ నిదురమున్గి విరామము నొందుచుండ, మో
మోడక యర్ధరాత్రమున నుజ్జ్వలవేషము దాల్చి, చుక్కపూ
బోడుల మధ్య నోలగము పొంది ధరావలి భంగి నాడుచుం
బాడుచు కాలముంగడుపు పార్వణ చంద్రుడు మిమ్ము నేలుతన్.

నీలవియన్మహాతలము నిర్మలమైన సరోవరేణ్యముం
బోలగ, తారకా తతులు పూచిన తామరపూల పాలుగా
గ్రాలగ, చంద్రికాలహరికా రుచిరోర్ముల రాజహంసయై
కేలి విహారమున్ నెఱపు దివ్యుడు చంద్రుడు మిమ్ము గాచుతన్.

జలదపథోదధిం బొడము స్వాదుసుధాకలశమ్ము. ప్రాక్సతీ
తిలకము ఫాలదేశమున దిద్దెడి కుంకుమబొట్టు, శైలధీ
న్నిలయ మతల్లికాగ్రమున నిల్పు సువర్ణఘటమ్ము. రిక్కచె
ల్వలగమికాడు మీ మధురవాంఛలు సర్వము దీర్పుగావుతన్.

విరహిణభామినీ జనము వేయితెఱంగుల దూఱు దుర్యశః
స్ఫురణము పేరిలాంఛనము పూనికళంకితుడైనవాడు; రా
మరసపతివ్రతామణులు మాటికి రోయుచునుండ భీతిమై
సురిగి యమాసయందు తలసూపని చంద్రుడు మిమ్ము నోముతన్.

పడతుల చిత్తవీథికల పంచశరాగ్ని రగిల్చి తద్గతిం
బొడమిన ధూమ మంబరము పొంది నవాంబుదముల్ స్ఫురింప; నం
దెడ నెడ మాటుజెంది వెలిపేది బయల్పడు పాలసంద్రపుం
బిడుతడు మీకు సౌఖ్యములు పూర్ణముగా విరజిమ్ము గావుతన్.

గాదిలి బాల శౌరి లయకాలమునందు జగమ్ము లెల్ల న
మ్మోదము నూన ముగ్ధశిశుమూర్తి ధరించి సముద్రశయ్యని
ద్రాదరుడైన చంద మపహాస్యముగా నొనరింప నెంచి; య
భ్రోదధియందు పండుకొనియుండు శశాంకుడు మిమ్ము బ్రోచుతన్.

సుతుగనినంత కాదతని జూచి జనమ్ము స్తుతించునప్పుడే
పితృమతి సంతసించునను పెద్దలవాక్యము నిశ్చితమ్ముకాన్
సుతుని నుతించు లోకమును జూచి కరమ్మును పొంగు నావగా
పతిపిత జూచి గర్వపడు పార్వణ చంద్రుడు మిమ్ము నేలుతన్.

మాసిన చీరపీడి, యసమాన సితాంశుకమున్ ధరించి పే
రాస శచీ హృదీశ విమలాశ ప్రతీక్ష బొనర్చు శర్వరీ
వాసక సజ్జికన్ దరియవచ్చి కరమ్ములు సాచి మర్మముల్
రోసి కరంచు చంద్రము డురు ప్రమదంబులు మీకొసంగుతన్.

దివిజులు పట్టణంపు మొగదీటుచు దీపము, సౌరబాలికా
నివహము లాటలాడుకొను నిగ్గుల బంతి, స్వసౌధమెక్కి భూ
భువనము జూచి మెచ్చు శశి పుల్లముఖాంబురుహమ్ము, రోహిణీ
ధవ పరిపూర్ణబింబము సదాభవదర్థము లిచ్చుగావుతన్.

[స శే ష ము]

ఆంధ్ర మహాజనులకు

విజ్ఞప్తి

భారత జాతీయ సాహితీ సంస్కృతులను పునరుజ్జీవింపజేసే సమగ్ర సాంస్కృతికోద్యమంలో ఒక చైతన్య శక్తిగా 'నవభారతి' ఇప్పటికి రెండేండ్లుగా విజయవాడనుండి వెలువడుతున్న సంగతి తమకు తెలుసు. విజాతీయ సాహితీ సంస్కృతులకు తలయొగ్గి భావదాస్యం చేస్తున్న నేటి మనజాతి పునరుద్ధరణకూ పురోభివృద్ధికీ ఈకృషి ఎంతఅవసరమో తమకు వేరుగా చెప్పనక్కరలేదు.

మన జాతీయ రంగంలో వికసిస్తున్న సాంప్రదాయకములైన నవీన కళా సంస్కృతులకు రూపురేఖలు దిద్దటానికీ, రూపొందుతున్న నూతన సామాజిక శక్తులకూ చిరంతన మానవ మర్యాదలకూ వెలుగు దివ్వెటీలు పట్టటానికి 'నవభారతి' నిరంతరం కృషి చేస్తున్నది. సనాతనములై సర్వ సంపూర్ణములైన మన ఉపనిషదాది సమస్త శాస్త్రములను తేట తెనుగులో తెనుగు లోకానికి 'నవభారతి' అందజేస్తున్నది.

ఆయుర్వేదం మొదలు నాట్యవేదంవరకూ గల సచేతన భారత కళా సర్వస్వాన్ని జాతికి సుపరిచితంచేసి, 'నవభారతి' జాతిలో ఒక నూతనోత్తేజం కలిగిస్తున్నది; జాతి విజ్ఞాన వికాసాలకు వెలుగు బాటలు తీరుస్తున్నది.

ప్రాక్ప్రతీచీ సాహితీ సంప్రదాయాలను ఉగ్గడించడమే గాక ఉత్తమ విమర్శలను వెలయించి, ఆధునికాంధ్ర సాహితీ జగత్తుకు దారి చూపుతూ మన కవి ప్రవరుల ఉత్తమ కావ్యాలను, కథలను, నాటికలను, సారస్వత వ్యాసాలను, మనకళా శిల్పుల చిత్ర శిల్ప ప్రతిమలను పర్భికూర్చి 'నవభారతి' ప్రచురిస్తున్నది.

ఒక్కమాటలో చెప్పవలెనంటే - ఒక ఉత్తమాశయంతో ఒక జాతీయాదర్శంతో- వ్యాపారదృష్టి లేకుండా – వెలువడుతున్న తెలుగు పత్రిక 'నవభారతి'!

ఈ 'నవభారతి'ని అనేక కష్ట నష్టాల కోర్చి ఈ రెండేండ్లుగా ప్రచురిస్తున్న మహోదర్శ ప్రేరితులు, త్యాగ శీలురునైన శ్రీ చదలవాడ పిచ్చయ్య, జె. రాధాకృష్ణరెడ్డిగార్ల పరిశ్రమను ప్రశంసిస్తున్నాము.

ఇట్లు ఒక మహోద్యమంగా రూపొందుతున్న 'నవభారతి'ని ఆదరించి, అభివృద్ధికి తేవలసిన బాధ్యత కళాభిమానులూ దేశభక్తులూ అయిన ఆంధ్ర మహాజనులందరిమీదా ఉన్నదని మేము నమ్ముతున్నాము.

తాము విరాళము లిచ్చి, చందాదారులుగా చేరీ చేర్పించీ, ప్రకటనదారులైన వారు తమ ప్రకటన లిచ్చి, తమశక్తికొలదీ 'నవభారతి'కి తోడ్పడి, ఆంధ్ర కళాసంస్కృతుల వికాసానికి దోహదం చేయగలరని కోరుతున్నాము.

ఇట్లు

హైదరాబాద్,
5–5–1960.

డి. సంజీవయ్య,
(ఆంధ్రప్రదేశ్ ముఖ్యమంత్రి.)

ఎం. ఆర్. అప్పారావు,
(ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయ వాత్సాలికోపాధ్యక్షులు.)

కె. వి. రంగారెడ్డి,
(ఆంధ్రప్రదేశ్ ఉపముఖ్యమంత్రి.)

ఎ. సి. సుబ్బారెడ్డి,
(భారీపరిశ్రమల, పురపాలక శాఖామంత్రి.)

కల్లూరి చంద్రమౌళి,
(దేవాదాయ ధర్మాదాయ, సహకారశాఖామంత్రి.)

కె. బ్రహ్మానందరెడ్డి,
(ఆర్థిక, న్యాయశాఖామంత్రి.)

అల్లూరి సత్యనారాయణరాజు,
(పబ్లిక్ వర్క్సు, విద్యుత్ శాఖామంత్రి.)

యన్. నరోత్తమరెడ్డి,
(ఆంధ్రప్రదేశ్ కాంగ్రెస్ సంఘాధ్యక్షులు.)

Edited, Printed & Published by Sri J. Radhakrishna Reddy, Vijayawada-2
Printed at Nava Bharathi Press, Vijayawada-2

నవభారతి

తృతీయవర్ష ప్రారంభోత్సవ సంచిక

'నవభారతి' ప్రారంభించి ఈ నెలతో రెండు సంవత్సరాలు పూర్తి అవుతున్నాయి. వచ్చేసంచిక తృతీయ వర్షప్రారంభోత్సవ సంచికగా వెలువరించదలచాం. కనుక జులై సంచిక వెలువడదు.

1960 ఆగస్టు సంచిక ఎక్కువ పేజీలతో, ప్రత్యేకమైన వ్యాసాలతో, వర్ణ చిత్రాలతో సర్వాంగ సుందరంగా వెలువడుతుంది. ఈ విషయం గమనించి చందాదారులూ, ఏజంట్లూ, పాఠకులూ, అభిమానులూ మాతో సహకరించ వలసినదిగా కోరుతున్నాం.

తృతీయవర్ష ప్రారంభోత్సవ సంచికలో
కొత్త శీర్షికలు

శ్రీ విశ్వనాథ మధ్యాక్కరలు	కులస్వామి శతకము
జైమినిభారతం (వచనం)	శ్రీ రెంటాల
ఆధునిక పదార్థవిజ్ఞానపు క్రొత్తప్రపంచం	శ్రీ వసంతరావు వేంకటరావు
జ్యోతిషపాఠం	'పరాశరుడు'

ఇవికాక మామూలుగా ఉండే యోగదర్శనం, రామాయణ కల్పవృక్షం, బెర్ట్రండ్ రసెల్, నాటకం, కథ-మొదలయిన విశిష్ట రచనలతోనూ, ఇంకా ప్రత్యేకమైన వ్యాసాలతోనూ, సర్వాంగసుందరంగా ఆగస్టు మొదటి వారంలో వెలువడుతుంది.

మీ ప్రతిని ముందుగానే రిజర్వుచేసుకోండి.

ప్రతి వెల: రు 1/- • సంవత్సర చందా రు 12/-

వివరములకు:—

మేనేజరు,
నవభారతి
గాంధీనగరం - విజయవాడ-2.